talip apaydın

tütün yorgunu

CEM YAYINEVİ
TÜRK SANATÇILARI

TÜTÜN YORGUNU / TALİP APAYDIN

TÜRK SANATÇILARI DİZİSİ

Talip Apaydın

TÜTÜN YORGUNU

Roman

CEM YAYINEVİ

Dizgi: Asya, Baskı: Yelken Matbaası
İstanbul 1975

— I —

Ağ Osman değil, Ev Osman... Aceleci, eline çabuk. Sanki ardından kovalıyan var. Çalışırken, konuşurken, yürürken... kendiliğinden hızlanır. Her işini çabuk yapar. Köylüler bakarlar da «ulen buna kim Ağ Osman demiş, bunun adı Ev Osman» derler. Öyle ever her işte. Yavaş yemek yiyemez. Ağır ağır yürüyemez. İçi daralır. Bir an önce yapmak ister yapacağı işi. Bir an önce varmak ister varacağı yere. Hani çıra gibi derler ya, öyle bir adam. Onun için de bir deri, bir kemik. Ama diri, canlı. Oturduğu yerde oturamaz. Bıraksalar da koşup gitse, nereye olursa olsun. Karısı kızı amanallah çekerler elinden.

— Çabuk olun, kalkın, yürüyün!

— Evme herif, acelen ne? Yapıyoruz işte, geliyoruz işte.

— Ne zaman geliyorsunuz? Beş saatta mı? Elini çabuk tut diyorum!

Tarlada tütün kırıyorlardı. Gene sıkıştırıp duruyordu.

— İllallah bu herifin elinden! dedi. Durdu kadın. Canımızı çıkaracak gene. Atlı kovalıyor sanki.

— Çabuk! Öğlen oldu dürzü karı! Ne sallanıp durursun? Bir de dizilecek bunca tütün. Çabuk ol! Sen de kız, oyalanıp durma orda. Gelirsem kemiğini kırarım!

Dürdane cevap vermedi. Sıkı mı versin? Elleri makine gibi işliyordu. Tütünleri aşağıdan yukarı doğru, ikişer üçer yaprak kırıyor, peştamalına dolduruyordu. Peştamalı ikide bir götürüp dere kıyısındaki söğüdün gölgesine boşaltıyordu. Harman gibi yığılmıştı gene. Bir de götürülüp teker teker dizilecekti bunca yaprak. Baş mı olurdu?

Yılgın yılgın baktı.

— Uff... yaptı. Allahım sen yardım et.

Üstü başı, elleri tütün zifti içindeydi. Pis pis kokuyordu. Bıkmış usanmıştı bu işten. İğreniyordu. Ne zaman bitecekti?

— Hadi kız! Sallanma. Ne işliyorsun orada?

Hem çalışıyor, hem bağırıyordu. Ufak tefek, cılız herif, yorulmak nedir bilmiyordu. Nerden alırdı bu gücü?

— Bak nereye geldim? Sen hâlâ oyalan orada!

— Oyalanmıyorum buba. Tütünü boşaltıyorum.

— Bak bir de konuşur. Konuşacağına çalışsana. Çabuk, yezit!

Eğiliyor koparıyor, bırakıyor, hem de iki yanına söz yetiştiriyor, kasıp kavuruyordu.

Doğrulup güneşe baktı.

— Huu... dedi. Kuşluk zamanı oldu. Çabuk olun çabuk! Şurayı bitiriverin. Ben bir küfe götürüp geleyim.

Ağacın altındaki koca küfeyi yüklendi. Kimse yardım etmeden bir zorlayışta kaldırdı. Kemikli yü-

zü kıpkırmızı oldu. İçinde ne var ne yok, yüzüne toplandı sanki. Tepeye doğru yürüdü.

— Doğru yoldan gitsene, dedi karısı. O yükle nasıl çıkacaksın?

Küfe döndü.

— Haa?

— Yoldan gitsene diyorum.

— Siz işinize bakın. Çabuk kırın. Ben gelinceye dek bitirin.

Kadın eğilirken bıdırdandı.

— Allah canını almasın herif.

Dürdane arkasından baktı, koca küfe yeşil tütünlerin arasında kendikendine yürür gibi gidiyordu. Babası görünmüyordu altında. Güleceği geldi. «Erkek kısmı böyle olur besbelli, dedi. Ufak tefek emme kuvatlı. Ben olsam tövbe götüremem. Durmak bilmiyor şuna bak. Tü tü maşallah.»

Ağ Osman soluk soluğa kalmıştı. Yokuş dikti. Köy taa tepenin başındaki düzdeydi. Yaş tütün dolu küfe ağırdı. Keseden yürüdü yürüdü, taşlı tepe gittikçe dikleşti. «Şurayı bir çıkıversem» dedi kendikendine. Her yerinden ter boşanmıştı. Ağzını açtı, dolu dolu soluklanıyordu. «Ha ulen az kaldı. Biri geriden asılıyor mu ne? Gittikçe ağırlaşıyor ağzına tükürdüğüm. Of...»

Biraz durup dinlendi. Küfe kalkıp kalkıp iniyordu. Yutkunacak oldu, yutkunamadı. Ağzı kurumuştu. Hadi az daha... Ayağının altından taşlar yuvarlanıyordu. Bastığı yerlere dikkat ederek yürüdü. Olan gücünü harcıyordu. Yüzünün rengi değişti. Şimdi de sarardı biraz. Ama tepeyi çıktı.

— Huh, yaptı geriye dönüp. Tarlalar tee aşağıda, derenin içinde kalmıştı. Karısı kızı çalışıyorlar mıydı acaba? Bir sürü tarlanın arasında kendi tar-

lasını ayıramadı. Uzun uzun bakınağa zamanı yoktu. Döndü yürüdü tekrar. Mezarlık tepenin kıyısından geçti. Küfenin ipleri omuzlarını acıtıyordu. Bir an önce eve varıp boşaltmalıydı. Ha gayret, yürüdü. Küllüğün kıyısından, süprüntülü sokaklardan geçti. Tavuklar ağaç merdivene tünemişlerdi.

— Hişt yezitler! dedi. Çekilin!

Tavuklar kaçıştılar. Kimisi aşağı uçtu.

Duvardan tutunarak ağır ağır çıktı. Evin hayadı serindi. Baktı oğlanın yatağı öylece yerde duruyordu. Olduğu gibi bırakıp gitmişti.

— Eşşek sıpası! diye söylendi. Dürzü... Adam olacağı yok bunların!

Duvar dibine usulca oturdu. Arkaya dayandı.

— Huh... yaptı. Soludukça kafası çekiç gibi inip çıkıyordu. İpleri kurtardı omuzundan. Eliyle yüzünü gözünü sildi. Yıkanmış gibiydi.

Bir de susadı... Gözüyle testiyi aradı. İyi ki dışardaydı testi. Küfeyi hasırın üstüne boşalttı. Yaş tütün kokusu doldurdu ortalığı. Tavuklar pislemesin diye eski bir kilim örttü. Sonra testiyi dikti başına.

— Oh Allah...

Yatağa baktı tekrar. «Kaldırmayım, dedi. Akşam gelince bir dayak atayım dürzüye.»

Küfeyi alıp yürüdü hemen. Kendiliğinden acele ediyordu.

Yaz günü köyde in cin yoktu. Sokaklar kirliydi. Boz bir eşek yolun ortasına yatmış ağnanıyordu. Heryer toza kesti.

— Het dürzü, yavaş ol!

Kaz Ahmedin evin önünden geçti. Çoluk çocuk gölgeye oturmuş tütün diziyorlardı. Evlerin avlula-

rında, boşluklarda, duvarlarda tütünler asılıydı. Kimisi kurumuştu. Kimisi kurumaya yüz tutmuştu.

«Herkes dizmeye oturmuş bile ağzına tükürdüğüm. Biz daha getireceğiz de, oturup dizeceğiz. Tüh...»

Mezarlık tepeyi koşaradım geçti. Koca küfe sırtında gıcırdayıp duruyordu. Çabukça inivereyim şurdan, dedi. Yokuş aşağı atlıyarak, kayarak koşmağa başladı. Arkasından taşlar yuvarlanıyordu.

— Hıh geliyor, dedi Durdu kadın. Kuş gibi uçuyor baksana?

— Aa ne çabuk geldi? dedi Dürdane. Ancak eve varmıştır diyordum ben.

— Bilmez misin bubanı? Şimdi gene söylenir, çabuk ol.

Kafaları eğdiler. Elleri çalışıyordu. Çıtır çıtır yaprak kırıyorlardı.

— Daha bitmedi mi ora kız? Vay yezitler... Ben gidince oturdunuz değil mi?

— Ne demek oturduk? Hep çalıştık valla. Başımızı bile kaldırmadık.

— Niye bitmedi ya? Yarım saatlık yere gittim geldim ben.

— Kuş gibi uçtun herif. Ne bilelim bu kadar çabuk geleceğini?

— Sus dürzü karı! Mıymıntı... Kızını da benzettin kendine. Kanı donmuşlar. Sizinle iş yapılmaz zati. Eşşek soylu...

— Çalışıyoruz herif, ne sıkıştırırsın. Arkamızdan kovalıyan mı var? Burnumuzdan getirme gene.

— Sus! Çarparım şimdi ha... Millet götürdü de dizmeye başladı bile. Biz daha kıracağız.

Küfeyi kıyıya bıraktı. Tarlaya daldı, yaprak kır-

mağa başladı. Çabuk çabuk çalışıyordu. Makine gibi işliyordu elleri. İnce çenesinden aşağı ter akıyordu.

«Tövbe tövbe, dedi kadın. Öldürecek bu herif bizi. Nasıl olsa biz dizecek değil miyiz? Ha biraz geç oluversin ne olur? Huy işte, huy. Evmeden edemez. İlle erken bitirecek. Oy bellerim oy... Bellerim koptu. Naha onma herif, emi?»

Doğrulup belini tuttu. Yüzünü buruşturdu.

Dürdane sağına soluna bakmadan çalışıyordu. Yeniyetme kız gücüyle durmak bilmiyordu. Soluk, basma urbaları tütün kirine batmıştı. En çok da göğüsleri kirlenmişti nedense. Eğildikçe kalktıkça örgülü saçları sallanıyordu.

— De hadi, kip tut elini!

Cevap vermedi. Güneş yanığı yüzünde bir usanmışlık vardı, ama belli etmiyordu. «Evde su yok, diye düşündü. Varınca suya yollasalar bari. Çeşmede elimi yüzümü yusam. Ali de oralardadır belki. Üç gün oldu görmedim. Nerelerde gezer dürzünün oğlu, bir gelip görünmez. Kız başımla ben mi gideyim ayağına? Hey Allah şu tütün bir bitseydi. İcat edenin gözü kör olsun. Çalış çalış, biteceği yok.»

Ağ Osman güneşe acele bir göz attı.

— Ulen kuşluk zamanı oldu, tüh! Sıcak çöktü nerdeyse. Alıverelim şurayı, çabuk olun! Sıcakta tütün yanar.

Deli gibi çalışıyorlardı. Elleri işliyordu kendiliğinden. Osmanın telâşı öbürlerine de geçmişti. Kırıyorlar dolduruyorlar, götürüp boşaltıyorlardı.

Ağ Osman doğrulup baktı, ev içi kadar yer kalmıştı

— Ben bir daha döneyim bari, dedi. Siz kırın, bitirin şurayı. Sonra da doldurun gelin.

— Kalanı biz götürebilir miyiz? Bugün çok tütün.

— Geleceğim tekrar. Zırıldama!

Kadın eğildi.

«Zırıldamaymış. Nasıl gider o kadar tütün? Eşeğe yüklesen götüremez. Deli herif.»

Dolu küfeyi yüklenip tepeye yukarı yürüdü tekrar. İri iri adımlar atıyordu. Tarlayı çıkmadan ter içinde kaldı. «Of Allah. Çalışmak değil zulum. Köyü de kurmuşlar ta minarenin tepesine. Ulen köy kuracak yer mi bulamadınız dürzüler? Kursanıza şu ilerdeki düzlüğe? Her gün on kere çıkıp iniyoruz Allahın belâsı yokuşu. Ne hayvanında can kalır, ne insanında. Bir de eskinin adamları akıllıymış derler. Hangi akıl? Oh...»

Bir yere gelince durdu. Daha fazla yürüyemiyeceğini anladı. Ters döndü, usulca oturdu geriye. Küfenin dibi taşlara değdi. Taşlar yuvarlandı aşağı. Topraklar kaydı. Ayaklarını dayayıp iyice yüklendi.

«Leş mubarek. Tütün değil, leş.»

Göğsünü çıkara çıkara soluklandı. Kalbi dışarı fırlayacak gibi vuruyordu. Omuz iplerini gevşetti. Kasketini geriye itti biraz. Alnının yukarı kısmı güneş görmediği için akpaktı.

Tütün tarlaları aşağıda karmakarışık, yeşil görünüyordu. Sıra sıra tütünler dere kıyısına doğru daha koyulaşarak taa aşağı değirmene kadar uzanıyordu. Değirmenin önünde uzun kavak ağaçları vardı.

Derenin öbür tarafında gene tütün tarlaları. Kırmızı topraklı tepenin yarı yerine kadar yeşillik. Sonra bozlaşan anız tarlalar. Tarlaların ortasında tek tük meşe ağaçları. Tepenin üstü iri bir deve hörgücü gibi.

Bombozdu şimdi oralar. Baharda yeşerirdi ama, yaz ortası olmadan kurur kalırdı işte böyle.

Güneş karşıdan dikine vuruyordu.

— Geç kaldık, dedi. Daha bir daha döneceğiz. Ya Allah...

Eğilip asıldı. Ufak tefek bedeni yay gibi gerildi. Yüzüne kan doldu.

Tepeyi çıktığı zaman zor yürüyordu. Bütün gücünü tüketmişti. Kollarını bırakmıştı aşağı. Sırtında koca küfe sağa sola sallanıyordu. İçine bir karanlık gelmişti. Düşünemiyordu, kızamıyordu. Yürüyordu yalnız.

Merdivenleri tutuna tutuna, ağır ağır çıktı. Bacakları titriyordu. Küfeyi atar gibi bıraktı hasırın üstüne. Kendisi de oturuverdi önüne. İnce yüzünde kan yoktu. Dudakları bile ağarmıştı. Başını arkaya dayadı, bir zaman kendine gelemedi.

Sonra tavandaki ağaçları gördü. Ağaçların üstüne döşenmiş kuru kamışları. Sıvası dökülmüş duvarı. Yerdeki tavuk pisliklerini.

— Uff... diye nefesini boşalttı. İş değil bu bizimkisi. Zanaat değil bu tütüncülük zanaatı. Yere batsın.

Susamıştı. Gözü testiye gitti. Ama yerinden kalkamıyordu. Kasketini itip alnını kaşıdı. Ter içindeydi. Yüzünden aşağı yol yol akıyordu.

Az sonra içinde bir titreme duydu. «Kalkmalı, dedi kendikendine. Bir seferlik kaldı, onu da getirivereyim de, sonra dizmesi kolay.»

Kalkıp sepeti boşalttı. Eliyle itip düzeltti taze yaprakları. Kilimi gene örttü. Testiyi dikip su içti. Çenesinden aşağı, karnına döküldü sular, aldırmadı.

Gözü yerde serili yatağa ilişti.

— İt oğlu it, dedi. Tavuklar pisleyecek içine.

Gitti yatağı kıvırıp topladı. Toz çepel içindeydi. Çarşaflar kirlenmişti. Yorganının çiçekli yüzü soluktu. Dürüp yatağın üstüne örttü.

Küfeyi omuzlayıp yürüdü tekrar. Ortalık iyice sıcaktı. Gölgeden çıkınca güneş dalına bindi.

Köy bir ıssızdı. Herkes tarlada tütünde çalışıyordu. Günün bu saatına kadar yaprak kırılır, sonra getirilir evlerin hayadına oturulur, dizilirdi. Bir ay, yirmi gün böyle giderdi bu iş. Görekli köyünün günlük yaşamıydı.

Ağ Osman baktı, karşıdan koca Yakup gil, oğlu karısı gelini, tütünden geliyorlardı. Eşeğe yüklemişlerdi iki küfe, kendileri yüklenmişlerdi birer küfe... «Yoldan sapayım mı, diye düşündü. Sapmadı. Veririz tanrı selâmını, dedi. Bir yerimiz eksilmez ya?»

Araları biraz serinceydi. Tütün kuruttuğu avluya inekleri girmişti geçen gün. «Bağlayın bu ineğinizi, ne işi var tütünlerin içinde?» diye bir iki bağırmış, onlar da karşılık vermişlerdi. Arkalı bir sülâleydi. Fazla yüklenmeye gelmezdi. Ama çok kızmıştı o gün. Sen yap çat, yetiştir, kır diz, kurusun diye as... Gelsin bir dürzünün ineği sürtünsün, un ufak etsin. Allahtan korkmazlar!»

— Selâmünaleyküm, dedi yanından geçerken.

— Aleykümselâm, dâh!

«Bak dürzüye! Güya selâm aldı. Hınzır canım. İçi bozuk herifin. Daklaşsan belâ hazır. İnnesabirin... Adamın olacak köy yerinde, arkan olacak. Oğlun uşağın, kardaşın olacak. Bizim kardaş gibi değil ha, candan kardaş olacak. Ha deyince koşacak. Bak o zaman böyle mi selâm alır bu dürzü. O zaman adam gibi alır.

Yokuş aşağı iniyor, bir yandan kavga eder gibi kendikendine konuşuyordu.

«Fakır mısın adam değilsin köyde. Hakkın hatırın yok. Ölüyorum desen millet arkasını döner. Tütün yaparsın para etmez. Ağanınki sekiz lira, seninki altı lira. Ulen bitişik tarlanın tütünü bunlar hey Allahtan korkmaz! Niye o sekiz lira da bu altı lira? Dinlemez. Git işine be! İstediğin yere şikâyet et. Kime şikâyet edersin? Ananı sürüyen kadı. Allah sabır ver bize...»

— Sen alıver şurayı, dedi Durdu kadın. Ben gidip biraz soğan domates koparayım. Evde yiyecek birşey yok.

Dere kıyısındaki karıklara doğru yürüdü. Birkaç adım sebze yeri ayırmışlardı. Domates soğan büber ekmişlerdi. Ot bağlamıştı burayı. Bakımsızdı. Kuş domatesleri, küçük yumru büberler, kartlaşmış soğanlar... Biraz da hıyar ekmişlerdi, ama çoluk çocuk hıyar mı bırakırdı adama? Aradı, bir iki eğri büğrü hıyar bulabildi. Koparıp eteğine doldurdu. Büberleri domatları, iki tutam soğanı tütün sepetinin üstüne koydu.

— De hadi gidelim. Buban gelir şimdi.

Sepetleri sırtlandılar.

— Ta köye nasıl çıkaracağız bunları?

— Buban koca küfeleri nasıl çıkardı?

— O erkek e...

— Erkekse, onunki can değil mi?

— Yokuştan mı gideceğiz?

— Ben yokuşa vuramam. Yol varken işim ne yokuşta? Deli miyim?

Dürdane anasına baktı.

— Çok dolanırız ana. Bubamdan önce varalım. Evde su yok, ben suya gideyim.

— Hıh! Derdin o zati.

— Yoo, derdim niye o olsun? Gitme dersen gitmem. Canıma minnet.

— Yürü hadi yürü! Çok söz istemez. Nerden öğrendin böyle çen çen konuşmayı? Kız kısmı fazla konuşmamalı. Ne denirse onu yapmalı.

Dürdane sustu. Yanakları al al oldu. Anasının ardı sıra yürüdü. Ayaklarını ona uydurdu.

Tam tepeyi dönmüşlerdi. Ağ Osman yokuşu indi. Sağa sola baktı, gitmişlerdi. Tütün tarlasına baktı, «iyi, bitirmişler» dedi.

Söğüdün gölgesinde yığılı tütünleri küfeye doldurmaya başladı.

— Vay hınzırlar vay!.. Çok bırakmışlar. Nasıl gider bu. Bir daha mı döneceğiz. Yok canım, hepsini götürmeli. Geç kaldık zati. Öğlen oldu nerdeyse.

Tütünleri basa basa doldurdu.

— Tüü... Ağır oldu. Nasıl götüreceğiz?

Küfenin altına girip zorlukla kaldırdı. Boyun damarları dışarı fırlıyacak gibi şişti. «Hay Allah, bu sefer zor işte. Yezitler, biraz daha fazla götürseydiniz ne olurdu? Ya Allah...

Yokuşa yukarı zorlanarak, ıkılıyarak yürüyordu. Birkaç adımda bir durup dinleniyordu. Bazan adımını zor atıyor, yerlere eğilip taşlara tutunuyordu. Koca küfe kurşun gibi ağırdı. Yokuşun yarısına varmadan kanter içinde kaldı. Arkasını bir kayaya dayıyarak dinlendi. Yarısını şuraya boşaltayım mı, diye düşündü. Olmazdı. Tütün yanardı sıcakta. «Çaresiz götüreceğiz» dedi. Olan gücünü kullanarak yürüdü tekrar. Çok zorlandığı zaman içine dolan karanlık tekrar başladı. Birşey duyamıyor, birşey düşünemiyordu. Yürüyordu yalnızca.

Eve geldiği zaman yüzü mosmordu. Tanınacak

gibi değildi. Ağ Osman olmaktan çıkmış, başka birine benzemişti. Başını kaldırıp merdivene baktı, gözü kesmedi. Oturuverdi oraya.

— Kız! diye bağırdı.

Sesi boğuk, uzaktan, bambaşka çıktı.

Durdu kadınla kızı daha yeni gelmişlerdi. Azıcık oturuvermişlerdi hayata. Onlar da ter içindeydiler. Durdu kadın elini koynuna sokmuş, serinlemeğe çalışıyordu.

— Hıh geldi, dedi. Koş!

İkisi birden merdiveni indiler.

— Geldin mi herif, ne çabuk geldin?

Ağ Osman cevap vermedi. Gözünü ağartarak baktı. Yukardan aşağı başlıyacaktı şimdi, ama gücü yoktu.

— Bu kadar tütün bırakılır mı dürzü karı? dedi boğuk sesiyle.

Sesi ses değil, hınçtı.

— Ne edelim e? Bizimki de ağırdı. Bugün çok kırmışız.

Elleşip çıkarmağa çalıştılar, çıkaramadılar. Merdivene sığmıyorlardı. Küfe ağırdı.

— Olmaz öyle, dur! Kafasızlar! Yukardan boş sepet getir.

Yarısını boş sepete boşalttılar.

— Yüklenin şimdi. Dürzü oğlu dürzüler...

Kendisi de arkalarından çıktı. Her yeri titriyordu. Sinir küpü olmuştu.

— Yayın şu kilimi. Getir ipleri iğneleri!

— Dur herif, hemen başlıyacak mıyız? Bir soluk alalım.

— Öğlen oldu be. Ne soluğu? Getir kız, çabuk!

«Allaah... Kendisi de ölecek, bizi de öldürecek bu herif. Kurtuluş yok elinden.»

— Ha bir karnımızı doyursaydık, acıkmadın mı sen?

— Bırak. Geberdin mi? Ver kız iğneleri. Ne dikilirsin yezit?

Dürdane uzattı. Suratı asılmıştı. Bir dönüm suya gitseydi şimdi, ne iyi olacaktı. Ah şu bubasının tersliği... «Dökülekalasıca. Ever de ever. Atlı kovalıyor sanki. Tövbe yarabbi...»

— 2 —

Evin hayadına oturdular. Yeşil yaprak yığınını ortalarına aldılar, dizmeğe başladılar. Elleri alışkındı. Tek tek alıp, sokuyorlardı iğneye, sokuyorlardı iğneye... Bir tutam kadar olunca, ipin sonuna doğru sıyırıyorlardı. Bir daha başlıyorlardı, tek tek, tek tek... Elleri makine gibi işliyordu.

— Çabuk ha çabuk, aha şöyle...

Ağ Osman'ın elleri görünmüyordu. Gözü iğnenin ucundaydı. İncelmiş çenesi bir yığına doğru, bir iğneye doğru gidip geliyordu.

Evin hayadı serindi. Hafif hafif esiyordu. Taze yapraklar ıslanmış gibi yapışkandılar. Elleri zifte girip çıkmıştı sanki, kapkaraydılar.

— Ha gayret ha! dedi. Bitirivereliim de ben bağçaya gideyim, siz de çamaşırınızı yuğun. Kirlendik iyice.

Durdu kadın gözünü ağarttı.

— Bu kadar yaprak dizilir de bir de çamaşıra mı gidilir? dedi.

— Gidilir ya, niye gidilmesin? Yaz günü değil

mi? Serersiniz, bir çırpıda kurur. Hem çeşmenin önü yeni tenhalaşmıştır. Rahatça yursunuz.

— Bu sefer çamaşırımız çok herif. Bir aydır birikti.

— Olsun. Dürdane bir yandan, sen bir yandan çabukça yursunuz.

Oğlanın yatağına doğru baktı.

— İtin eniği yatağı öylece bırakmış gitmiş. Tavuklar gezinir diye hiç düşünmez. Ben örtüverdim. Adam olacağı yok dürzünün.

Cevap vermediler. Gözleri işlerindeydi. Habire çalışıyorlardı.

— Genc bir ziyanlık etmese bari. Sakar dürzü, hergün bir iş çıkarır başımıza.

—

— Söylüyorum, tenbih ediyorum. Bir kulağından girip öbür kulağından çıkıyor.

—

— Eşşek kadar herif oldu, hâlâ adam olacağı yok.

— Çocuk değil mi, öyle olur, dedi kadın. Varma o kadar üstüne. O yaşta kimin çocuğu öyle değil?

— Kiminki öyle? Bakıyorum, bizimkinden avanağı yok.

— Niyeymiş?

— Yalan mı? Hiç doğru dürüst eve geldiği var mı? Ya üstünü yırtar, ya öküzleri bağa kaçırır. Ya bilmem ne halteder. Köyün rezili biz oluruz.

Kadın cevap vermedi. İçi kabarıyordu gittikçe. Taşacaktı, kendini tutuyordu.

Dürdane alışkındı bu her günkü kavgalara. Dinlemiyordu. Tütünleri ipin gerisine sıyırırken başını kaldırıp sokağa baktı. Babası görüverdi.

— Önüne bak be! dedi. Bok mu var, ikide bir sokağa bakıyorsun? Seni de alacağım bir gün ayağımın altına, dürzü kızı! Elâleme rezil edeceksin beni. Bir daha o Hörü karı mıdır nedir, buralara gelmiyecek, anladın mı? Görmiyeceğim. Boşuna dolaşmaz o cazı. Nereye bulaştıysa pisliğini çıkardı.

— A a, dedi karısı. Ne yapmış ki, ne istersin Hörü bacıdan?

— Ağzı karanın birisi, biliyorum ben. Kimbilir ne için geliyor buralara? İki sefer bununla konuşurken gördüm.

Dürdane kıpkırmızı oldu. Ne diyeceğini bilemedi. Anasına baktı.

— Geçen gün ne konuşuyordunuz merdivenin dibinde, ha? Beni görünce sıvıştı hemen? Nerde uğursuz var, onları bulursunuz.

— Aman herif, sen de...

— Sus! Het! Ne işi var da konuşur bu kızla? Sen de bilir bilmez kanadını gerersin hemen? Bir daha göreyim, bacağını ayırırım valla. İt dölü seni! Herkes ne der diye düşünmez misin hiç? Benim sağım düşman, solum düşman... Nereye basıyor diye bakıyor herkes. Eşşek kadar kız oldun. Aklını başına al!

Dürdane iyice eğilmişti. Yüzü ağlıyacak gibiydi. Burnu görünüyordu sadece.

— Zati köy yerinde kız büyütmek mi, Allah vermesin! Olmaz olaydı. Akşam sabah kokusu çıkacak diye ödüm kopuyor. Kalk su ver şuradan!

Dürdane kalktı. Kuş gibi hafifti. Azarlanmıştı iyice. Sinmişti. Bakır tası çalkaladı, testinin dibinde kalan sudan doldurup getirdi. Uzattı babasına.

Ağ Osman önce ağzını çalkalayıp duvar dibine tükürdü. Sonra içti. İnce çenesinin altında gırtlak

kemiği gidip geliyordu. «Yarabbi şükür» dedi usulca. Sonra gene çalışmaya başladı. Çabuk çabuk diziyordu.

Diziyi öbürlerinden önce bitirdi. Kırnabın iki ucundan tutup kaldırdı yukarı. Boyuna yakın, uzun bir dizi olmuştu. Alıp götürdü. Kollarını kaldırarak merdivenden aşağı indirdi. Samanlığın yanındaki ağaçlarla çevrili tütünlüğe götürüp asacaktı. Parmaklı kapıyı ayağı ile itip açtı. Dün boşalttığı alaçığın en üst çivilerine astı. Boyu yetişmiyordu. Ayaklarının parmakları üstüne dikildi, kollarını iyice uzattı. Kırnabın uçlarını bağlayıp düğümledi. «Hadi kuru bakalım» dedi kendikendine! Meret tütün! İflâhımızı kesiyorsun... Şu duruma gelene kadar kaç damla ter yedin. Daha bitmiş değil işin. Daha dur bakalım...»

İlerdeki dizilere baktı. Her günün tütünü belliydi. Eskiler kurumaya yüz tutmuştu. Yeniler daha yeşildi. Renkleri koyu idi.

Hep tütün kokuyordu oralar. Yerler süprüntü içindeydi. Otlar büyümüştü. Bir kıyıda eski kağnı tekerleri, paslı pulluk, fazla odunlar, eğri büğrü ağaçlar duruyordu. Köy evinin hurdalığıydı, kullanılmayan ne varsa atılmıştı oraya.

Ağ Osman sağı solu kontrol ederek geldi. Öküzleri bağladıkları yere baktı. Yere çakılı kazıkların yanında kurumuş, dağılmış otlar. Taze gübreler... Görüverdi, öküzlerin ipleri öylece yerde duruyordu.

— Hay dürzüü... diye söylendi. Şunları bir kaldırıvermemiş, it!

İpleri çözüp aldı, ahır penceresine koydu güzelce.

Merdivenleri çıkarken içinde bir titreme duydu. Aç mıydı acaba? Yoksa teri soğuyunca üşümüş müy-

dü? «Bu sıcakta üşünür mü?» dedi. Omuzlarını oynattı bir iki. Ne olduğunu anlayamadı. Bir an önce tütüne oturmayı, çabukça dizip bitirmeyi düşünüyordu. Bugünlerde hep böyle olurdu. Tütün ekicileri geceyi gündüze katarlardı. Yemek içmek, dinlenmek çok kere akla bile gelmezdi.

Oturdu, kırnabı iğneye taktı, dizmeye başladı. Yaprakları tek tek alıyor, iğneye geçiriyor, alıyor geçiriyordu. Elleri hep aynı işi yapıyordu. Yarım saat, bir saat, iki saat... Günlerdir böyle gidiyordu bu.

Anasıyla Dürdane aynı anda bitirmişlerdi.

— Koyun şöyle, dedi. Siz dizmeye bakın. Sonra götürürüm ben.

Dizileri hep kendisi asardı. Güvenemezdi öbürlerine.

Kırnabın uçlarını birbirine bağlayıp duvar dibine güzelce koydular. Yeni birer diziye başladılar. Gözleri hep iğnenin ucundaydı. Alıyorlar sokuyorlar, alıyorlar sokuyorlardı.

Elleri işliyordu kendiliğinden.

Ağ Osman durup dururken tekrar terlemeğe başladı. Gözlerini açıp kapadı birkaç kere. Rahatsızlığını anlamak istemiyordu. «Allah allah, dedi. Ne oluyor bana?» Bir yandan içi daralıyor, bitiriverelim şunu, diye eviyor, elleri gittikçe daha hızlı işliyordu.

— Çabuk olun çabuk, dedi. Oyalanmayın.

Sesi bir tuhaf çıktı. Pek de çabuk söyledi. Dürdane ne dediğini anlayamadı. Zati çabuk konuşurdu ama bu kez daha da çabuk konuşuyordu. Durdu kadın baktı, elleri yavaşladı kendiliğinden. Ne oluyordu bu herife? Nasıl da çabuk çalışıyordu? Elleri görünmüyordu neredeyse. Yüzü bir tuhaftı. Daha ın

celmiş, daha zayıflamıştı. Rengi de bir değişmişti. Yüzünde aklıklar, kırmızılıklar vardı. Bir şey demedi. «Hasta herhalde, diye düşündü. Açlıktan mı acaba?»

— Osman birşey yer misin? dedi. Acıkmadın mı?

— Bitiriverelim de öyle. Elinizi çabuk tutun!

— Bitiririz canım. Nasıl olsa biz yapacağız. Domates büber getirdim, yıkayalım da biraz ye.

— Yok yok yok!.. Şunu bitirelim önce. Çabuk olun!

Kadın tekrar baktı. Hiç bir şey anlamadı. Bugün bir başkaydı bu adam. Daha değişikti hareketleri. «Allah allah, dedi. Dur bakalım ne?»

Öbürleri yarı etmeden diziyi bitirdi. Bir yenisine başladı. Dereye yuvarlanan bir teker gibi gittikçe hızlanıyordu. Elleri bir motorun pistonu olmuştu sanki. Alıyor diziyor, alıyor diziyordu.

Bir yere gelince durdu. Gözlerini kapadı, gerindi. Ama elleri hâlâ aynı hareketleri yapıyor gibiydi.

— Ne oluyor herif? dedi Durdu kadın. Neydiyorsun sen?

— Bilmem. Şey... Bir şeyler oluyor bana. Gözüm kararıyor.

Elleri durmuyordu.

— Allah göstermesin hasta mısın yoksa?

— Yok! diye bağırdı. Şunu bitiremedik. Çabuk olun hele!

— Biz bitiririz. Sen biraz yat, git. Azıcık dinlen.

— I ı. Bir şeyim yok.

Tekrar çalışmaya başladı.

— Ağır ağır diz canım, acelen ne?

— İçim daralıyor be karı. Bitmeli bu! Çabuk olun!

— Sen hastasın ayol. Nasıl terledin, şuna bak. Git yat biraz.

— Ne hastalığı? Hastalığın sırası mı şimdi?

Durup daha derinden gerindi. Titrer gibi yaptı.

— Uf Allah, ne oluyor bana be? İçim bir tuhaf kabarıyor. Başım dönecek gibi oluyor.

— O nasıl şey öyle?

Dürdane de şaşırmıştı. Korkarak bakıyordu.

— Su getireyim mi buba? dedi. İçer misin?

— Yook! Dizmene bak. Çabuk diz. Bitsin şu!

— Bitiririz buba, üzülme sen.

— Ne zaman bitireceksiniz? Öğlen oldu. Daha serilecek bu, kuruyacak! Tarladakiler kırılacak. Onlar da dizilecek, serilecek, kuruyacak...

Çabuk çabuk söylüyor, ağzından köpükler saçılıyordu. Yüzü değişmişti. Büyük bir sıkıntı içindeydi.

— Aman herif, senin halin iyi değil. Neyin var Allahasen?

— Ne bileyim be? Kalbim daralıyor!

Yüzü ağlıyacak gibi olmuştu. Gözlerini iyice açtı. Derin bir nefes aldı. Sonra kendini toplayıp çalışmaya başladı hemen. Elleri tütün diziyordu.

Karısıyle kızı işi bırakmışlar, şaşkın bakıyorlardı.

— Durmayın be! diye bağırdı birden. Ne diyorum ben size? Çalışın! Çabuk bitsin şu. Bitmiyor bir türlü...

— Bitiyor herif, az kaldı. Aha yarıyı geçtik. Üzme kendini.

— Az kalmış, hıh! Dağ gibi yığılı şuna bak. Gittikçe çoğalıyor.

İrileşmiş gözlerle yığına bakıyordu. Gerçekten dağ gibi görüyordu herhalde. Yüzünde öyle bir anlam vardı. Yılgın, sıkıntılı...

— Oğlan nerede oğlan? diye bağırdı. O da dizsin. Yardım etsin biraz. Bitmez bu dinine yandığım!

— Allah allah... dedi kadın. Ne etsek acaba?

Çevresine bakındı. Bir çare aradı. Hiç bir şey düşünemiyordu.

— İlâç vereyim mi? dedi. Hastasın ellâm.

— Yook! Şunu bitirin. Bitirin de ortadan kalksın.

— Bitiririz canım, merak etme. Çalışıyoruz işte. Hadi Dürdane, elini çabuk tut kızım.

Olan güçleriyle çalışmağa başladılar. Yaprakları teker teker iğneye geçirip, ipliğe diziyorlardı. Durdu kadın arada bir göz atıyordu. Kocası biraz rahatlamış gibiydi. «Açlıktan, diye düşündü. Usulca gidip yoğurt ekmek, domates getirsem, görünce yer mi acaba?»

Belli etmeden kalkacak oldu.

— Nereye? diye bağırdı hemen. İkide bir ne kalkıp durursunuz? Bitirelim şunu!

— Olur herif, bitirelim. Sana azıcık yoğurt ekmek getireyim. Şurada yeyiver. Biz dizeriz.

— İstemem! Otur diyorum. Bitsin şu namussuz tütün. Anladın mı, bitsin. Kalksın gözümün önünden!

— Olur olur, bitirelim. Kızma. Aha diziyorum bak. Bu da bitti.

Diziyi alıp kıyıya koydu. Yeni bir diziye başladı.

— Sen daha bitirmedin mi kız? Çabuk ol eş-

şek sıpası! Ben dördüncüyü diziyorum bak. Oynayıp durma!

Dürdane gücünün üstünde çalışıyordu. Elleri binlerce kere gidip geldiği için yorulmuştu ama dayanıyor, yorgunluğu duymamak için direniyordu. Bugün her günkünden daha güç olmuştu. Babasına ne oluyordu allahaşkına, habire sıkıştırıyordu.

Dizdiler, dizdiler... Bitmek bilmiyordu.

Ağ Osman birden silkindi. Başı omuzları, gövdesi cereyan geçmiş gibi sarsıldı. Gözlerini sımsıkı kapayıp açtı.

— Bitmiyor bu bee! diye bağırdı olan gücüyle. Yüzü bıkkınlık içindeydi. Aşırı bir duygu olduğu anlaşılıyordu. Ağzı eğilir gibi oldu. Elleri bir tuhaf kasıldı. Kımıldanamadan kaldı. Kendini sıkıyordu. Bir süre kaldı öyle. Biraz sonra gevşedi. Elleri yeniden işlemeye başladılar. Fakat iğne yaprağa değil, parmağına battı.

— Uff... diyerek ağzına götürdü parmağını. Her yeri titriyordu.

— Sen hastasın Osman! diye fırladı kadın. Sesi dikti. Kalk uzan şuraya. Biz dizeriz, kalk!

— Yok be, ne hastası? Hastalığın sırası mı şimdi? Bu dizilmeden...

Sesi değişmişti. Başka bir adamın sesi gibiydi. Boğuk, ince.

— Kalk diyorum. Kötü olacaksın, kalk!

Omuzunu tutup kaldırmak istedi.

— Bırak karı! Otur işinin başına. Bir de sen uğraşma benimle. Herkes benimle uğraşıyor. İşiniz gücünüz yok mu ulen? Deyyuslar! Ne istersiniz benim bebemden? Ulen kocaman adamsın! Utanmıyor musun parmak kadar çocuğa sataşmaya? O senin

akranın mı? Ulen ne yaptım ben sana? Hangi tavuğuna kış dedim? Hangi kılına dokundum?

Bar bar bağırıyordu. Merdivene tüneyen tavuklar kaçıştılar. Aşağıda bir köpek ürdü. Komşu evin hayadında tütün dizen karılar kızlar başlarını çevirip baktılar.

Durdu kadınla kızı ayağa fırlamışlardı, şaşkındılar.

— Ne oluyor herif, sus!

— Otur buba, ne yapıyorsun. A aa... Herkes bize bakıyor.

— Bağırma Osman, aklını mı kaçırdın? Otur!

Omuzuna koluna asılıp oturttular.

— Ateşin var senin. İlâç getireyim. Yoğurt ekmek getireyim de ye, iyi gelir.

İçeri koştu. Dürdane babasına korkarak bakıyordu. Hem bakıyor hem de azarlamasın diye tütün diziyordu. Babası da dizmeye başladı. Sakinleşmişti biraz. Fakat yüzü sapsarıydı. Birden öğürdü. Kusacak gibi oldu. Yana eğildi, kusamadı.

Dürdane koşup yanına geldi.

— Başından tutayım mı buba? dedi.

Elini alnına dokundurdu. Alnı ıslaktı, soğuk soğuk terliyordu.

— Otur yerine, dedi. Dizmene bak sen, çabuk ol!

Kız oturdu, dizmeye başladı. Korkusundan elleri titriyordu. Anam bir geliverse diye kapıya baktı.

— Gız ne bakıp durursun? Dizsene! Kalkarsam kırarım kemiklerini bak!

Dürdane sindi. Çabuk çabuk dizmeye başladı. Yüzü ağlamaklıydı.

Anası koşarak geldi.

— Al Osman, şunları yeyiver, dedi. Biz dizeriz. Kurban olayım, çabukça yeyiver.

Adam gözlerini ağartarak baktı. Anlamamıştı herhalde. Yüzü bozuktu.

Durdu kadın siniyi önüne bıraktı, sesini tatlılaştırdı.

— Bak ilâç da buldum. Çoktandır sergende durur. Neyin nesi bilmem emme iyi gelir belki, içiver.

Aldırmadı. Elleri deli gibi çalışıyordu.

— Off... yaptı birden. Parmağına gene iğne batırmıştı. Tütün kirlerinin içinden kan akıyordu.

— Herif sana diyorum. Ye şu yemeğini.

— Git bee! Çekil bağımdan. Otur tütün diz. Kaldı bu tütün. Bu tütün bitmeyecek!..

— Bitecek herif, niye bitmesin? Aha diziyorum, sen şu getirdiklerimi ye hele.

Cevap vermedi. Tütün dizmeye devam etti. Elleri kurulmuş gibi çabuk çabuk gidip geliyordu.

Bir zaman konuşmadan dizdiler. Durdu kadın ikide bir bakıyor, durumu anlamağa çalışıyordu. Yüzünün gittikçe morardığını gördü. «Tövbe estafurullah, dedi. Bu adama birşeyler oluyor. Ne etsek acaba? Sen yardım et Allahım. Kardaşını çağırsak...»

— Osman, dedi usulca. Hüseyin evde mi ola? Dürdane gitsin de Hüseyini çağırsın.

— Ne olacak Hüseyin?

Birden bağırmağa başladı.

— Hüseyinin adı batsın! Boyu devrilsin! İstemem öyle kardaşı. Bana o da düşman!

— A a Osman, ne oluyor sana bugün? Ne diyorsun öyle?

— Bana bu köyde herkes düşman. Yaşatmak istemiyor dürzüler. Namussuzlar, ırzı kırıklar! Üs-

tüme çullanıyorlar... Ulan ben kime ne yaptım şu köyde? Ben...

İpliği iğneyi atıp ayağa fırladı. Sesinin yettiği kadar bağırıyor, birileriyle kavga eder gibi yumruk sallıyordu. Yüzü karışmıştı iyice.

— Amanın herif, ne oluyorsun, sus! Delirdin mi?

Omuzuna yapıştı. Ağzını kapamak istedi, fakat gücü yetmedi. Bir silkinişte yere attı kadını. Dürdane korkusundan ağlıyordu.

— Sus kız? Bir de sen... Olmaz olaydın. Başımın belâsı! Kemiklerini kırarım ha!..

Üstüne yürüyecek oldu. Kadın koşup yapıştı. Oturtmağa çalıştı.

— Kurban olayım etme. Kendine gel. Otur şöyle. Sen de ağlama kız, ne oluyorsun? Otur işinin başına!

Oturdular. Birden sakinleşti.

— Etme Osman. Bağırma öyle. Bizi korkutuyorsun. Köye rezil mi edeceksin? Ne oluyor ayol, sa...

— Ne edeyim, dedi usulca. İçim daralıyor. Bitmedi şu tütün.

İğnenin ucuyla yığını gösterdi.

— Biter, şimdi biter. Sen canını sıkma. Bak diziyoruz işte.

Hepsi birden dizmeye başladılar. Dürdane ağlamamak için kendini tutuyordu. İşe koyuldular. Hiç bir şey olmamış gibiydiler.

— Tütün, tütün, tütün... diye söylendi. Her dizişte bir «tütün» diyordu. Elleri aynı hareketi yapıyor, her yapışta «tütün!» diyordu. Yaprağı alıyor, iğneye sokuyor, alıyor sokuyordu. Sonra sıyırıyordu geriye doğru. Sıyırırken de «tütün!» diyordu. Elleri

kan içindeydi. Dizdiği yaprakların bazılarında kan izleri vardı.

Durdu kadın usulca yanına vardı.

— Bırak sen, dedi. Ver iğneyi bana. Ben dizerim, ver! Bak benimki bitti. Sen şunları ye, hadi. Yemezsen ölümü öp!

Ağ Osman bön bön baktı. İğneyi ipliği uzattı. Çocuk gibi uysaldı.

— Ye hadi. Kurban olayım ye.

— Ye buba, ne olursun, dedi kız da.

— Sen sus kız! dedi anası. Sen işine bak. Ye Osman, hadi herifim. Yeyiver şunları. Bak taze yoğurt. Ekmeği ban ban ye.

Ağ Osman yoğurda baktı. Yeni görüyor gibiydi. Yemeğe başladı. Ağır ağır çiğnedi. Düşünüyordu. Birden yüzünü buruşturdu.

— Tütün gibi kokuyor bu be, dedi.

— Yok yok, ne tütünü? Ye sen ye, yut. Canın istemese bile ye. İyi gelir, hadi yut. Ekmek al...

Ekmek aldı. Önce gönülsüzdü, sonra açıldı. Çabuk çabuk yemeğe başladı. Yoğurdun dibini sıyırdı.

— Ha şöyle. Domates de al şimdi. Tuz dök.

— Su ver hele.

Kadın getirip uzattı. İyileşmiş gibiydi.

— Hadi az daha ye.

— Yok, yeter gayri. Şu tütünü bitirelim de... Tütün...

Gözünü yığına dikti.

—Allah belâsını versin bu tütünün! dedi. Gördükçe içim bulanıyor be! Öff...

İğrenir gibi titredi. Gözlerini kapadı. Bayılacak gibi oldu.

— İçerden yastık getir kız, koş!

Dürdane koştu, yastık getirdi.

— Yat şöyle, yat azıcık. Hah...

Başını yastığa koydu, daldı. Yüzü irin gibi bozarmıştı.

Durdu kadınla kızı gözlerini alamadan bakıyorlardı. İşi bırakmışlardı. Şaşkındılar.

Biraz sonra kımıldandı. Kasketi yere düştü. Terlemişti. Yüzü yapış yapıştı. Kıvranıyordu. Görünmez bir düşmanla döğüşüyor gibiydi. Biraz sonra başını kaldırıp baktı. Ne olduğunu anlamağa çalıştı.

— Daha bitmedi mi bu tütün? diye bağırdı. Daha çok mu? Ülen ne edersiniz siz? Çabuk dizin be! Dizin de güneşe asın. Kuruyanları topladınız mı? Ezmeden toplayın ha! Birbirine değdirmeyin. Bunca emek çektik. Dikkat edin, un ufak olmasın!

Çabuk çabuk söylüyordu. Zor anlaşılıyordu söyledikleri.

— Sen yat Osman, sen rahatına bak. Biz dizeriz, asarız. Merak etme.

Başını bıraktı tekrar. Acı içindeydi. Kalkmak istiyor, kalkamıyordu.

— Çabuk dizin, diye mırıldandı. Oyalanmayın. Bitirin şunu...

Durdu kadının canı burnundaydı. Öfkeleniyordu.

— Dizeriz herif, dedi. Sen düşünme gayri. Ne oluyor sana bugün canım, a aa...

Birden doğruldu.

— Karı kızdırma adamı! Çabuk dizin diyorum. Sabahtan beri bitmedi. Verin ben dizeyim, verin! Veriin...

Kendini tutamadı, düştü yastığın üstüne. İnledi.

— Off... Ne oluyor bana be? Tütün... Tütün kal-

dı tütün. Ne bitmez iş. İğneyi verin iğneyi... İğne ip... Sepet.. uf...

Yüzü tanınmıyacak haldeydi. Durdu kadın büsbütün telâşlandı.

— Vallahi birşeyler oluyor bu adama, dedi. Kız su getir, koş! Yüzünü yuğalım.

Dürdane şaşırdı.

— Ne suyu ana? Evde su yok.

— Koooş! Çabuk su getir. Kuş gibi uç. Daha burda mısın?

Dürdane koca güğümü alıp koştu. Nereye bastığını bilemiyordu. Yüzü ağlamaklıydı.

Ağ Osman deli deli söyleniyor, kollarını bacaklarını oynatıyordu.

— Tütün... Tütün... Bu tütün bitmez. Diz diz bitmez. Ankara'ya kadar diz, İstanbul'a kadar diz, bitmez. Dükkânda kınnap kalmadı dize dize. Bütün yaz diz, yağlı yağlı, yeşil yeşil... Ağğ...

Öğürdü. Yan dönüp kustu yere.

— Aman Allahım, hali kötü bu adamın. Şuralarda birileri de yok? Ne yapsam acaba?

Başından tutmuştu. Sağa sola bakındı. Çaresizlik içindeydi. Gitti eski bir paçavra buldu, sildi oraları.

Osman kıvranıyor, söyleniyordu habire.

— Osman, Osman! Etme Allahını seversen. Sıkma kendini. Tütün tütün deyip durma. Yere batsın tütün. Neydeyim ben şimdi. Aman Allahım...

Ağlamağa başladı. Ne yapacağını bilemiyordu. Komşuları çağırsa mıydı acaba? Yakup ağa gile duyurmak istemiyordu. Başka kimseler de yoktu şu yakınlarda. Sesini duyuramazdı şimdi. Hüseyin gile bir koşu gidip gelse...

Ağ Osman habire söyleniyordu.

— Elim yüzüm tütün bulaşığı! Saçım başım tütün... Ağzım ciğerlerim... Ulen tütün. Ağğ...

Tekrar kustu.

— Hay Allah... Çabuk gelse şu kız!

— Osman, Osman! Kendine gel Osman!

— Ağğ... Tütün, tütün...

— Sus gayri. Tütün deyip durma. Ne olmuş tütüne? Her günkü tütün işte. Tütün diye diye aklını mı çıvdırdın? Şöyle gel. Yat şuraya!

Yaştığı kuru yere çekti. Yatırdı oraya.

— Kımıldama hiç. Rahatına bak. Uyu biraz, kendine gel.

Kusmukları silmeğe başladı. Bir yandan söyleniyordu.

— Aman yarabbi, ne bu başıma gelenler. Bu dar zamanda... Ne ederim ben şimdi?

Dürdane soluk soluğa merdivenleri çıktı.

— Ne oldu ana? dedi. Güğümü indirdi. Nasıl bubam?

— Ne bileyim? Kötü ellâm. Batırdı her yeri baksana. Ibrığa su koy da başını neyi yıkayalım. Belki iyi gelir.

Ortalığı silip temizlediler. Islak bezle elini yüzünü başını sildiler. Habire söyleniyordu.

— Tütün. Tütün kokusu. Zift, içimde... Ellerim parmaklarım, tırnaklarım, tütün...

— İyi, anladık. Sus gayri. Söyleyip durma, yeter!

Kesik kesik konuşuyordu. Ne dediğinin farkında değildi. Birden gözlerini açıp yığına baktı.

— Tütünü dizin! Çabuk dizin. Kaldırın ortadan. Gözüm görmesin!

— Olur, dizelim. Sen yat şöyle, hiç kımıldama.

Dürdane elinde ıbrıkla ayakta bekliyordu.

— Biz dizeriz buba, dedi. Sen merak etme.

Osman başını kaldırıp baktı.

— Kim bu kız? Dürdane mi? Bitti mi tütün?

— Yok bitmedi, az kaldı.

— Niye bitmedi? Ulen ne işlersiniz sabahtan beri? İpler nerede? İğneyi verin...

Kalkmak için davrandı. Ama duramıyordu, yıkıldı öbür tarafa. Ağzı köpüklendi.

— Koş Dürdane koş! dedi anası. Gittikçe kötü oluyor, koş! Emmin gile haber ver. Çabuk gelsinler!

Dürdane fırladı. Merdivenleri üçer beşer atlıyarak koştu.

Ağ Osman ters dönüyor, yerde yuvarlanıyor, anlaşılmaz şeyler söylüyordu.

— Ulen kim onlar be? Kafama vuruyorlar! Tutun tutun şunları! Ev göçüyor. Tütünler... Tütünler ezilecek. Mahvoldum!

— Yok Osman, yok! Tütünler burada, bir şey olduğu yok. Amanın neydeyim ben? Bu adam delirdi...

— Tütünüm, tütünüm... Benim tütünüm kimden aşağı? Ulen dürzüler, dip tarlanın tütünü bu. Sarı tütün. Yaz altı ay emek verdim ben ona. Ter akıttım. Fidesi, dikmesi, teklemesi, çapası... Kırması, dizmesi... Ulen of! Vurmayın başıma dürzüler! Ne sıcak bu? Tütünler yandı, vallahi yandı. Toplayın kız, durmayın! Niye geç kaldınız? Yazık değil mi bu tütüne? Vallahi kemiklerinizi kırarım. Kemik... Tütün...

Durdu kadın omuzlarını tutup sarstı.

— Osman, kendine gel Osman! Ne söylenip durursun? Kendine gel ayol.

Gözlerini açıp baktı. Yeni görüyor gibiydi.

— Ne oldu? dedi.

— Yok bir şey. Başını yastığa koy şöyle. Rahat et.

— Uff... yaptı. Bir yerleri rahatsızdı demek. Dişlerini sıkıyor, yüzünü buruşturuyordu.

— Öküzler aşağıda mı? diye sordu. Bir şey verdiniz mi önlerine? Ne yer onlar? Ulen nasıl insansınız siz? Hiç insafınız yok mu?

— Aşağıda değil herif. Oğlan gütmeye götürdü ya? Unuttun mu?

— Yalan! Yalan söylüyorsun! Gidip bakacağım...

Doğrulmağa çalıştı, doğrulamadı. Başını tutuyordu. Yüzü çarpılmış gibiydi. Elleri tütün dizer gibi oynayıp duruyordu.

— Kalkma herif, gidemezsin. Yat sen, hastasın.

— Ne hastası? Kim hasta? Ben hasta masta değilim. Altı aydır boşu boşuna yatırıyorsunuz beni. Bırak gideceğim. Tütünleri göreyim. Tütünler ne oldu?

— Tövbe estafurullah... Ne oluyor bu herife? Allahım sen yardım et.

Kalkmağa çalışıyor, kadın bırakmıyordu. Uğraşıyorlardı.

— Bırak be! Yeleğim tütün tarlasında kaldı, yeleğimi alınağa gideceğim.

— Ta geçen yılki iş o Osman. Bu yıl yelek melek bırakmadın. Kendine gel. Yeleğin üstünde işte.

— Üstümde mi?

Eğilip baktı.

— Allah allah, dedi. Kim getirdi bunu? Sen mi getirdin? Vay hınzır karı vay. Ne çabuk gittin geldin? Aaah hah hah hah...

Ağlar gibi sesler çıkardı. Sonra başını yastığa

kodu. Tavana bakmaya başladı. Biraz sakinleşmişti. Ama elleri oynuyordu kendiliğinden. Tütün dizer gibi hareketler yapıyordu.

Durdu kadın baktı.

— İyi oluyor ellâm, dedi. Çok şükür.

Elini usulca çekti. Kaşın ucuna doğru yürüdü. «Nerde kaldı bu kız? Çabuk gelse bari?» Geri döndü. Usulca oturup tütün dizmeye başladı. Bir gözü Osman'daydı. «Sen bilirsin yarabbi. Nasıl hastalık bu? Hiç böylesini görmedim, tövbe tövbe...»

Birden doğruldu.

— Koma kız, koma! diye bağırdı. Tütünü çiğniyorlar. Tütün mahvoldu, tütün!..

Durdu kadın yanına koştu.

— Kim çiğniyor tütünü, yok herif, çiğneyen miğneyen yok! Yat sen. Tütün burada işte. Tütün deyip aklını bozdun heyri.

Omuzlarından bastırıp yatırdı.

— Bak bak! Kaçıyorlar bak! Tutun yakalayın!

— Kaçan maçan yok Osman, yat sen. Kımıldama. Rahatına bak.

Osman kendini sıkıyor, titriyordu. Bir yandan söyleniyordu durmadan.

— Mahvoldu, tütün mahvoldu... Vay dürzüler vay! Ulen bu köyün adamı... Bu köyün adamı gibi namussuz adam yok. Bakıp kaldılar. Gitti tütünüm, mahvoldu. Ulen ırzıkırıklar, alacağınız olsun. Ulen ben sizin...

— Kime kızıyorsun Osman? Burda kimse yok. Aman yarabbi, mahsus mu yapar bu adam? (Doğrulup sokağa baktı) Nerde kaldı bu kız? Çabuk gelse bari.

— Vay vay vay... Tüh tüh tüh... Mahvoldu, mahvoldu...

Biraz sakinleşti. Gözlerini kapadı. Yüzü düzeldi biraz.

— Hıh, iyi oldu gene. Uyudu. Sıcaktan mı acaba? Hiç böyle şey görmedim ben. Aman yarabbi.

Aklına dua okumak geldi. Başucuna oturup okumağa başladı.

— 3 —

Kardaşı Hüseyin önde, Dürdane arkada merdivenleri çabuk çabuk çıktılar. Kız hâlâ ağlıyordu. Gözleri kızarmıştı.

— Hıh, gel Hüseyin aman deyim, ağana birşeyler oldu.

— Ne oldu?

— Ne bileyim, deli deli söyleniyor. Kızıp bağırıyor.

— Kime bağırıyor?

— Kim aklına gelirse. Tütünüm tütünüm deyip duruyor.

— Şimdi nasıl ana? dedi Dürdane.

— Bilmem, biraz daldı işte. Böyle oluyor, bir dalıyor bir başlıyor gene söylenmeğe.

Hüseyin elini alnına koydu.

— Ateşi var, dedi. Yanıyor baksana.

Yüzüne eğildi.

— Ağa, dedi. Ağa, nasılsın?

Osman benilliyerek uyandı. Korkmuş gibi baktı.

— Hasta mısın ağa? Ne oldu sana, ha?

— Tut tut tut! diye bağırdı Osman. Yıkıldı, düşecek tut!

Hüseyin geriye dönüp baktı.

— Ne yıkıldı, ne düşecek?

— Vay vay vay... Gitti ulen gitti, mahvoldu. Tütün, altında kaldı.

— Dur Osman ağa, ne oluyor yavu? Tütün burda işte, birşey olduğu yok.

— Vay başım, vay başım... Başıma vuruyorlar!

— Allah allah. Kim vuruyor başına?

— Bir de öyle diyorsun. Ulen kardaş olacaksın, tutsana o dürzüleri! Kaçıyorlar bak, kaçıyorlar işte. Tütünümü yaktılar. Tütünüm gitti, tütünüm...

Alnından tutup sarstı.

— Osman ağa, Osman ağa! Kendine gel yavu, ne oluyorsun?

Yüzünü buruşturdu ağlamaklı sesler çıkardı.

— Allah allah, durumu iyi değil bunun. Ne yapsak acaba?

— Bilmem. Sen bilirsin. Ne dersen öyle yapalım.

Dürdane kendini tutamadı. Sesli ağlamağa başladı.

— Susun be! diye bağırdı Osman. Ne dırlanıp durursunuz. Kim o ayaktaki? Kız sen misin? Daha burda mısın yezit? Koş, yetiş ardından. Yakala!

— Kimi yakalayım buba? dedi Dürdane.

— Bak daha konuşur. Kız koş diyorum. Koş yakala! Tütünü çiğniyorlar, koş!

Hüseyin şaşmıştı. Ellerini açıp kapadı.

— Allah allah, dedi. Ne diyor bu yavu? Birdenbire mi oldu böyle abla?

— He ya. Tütün diziyorduk. Önce terledi, içim daralıyor dedi. Açlıktan besbelli, dedim. Yoğurt ek-

mek getirdim. Biraz yedi. Sonra başladı böyle ileri geri konuşmağa. Aman deyim Hüseyin, git de hocaya mocaya haber ver. Gelip görsünler. Ne yapılacaksa yapalım kardaş, bekletmiyelim.

— Ne dır dır edersiniz başımda? diye bağırdı. Ulen benimle uğraşmayın be! Hepiniz düşmansınız bana, hepiniz!

Kalktı, birşeyler arandı.

— Değneğim nerde benim? Şimdi şuradaydı, kim aldı? Verin değneğimi be! Ulen dağılın başımdan. Defolun! Yeter ettiğiniz. Hep benimle uğraşırsınız. Başka işiniz yok mu sizin? O Koca Yakup denen dürzü... Kapımın önünden geçmesin. Kafasına taşı indireceğim. Uzatacağım yere, hıı...

Dürdane'ye baktı.

— Kız sen ne arıyorsun burada? Git eve yezit! Utanmaz... Bir daha o dürzünün buralarda dolaştığını bir göreyim, bacaklarını kıracağım! Dışarı çıkmayacaksın anladın mı? Kaç kere tenbih ettim, aklını başına al diye. Kız karı! Tenbih etmedim mi?

— Ettin herif, tamam. Dışarı çıkarmıyorum.

— Ne arıyor ya burada? Ne bok yemeğe gelmiş milletin içine? Benim başımı belâya sokacaksınız ulen, elimi kana bulayacaksınız. Kız vallahi bak... Of başını... Başıma vuruyorlar. Kimdir o?

Ters döndü yerleri tırnaklamaya başladı. Bir yandan bağırıyordu.

— Vurmayın ulen, vurmayın! İşimi bitirdiniz dürzüler.

Korunur gibi başını tutuyor, kıvranıyordu.

— Osman ağa, Osman ağa! Vuran muran yok yavu, niye öyle yapıyorsun?

Kalk, kendine gel.

Birden gözlerini açıp baktı.

— Sen misin Hüseyin? dedi. Kim vurdu bana? Kaçtı mı o dürzüler?

İki yanına bakındı.

— Yoklar, gittiler.

— Peki. Kaçtılar demek. Alacakları olsun. Birgün sorarım onlara. Beni sen mi kurtardın?

— He.

— İyi. Kardaş değil misin, kurtaracaksın elbet. Tütünleri denk ettiniz mi Hüseyin? Kaç denk oldu? Ulen ne çok tütün vardı bu yıl? Dize dize bitiremedik. İyi bir para ediverirse... Borçları hep öderiz ağzına tükürdüğüm. Şu borçlar... Çok canımı sıkıyor Hüseyin. Hiç bir yıl borçtan kurtulamadık be. Hep gelecek yıla devrettik. Emme bu yıl, Allah izin verirse... Ne edip edip borçtan kurtulacağım. Tütünü bir iyi satabilsem. Doğru dürüst para vermiyor dürzüler. Ispanak fiyatına tütün satıyoruz.

— Hep tütünle uğraşıyor baksana, dedi. Durdu kadın.

— Git karı başımdan! Lâfımı kesip durma. Kızdırma adamı bak? Tütünü dizdiniz mi? Bitti mi? Nereye astınız? Kuruları ezmeyin ha? Kemiğinizi kırarım valla. Gece içeri almayı unutmayın, çiğ vurmasın.

Hüseyini yeni görüyor gibi baktı.

— Hüseyin bu sıcak ne Hüseyin? Yanıyorum be. Tavuklar uyuz olur bu sıcakta. Ulen beni sıkıyorlar. Bak üstüme üstüme geliyorlar. Ulen of... Tütün ezildi tütün

— Yok ağa, tütüne birşey olduğu yok, sus.

— Yalan söylüyorsun! Beni kandırıyorsun. Tütün gitti tütün. Tütünüm mahvoldu...

Ters döndü, birileriyle boğuştu. Uzun uzun soludu. Kendini bıraktı tekrar.

— Hep böyle oluyor baksana. Yorulunca dalıyor biraz. Git Hüseyin, hocayı mı getireceksin, muhtarı mı getireceksin, kimi bulabilirsen al gel. Ne derlerse öyle yapalım, çabuk ol kardaş.

Hüseyin'in yüzü düşünceliydi. Kafasını iki yana sallayıp duruyordu. Üzülmüştü belliki. Kalkıp yürüdü. «Allah allah... diye söylendi merdivenleri inerken. Hep belâlar bizi buluyor be. İyi olmazsa neyderiz şimdi?»

Caminin önüne doğru yürüdü. Hoca caminin önünde olurdu öyle ya? Gölgeye oturur öğle namazını beklerdi. Namazdan önce gelir mi şimdi? «Bir söyliyelim bakalım. Gelirse gelir, gelmezse ne yapalım?»

Yanında birkaç kişi vardı. Koca Yakup, İzzet ağa, Kel Ali... Gölgeye oturmuş konuşuyorlardı. Yanaştı.

— Hoca efendi, az gel hele, dedi. Bir diyeceğim var sana.

Öbürlerine duyurmak istemiyordu.

— Neymiş, hayrola?

— Osman ağam şey olmuş, hali kötü...

— Ne olmuş, hasta mı?

— He, öyle birşey. Deli deli söyleniyor. Bağırıp çağırıyor. Şuna bir bakıver gözünü seveyim. Biz bir şey anlıyamadık.

— Sıcaktandır. Bir şeye canı sıkılmıştır. Herkes öyle bu günlerde.

— Yok Hoca efendi, ağamın durumu başka. Ne olursun bir bakıver.

— Hemen şimdi mi? Namazdan sonra gitsek?

— Şimdi bakalım, gözünü seveyim. Namaza yetişirsin. Yerde çırpınıyor bir görsen...

— Yerde mi çırpınıyor?

— He ya. Ben böyle şey görmemiştim. Çok kötü durumda.

— Allah allah... (Saatına baktı) Komşular, bir hasta varmış, ben çabukça bakıp geleyim. Siz azıcık bekleyin olmaz mı? Hem daha var biraz.

— Olur, bekleriz.

— Kim hasta ulan? dedi Koca Yakup.

— Ağam.

— Ağan mı? Ne oldu? Ben sabahleyin gördüm, iyiydi. Tütüne gidiyordu.

Uzatmak istemedi.

— Bilmem, birden kötüleşmiş.

Döndü yürüdü.

— Sıcağa baksana, dedi Ali hoca. Can mı dayanır buna?

Orta yaşlı, kır sakallı bir adamdı. Mavi boncuk gibi parlayan küçük gözleri vardı.

— Bu sıcakta adamın tebdili şaşar ha, dedi. Zembereği bozulur. Ağ Osman da öyle olmuştur. Bir teneke soğuk suyu başından aşağı dökmek lâzım. Bak o zaman ne olur. Deregap aklı başına gelir.

— Hım, hiç düşünmedik onu. Keşke yapsaydık.

— Ya... Biz askerde hep öyle yapardık. Urfanın cehennem sıcağında kaç arkadaşımız aklını çıvdırdı da, birer teneke suyla kurtardık. Başından aşağı boca edince, bir sarsılır şöyle, titrer. «Ha bububu...» yapar. Sonra aklı başına gelir.

Merdivenleri çıktılar.

Durdu kadın toplandı, yüzünü örttü.

— Buyur hoca efendi kardaş, dedi. Elini ayağını öpeyim, bu herife birşeyler oldu. Söylenip durur.

— Ne oldu bizim kız, hayrola?

— Baksana haline, «tütün tütün» diye tutturdu. Boyuna tütün diyor.

— Tütün mü diyor? Ne olmuş tütüne?

Yüzüne doğru eğildi.

— Osman! dedi. Osman! Ne ediyorsun bakim, kalk hele?

Osman gözlerini açıp baktı.

— Kim bu? Ali hoca mı? Ali hoca ne arıyorsun burada? Ali hoca boşuna gelmez be, yemek ister. Kız karı! Yemek hazırladınız mı? Yemek, çabuk... Ali hoca kusura bakma, bütün kış çağıralım dedik de olmadı. Fakırlığın gözü kör olsun.

— Hele onun sırası değil Osman. Doğrul otur şöyle bakim. Ben yemeğe gelmedim. O sonraki iş. Neyin var senin, hasta mısın, onu söyle?

Durdu kadının getirdiği mindere oturdu.

Osman dişlerini göstererek güldü.

— Hee he he he... Sonra ha, sonra? Ulen hınzır hoca, yolunu yaptın gene hadi! Bak karı, yemek istiyor bu Ali hoca. Yemek pişir. Başka niye gelir bize? Tavuk kes, baklava yaz, aşağısı idare etmez ha...

— Sus herif, o nasıl söz? Sen hastalandın da onun için geldi.

— Ben hastalandım mı? Neyim var? Yoo, ben hasta masta değilim. Ben iyiyim çok şükür. Demir gibiyim. Bak...

Kalkıp gösteri yapmak istedi, kalkamadı. Yıkıldı tekrar.

— Aman Hüseyin, tut!

Kardaşı tutup yatırdı.

Biryerleri acınıştı herhalde, yüzünü buruşturdu.

— Allah allah, niye böyle oldun Osman? Sıcak-

tan mı bunaldın, ha? Gusülhane nerede? Götürün soyun da bir teneke su boşaltın başından aşağı. İyi gelir.

— Sıcaktan mı acaba? dedi kadın. Tütün sayıklar habire.

— Sıcaktandır, başka neden olacak? Dediğimi yapın siz. Ben namazı kıldırıp geleyim. Biraz okuruz başucunda. Olmazsa Dede'ye götürürüz. Hadi eyvallah, ben biraz sonra gelirim. Geçmiş olsun...

Merdivenleri indi gitti.

— Allah razı olsun, dedi kadın arkasından. Gördün mü bak, bilen adamın hali başka. Biz şaşırdık kaldık. Su dökelim başından değil mi Hüseyin?

— Dökelim, belki iyi gelir.

— İçeri götürelim öyleyse.

— Gel ağa, içeri gideceğiz, gel.

Boynundan tutup kaldırmak istedi.

— Yok ulen, git başımdan dürzü! Bir de kardaş olacaksın. Yere batsın senin gibi kardaş. Benim en büyük düşmanım sensin zati. Yüzüme güler, arkamdan kuyumu kazarsın, hınzır! Gene mal bölüşmeye geldin değil mi? Ulen utanmaz, seni ben büyüttüm. Kursağında...

— Etme ağa, bırak şimdi onları. Benimle gel. Başına soğuk su dökeceğiz. İyi olacaksın, gel...

— Kalk herif, dediğini yap!

— Hadi buba.

Yardım ettiler, zorla içeri götürdüler. Gene «tütün, tütün» diye bağırıyordu.

— Tütün ezildi. Bırakın ulen, tütün mahfoldu. Tütün...

Zorla soydular. Gusülhaneye sokup taşın üstüne oturttular. Dürdanenin getirdiği suyu başından aşağı boca ettiler. Nefesi kesilir gibi oldu. Hop kalk-

tı hop oturdu. Bağırdı çağırdı, titredi. Ne edeceğini bilemedi. Ulur gibi ağlar gibi sesler çıkardı. Zayıf bedeni yaprak gibi titriyordu.

Sonra giydirip yatırdılar gene minderin üstüne. Hiç susmadı, boyuna söylendi. Çeneleri birbirine vuruyordu.

— Mahvoldu. Tütün gitti. Tütünden hayır yok. Sizin yüzünüzden, tütün. Tütün, tütün...

— Hay bataydı tütünün! dedi kadın. Tütün deyip tutturdun heyri! Yeter gayri sus!

— Kim o? Oğlanın sesi mi? Çağırın buraya. Öküzler nerede? Öküzleri getirdi mi? İyi bakmış mı?

— Oğlan değil, ben konuştum. Sus da uyu biraz, hadi!

— He ya uyusa iyi olur. Hadi Osman ağam, uyu. Yum gözlerini, kımıldama.

— Ulen yeter ettiniz be! Bindiniz dalıma. Şöyle et böyle et... Çekilin başımdan! Bir yıldır yakamı bırakmadınız dürzüler. İşimi bitirdiniz.

Yerinde duramıyor, boyuna kımıldanıyor, boyuna söyleniyordu. Elleri tütün diziyordu, gidip geliyordu habire.

— Suyun faydası olmadı, dedi kadın. Daha da arttı baksana.

— Arttı he.

— Hoca geliverse de okusa biraz.

— Hemen gelmez. Camiden çıkınca evine gider, yemeğini yer. El elin eşeğini türkü çağırarak arar derler.

— Öyle. Ne etsek acaba? Bir yol göster Allahım. Tütün de ortada kaldı.

— Ben dizeyim mi ana? dedi Dürdane.

— Diz ya. Şunu bir kaldır ortadan. Belki gör-

dükçe kafası bozuluyor. Aşağıya götür. Dizilenleri as, hadi kızım.

Dürdane dizilerden birini yüklendi, merdivene doğru yürüdü.

— Dur heey, dur! Kimdir o? Nereye götürüyorsun tütünü?

Arkasından koştu. Elinden almak istedi.

— Benim buba, asmaya götürüyorum. Koparacaksın, dur.

— Ne yapıyorsun ağam, dur!

Hüseyin kolundan çekti, karısı asıldı. Güçlükle ayırdılar. Bar bar bağırıyordu.

— Habire götürüyorlar tütünü. Önüne gelen yağma ediyor. Ulen bir yıl emek çektim ben buna. Acıyın be, insaf edin...

— Otur sen herif, karışma. Dürdane asmaya götürüyor. Assın ki kuruyacak. Yat sen.

— He, kuruyacak... Kandırıyorsunuz beni. Tütünümü çalıyorlar. Hep gidiyor elden. Dilber tütün... Ulen benim tütünüm gibi yok. Benim tütünüm en iyi tütün.

— Elbet ağam, senin tütünün gibi var mı?

— Öyleyse niye para vermiyorlar? Niye burun kıvırıyorlar? Niye üç gün bekletiyorlar sokaklarda?

— Bekletiyorlar işte, ne edeceksin?

— Bu yıl da öyle yapacaklar, biliyorum. Gene burun kıvıracaklar. Para vermiyecekler. Vermesinler bakalım. Vermesinler... Benim tütünüm gibi tütün bulsunlar da vermesinler!

Kendikendine uğraşıyor, inliyordu. Yüzü karmakarışıktı.

— Dürzüler! Benim tütünüme para vermiyorlar. Ulen ne iştir bu? Adamına göre fiyat biçiyorlar. Biz fakiriz diye dilber tütüne para vermiyorlar.

Allahtan bulasıcalar. Bir yıl emek verdik biz ona, dürzüler! Alçaklar!.. Üç gündür bekletiyorlar buralarda. Ayaklarıma kara sular indi. Dolaş dolaş, sonu yok. Bir yıl gece gündüz bunun için mi çalıştık biz? Ulen dürzüler, Allah sormaz mı bu ettiğinizi? Oturmuşlar masanın başına, şöyle bir bakarlar, tamam... Dört lira. Ne dört lirası be dürzü? Sekiz desen gene az. On desen gene az. Biliyor musun sen ona verilen emeği? Ne hallardan geçip geldi bu? Sürmesi ekmesi, fidesi çapası.... Off başım... Kız ne oluyor be? Çekmeyin ulen.. Off.. Muhtar, dürzü muhtar! Köy salması oldu mu, angarya oldu mu, beni bulursun değil mi? Emme panga parası oldu mu yoğum. Naha senin sülâleni... Çingene yapılı muhtar. Cinsi bozuk muhtar! Oturur dükkânın önüne çen çen çen... Bu köy ona borçluymuş. Çok çalışmış. Reyimizi verip tekrar seçmeliymişiz. Bak dürzüye bak! Ulen bir çeşme getirdin, kayınpederinin evin önüne akıttın. Ne yaptıysan akrabana hısımına yaptın. Onlar rey versinler sana. Benden ne istersin? Hadi başka kapıya hadii! Bundan sonra sana rey veren kendi hesabıma aha şöyle olsun. Kaç kere dedik şu tütün işini? Köy adına şikâyet et. Git böyüklere anlat. Yaptın mı? Gittin mi? Yoo... Gittin ekspere lokantada ziyafet çektin. Kendi tütünüme fazla para versin diye yağcılık ettin. Ah seni ah. Bizi mahveden senin gibiler zati. Çıkarınız için ananızı satarsınız siz. Sizin gibi soysuzlar. Köyü de satarsınız. Hiç gözümüzün yaşına bakmazsınız.

— Sus gayri sus, he! Yeter!

— Eski konuştuklarımızı tekrarlıyor hep baksana. Kafası onlarla meşgul demek?

Yüzüne eğildi.

— Doğru söylüyon Osman ağa, doğru söylüyon emme... Sus gayri yoruldun. Dinlen biraz!

Hiç duymadı. Başını sallıyarak konuşmaya devam etti.

— Hökümat adamları içinde bir Karakaş kaymakamı gördüm bizden yana. O iyiydi işte. Gençti emme adam gibi adamdı. «Benim elimde yetki olsa sizin tütününüze yirmi lira veririm, dedi. Hakkınız yirmi lira, dedi. Çünkü sigara olunca altmış liradan satılıyor, bunun yirmi lirası niye sizin cebinize girmesin, dedi. Ne edeyim ki elimde yetki yok, dedi. İyi adamdı Karakaş kaymakam. Ah ah ah... Şikâyet ettiler de başka yere sürdürdüler. Ağaların hoşuna gitmemiş. Onlara sert davranmış. Onlara sert davranmıyacakmış. Çok okumuş emme bunu anlıyamamış gözünü sevdiğim Karakaş kaymakam. Yiğit adamdı, has adamdı. Kendi gitti, adı kaldı. Burada olsaydı şimdiye dek çok şeyleri düzelttiydi. Fakırdan yanaydı canım, açıkça söylüyordu. Dediğine göre kendi de fakır çocuğuydu. Fakır çocukları okuyamaz emme bu nasıl olduysa okumuş. Ah ah ah...

Kimbilir kaç kere anlatmıştı bunları. Hüseyin de dinlemişti. Şimdi ciddi ciddi gene dinliyor, kafasını sallıyordu.

— Yoruldun gayri, dedi. Biraz uyu hadi. Aha şu yastığa koy başını...

Yastığı minderi düzeltti.

— Dur ulen, uğraşma benimle dürzü! Zati senin adam olacağın yok. Çekil başımdan alçak!

— Sus herif, ne ediyorsun? A aa...

— Ne edeceğim, bu Hüseyin kardaş değil, düşman bize. Mal bölüşümünde başıma işler komadı

açtı. Değirmenin altını haksız yere böldürdü dürzü. Ora benim kendi malımdı.

— Osman ağa, karıştırma o işleri şimdi, bırak. Onlar eski işler.

— Eski işler de ne diye dalıma biniyon ulen? Çekil dürzü! Hakkını fazlasıyle aldın. Gene mal bölüşmeye mi geldin buraya? Daha ne istiyorsun? Eller bir şey demesin diye kapadım ağzımı, sustum. Yatak yorgan, kap kacak, çoğunu sen aldın.

— İnne sabirin... Sus ağa, bırak.

— Niye susayım ulen? Susulacağı mı kaldı? O dürzü karın bizi köye şan etti. Ulen ne cinsibozukmuş o? On senedir bizi söyler, hâlâ bitiremedi. Koyun Hasan'ın kızından karı mı olur? Cinsi bozuk... İşi gücü dedikodu. Uymayalım diyoruz, duymazdan geliyoruz. Kardaşımız terbiyesini verir diyoruz. Ulen şunun çenesini kısacaksan kıs. Değilse ben...

— Sus herif, nasıl konuşmak o?

— Dur kız, vurma kulağıma hınzır! Sağır edeceksin...

Aşağıdan sesler duyuldu.

— Ooo Hüseyin! Biz geliyoruz. Ne oldu Osman ağan?

Muhtarın sesiydi. Ali hocayla birlikte geliyorlardı.

— Kim o? diye ayağa kalkacak oldu.

Kaldırmadılar.

— Dur. Sen kalkma, yat.

— Niye kalkmıyacakmışım be? Kimdir o? Gene mi hoca? Hımm... Karı tez yemek hazırla. Yemek...

Karısı azarladı.

—Sus aman! Deli deli konuşma gene.

— Haa, muhtar da var. Ulen bunlar boşa gel-

mez buraya. Ne var muhtar, bir şey mi oldu? Gene iş mi çıkardın başımıza? Çeşme mi getireceğiz? Su yolu mu açacağız? Onu da kendi evine akıt bari, oldu olacak...

Muhtar iri bıyıklarının altından güldü.

— Selâmünaleyküm. Ulen nasıl karşılayış bu Osman?

— Bayâ karşılayış muhtar. Suyu nereye akıtacaksın, kendi evine mi?

— He, kendi evime akıtacağım. Beğenemedin mi?

— Akıtacaksın ha? Ulen utanmaz! Bir de söylüyorsun ha?

— Sus ağa, ayıp. Seni görmeye geldiler.

— Herif kendine gel, ne ediyorsun?

— Bırakın konuşsun canım. İçine birikmiş besbelli. Söylesin de rahatlasın.

— Kusura bakmayın ağam. Ağzına ne gelirse söylüyor. Bize de bağırıp çağırıyor. Şöyle buyurun hele.

İçerden getirdiği tozlu minderleri uzattı. Minderler bayat tütün kokuyordu. Oturdular.

— Ne oldu da böyle oldu Osman, anlat hele bizim kız?

Osman doğrulmağa çalıştı.

— Ne olmuş ulen, ne olmuş? Kalk oradan dürzü, defol!

— Sus herif, a aa...

— Sus ağa, ayıp!

— Ulen defolun başımdan! Buraya niye toplandınız dürzüler?..

Kalkmağa çalışıyor. Hüseyin göğsünden bastırıyordu. Epey uğraştılar. Sonra gücü kesildi. Durgunlaştı. Yüzü kapkara oldu. Derin acılar çekiyor-

du. Gözlerini kapayıp kaldı öyle. Soluk alıp verdikçe göğsü kalkıp kalkıp iniyordu.

— Hıh, bir zaman durur böyle. Sonra gene başlar.

Ali hoca deminden beri konuşmaları izliyordu.

— Başından aşağı su döktünüz mü? dedi. İyi gelmedi mi?

— Döktük hoca efendi, iyi gelmedi. Önce bir korktu, titredi. Sonradan daha kötü oldu.

— Allah allah! dedi muhtar. Nasıl iş bu yahu?

Kalın bir sesi vardı. Ta genizden konuşuyordu.

— Nasıl başladı bizim kız, bir anlat hele?

— Tütün diziyorduk ağam. Başladı böyle ileri geri söylenmeğe. Önce bunalıyorum sıkılıyorum dedi. Sonra da elleri aha böyle tütün dizer gibi gidip gelmeye başladı. Bir yandan söyleniyordu. Şaşırıp kaldık.

— Ne dersin hoca efendi, ne yapmak gerek buna?

— Okuyalım bakalım, dedi Ali hoca. Cebinden kara kaplı kitabı çıkardı. İnce saplı gözlüğü taktı. Minderi usulca hastanın başucuna çekip oturdu. Bir iki sallandı. Sonra başladı okumağa. Usul usul okuyordu, çok bağırmıyordu. Öbürleri hep sustular. Saygı olsun diye başlarını indirip dinlemeğe başladılar.

Ağ Osman gene sıkıntı içindeydi. Yüzünü buruşturup duruyordu. Önce bir benilledi, sonra gözlerini açtı.

— Ne oluyor be? dedi. Nerden geliyor o koyun sesleri? Halim ağanın sürüsü mü? Ulen gene bağçaya girmesin? Deyyuslar mahvettiler bağçayı. Bağları sebzeleri çiğnettiler. Koma kız, kooş! Beni kim bağladı buraya yavu? Kalkamıyorum... Hay...

Uğraştı, kalkmağa çalıştı.

— Yat Osman ağa yat! Kalkma. Bak hoca efendi okuyor.

— Bağçaya giren miren yok herif, sus hele.

— Ulen bırakın beni. Yeter ettiğiniz. Off...

Muhtar elini alnına koydu.

— Hımm, ateşi de var. Ne yapsak acaba?

— Var he, boyuna terliyor.

— Ulen muhtar, vurma kafama! Ne vuruyorsun be, off!..

— Dur Osman, vuran yok yavrum. Hastasın, dur.

— Bana yetiyor gücün değil mi dürzü muhtar? Ama Halim ağaya gelince, pısar kalırsın. Davarı bağçalara girer bir şey diyemezsin.

— Hay Allah, dedi Durdu kadın. Sus Osman sus! Muhtar ağa seni görmeğe gelmiş, sen de tutmuş neler diyorsun.

— Desin bacı bırak, istediğini desin. Siz bunun başına sirke sarın. Sarımsaklı yoğurt yedirin. Ateşi var baksana, iyi gelir.

— Sahi... Hiç aklımıza gelmedi. Şaşırdık kaldık.

İçeri koştu.

Ali hoca sessiz sessiz okuyordu. Ağ Osman durmuyor, habire söyleniyordu.

— Ulen muhtar, şu dünyada senin kadar yüzsüz insan var mı acaba? Olamaz canım, imkânı yok. Başkaları ne der diye hiç düşünmezsin değil mi? Vallahi bravo. Bizi o kadar çalıştırdın da sonra...

— Bırak o meseleyi Osman. Sen hastasın. Başın ağrıyor, fazla konuşma.

— Hee, sözü değiştir ha değiştir. Senin kadar pişkin adam yok vesselam. Olamaz hem de. Bütün

köylü şaştık biliyon mu? Aşağı muhallede hiç su yokken götürüp de kayın pederinin evin önüne akıtman... He he he...

— Sen bırak onları Osman. Onları sonra konuşuruz.

— Hee, sonra konuşuruz. Aşağıda Kül Omargil susuzluktan kırılsın, onları sonra konuşuruz. Ah dürzü ah... Sözün üstüne söz getirirsin değil mi?

— Anıı, bu iyice sapıtmış yavu. Ne yapacağız Hüseyin, ha?

— Valla bilmem ağa. Ne derseniz öyle yapalım.

İmam Ali efendi bakıyor, ne yapacağını düşünüyordu.

— Biraz daha okuyalım bakalım, dedi. Faydası olmazsa Keçeci dede'ye götüreceğiz, başka çaresi yok. Yol yakınken, iyice kötü olmadan...

— Öyle yapalım he. Ben de öyle diyorum. Hali iyi değil Osman'ın.

Muhtar ayağa kalkmıştı. İri iri söylüyordu. Acır gibi başını salladı.

Durdu kadın elinde ak bir sargıyle geldi.

— Hüseyin şunu alnına saralım hele. Sirke döktüm, belki iyi gelir.

Sarmağa çalıştılar. Osman bar bar bağırıyordu.

— Çekilin ulen dürzüler! Ne istersiniz benden? İşimi bitirdiniz be. Off...

— Osman dur, iyi gelir. Ateşini alır...

— Dur herif, iyi etmeye çalışıyoruz.

— Ulen karı! Hınzır karı... Sen de düşmanlarımla bir oldun he mi? Ulen ben senin kemiklerini kırmaz mıyım?

— Osman ağa, Allahını seversen etme. Biz senin düşmanın değiliz. Yardım ediyoruz bak.

— Defol dürzü! Düşman değilmiş. Senden iyi düşman mı olur? Bırak!

Sargıyı yırttı attı. Alnına koydurmadı.

— Allah allah, dedi muhtar. Gittikçe azıtıyor canım. Lâf dinlemiyor baksana! Götürmeli en iyisi.

— Nasıl götüreceğiz ağa? Nasıl gider bu?

— Kolay canım, birkaç delikanlı buluruz. Koluna girer götürürler. Olmazsa sal yaparız. Kolunu bacağını bağlar sala yatırırız. Kuzu gibi gider, ne olacak?

Durdu kadın, sızlanıyor, ağlıyordu.

— Aman yarabbi, buda mı gelecekti başımıza? Ne ederim ben şimdi. Nerelere giderim?

— Ağlama bizim kız. Başa gelen çekilir, ne yapalım? Allahın işleri. İnşallah iyi olur. Keçeci Dede böyle kaç kişiyi iyi etti, bilmez misin?

Ali hoca kendikendine okuyordu. Başını kaldırıp baktı.

— Bıldır Ardalı Hacı da aynı böyleydi, dedi. Dedeye götürdüler, iyi oldu. Bu da iyi olur, hiç merak etmeyin.

— Öyleyse götürelim Hüseyin. Kalk kardaş, durmıyalım.

Hüseyin ellerini açıp kapadı.

— Oraya ne lâzım bilmiyorum ki, dedi. Kurban murban alınacak öyle ya?

— Alınacak he, kurban alınacak. Biraz para da alın, lâzım olur.

— Nerde bulmalı şimdi?

— Nerde bulmalı olur mu be? Çıkıver köyün içine. Bu iş mühim oğlum. Ödünç mödünç bul...

Hüseyin Durdu kadına baktı. Durdu kadın ona. Yıkkındılar.

— Parayı buluruz emme, kurban biraz zor.

— İki keçimiz var, dişi. Dişiden kurban olmaz değil mi?

— Keçi olmaz, dedi Ali hoca. Koyun olacak. Hem erkek olsa daha iyi.

— Ne yapmalı şimdi?

Muhtar gitmeye davrandı.

— Durma Hüseyin, şurdan Halim ağaya var. Sürüden ayırıversin bir koç. Bedava değil ya, parasıyle. Tütünde verirsiniz. Bekletmiyelim bu hastayı. Bir an önce Dedeye çıkaralım. Kardaşlığını göster hadi.

— Hadi Hüseyin, diye yalvardı kadın. Oh kardaşım hadi. Elimde avcumda yok, gözü kör olsun. Emme sonra veririz. Olmazsa keçilerin yerine versin, ne edelim.

— Verir verir, niye vermesin? Aha ben de söylerim şimdi. Komşuyuz şurada daa? Böyle günde yardım etmiyeceğiz de ne zaman edeceğiz?

— Allah razı olsun ağam. Aman deyim yardım edin. Kurtulsun şu herif. Ben ne yapayım şimdi, nerelere gideyim?

Dürdane merdivene çıkmış, ne olduğunu anlamağa çalışıyordu. Anasıyle birlikte o da ağlamağa başladı.

— Ağlamayın yahu, ne oluyor? Anıı... Ağlıyacak bir şey yok. İyi olacak Osman. Merak etmeyin. Gel Hüseyin, halledelim o işleri. Hoca efendi sen az daha oku bakalım, belki iyi gelir. Hadi Allahaısmarladık.

Merdivenleri indiler.

— 4 —

Haber köye yayılmıştı. Komşular akrabalar, meraklılar Osmanın eve doluştular. Kimisi hayada kadar çıktı, kimisi merdiven taşından bakıyordu. Herkes birbirinden soruyor, birşeyler öğrenmek istiyordu. Kadınlar kızlar, gençler yaşlılar... Duyan işi bırakıp koşmuştu.

— Ne olmuş Ağ Osmana, ne olmuş?

— Delirmiş.

— Nasıl delirmiş?

— Bilmem. Durup dururken bağırıp çağırmağa başlamış.

— Ay anam, herkes bağırır çağırır. Birine kızdı besbelli.

— Bununki öyle değil.

— Ya nasıl?

— Baksana ellerine. Habire gidip geliyor.

— Ne yapıyor öyle?

— Bilmem. Tütün diziyor ellâm.

— Akıl almaz bir iş.

Yaşlı bir kadın, Hörü nine kalabalığı yarıp girdi.

— Ne oldu bu Osmanaaa? diye bağırdı. Niye toplandınız başına? Ay anam işiniz yok mu sizin? Seyre mi geldiniz? Gidin işinize, anıı... Osman, Osman! Ne oldu sana hay oğul? Daha sabahleyin iyiydin. Tütün getiriyordun sırtında?

Osman anlamaz gözlerle baktı. Elleri tütün diziyordu habire. Ağzı oynuyor, başı titriyordu. Hiç kendinde değildi.

Ali hoca mırıl mırıl okuyordu.

— Kız anaam, bir aklı eren yok mu? Birşey yapmalı bu Osmana.

— Sus nine, hoca okuyor işte. İyi olacak sus!

Hocayı o zaman gördü.

— Haa, dedi. Okusun bakalım, iyi gelir inşallah.

Durdu kadın bir tas yoğurt getirdi. İçine sarmısak ezmişti.

— Şunu bir yeyiverse, dedi. İyi gelir dediler.

— Yesin ya yesin, ver ben yedireyim.

Hörü nine tası kaşığı alıp yanaştı.

— Osman şunu yeyiver hadi aslanım, dedi. Bak sarınısaklı yoğurt.

Ağ Osman birden canlandı.

— Sen ne arıyorsun burada cazı karıı! diye bağırdı. Gene niye geldin buralara? Ulen ben sana demedim mi gelme diye? Ha? Gene işler mi çeviriyorsun, yezit! Defol buradan, defool!

Kalkıp üstüne fırlayacak oldu. Sarı Ahmet, Durmuş emmi zorlukla tutup yatırdılar.

— Yat Osman, kızına birader. Sana yardım etmek istedi.

— Ne yapıyorsun ağa, ayıbettin, yat.

— Defolsun o cazı karı! Kimbilir ne bokluk için geldi? Ben biliyorum o şeytanı.

— Peki peki, gidiyor işte. Sen yat.

— Anıı... diyerek gitti Hörü kadın. Üstüme iyilik sağlık. Ben ona iyilik edeyim dedim, herife bak...

Gülüşenler oldu. Durmuş emmi azarladı.

— Susun ulen! Ayıp be! Gidin işinize hadi. Bir şey varmış gibi millet buraya toplandı. Alırım sopayı elime haa!

Çocuklar gençler kaçıştılar. Kimisi merdiveni indi. Kimisi karşı evlerin damlarından bakıyordu. Ortalık iyice sıcaktı. Güneş tepeye dikilmiş, ateş döküyordu. Üstleri başları, elleri tütün kiri içindeydi hep. Duyan işi bırakıp gelmişti. Dizdikleri tütünler artalarda kalmıştı. Analar babalar sesleniyorlardı.

— Mustafaa! Miyasee! Hadin eve yavrum. Tütün kaldı öyle, gelin de bitirelim hadin!

Çocuklar omuz silkiyorlardı. Gitmek istemiyorlardı.

— Hadin be! Gördünüz işte göreceğinizi. Allah kimseye vermesin. Yürüyün gayri.

— Ne olmuş be, ne olmuş? diyerek geldi Ali. Uzun boylu, çocuksu yüzlü bir delikanlıydı. Heyecandan gözleri büyümüştü.

— Ağ Osman delirmiş.

— Nasıl delirmiş?

— Bilir miyim, delirmiş işte.

Merdivene yukarı baktı. Çıksa mıydı acaba? Cesaret edemiyordu. Gözleriyle Dürdane'yi aradı, göremedi. Ağlama sesleri geliyordu yukardan.

— Ne o len, pek merak ettin? diye takıldı birisi.

— Eder tabi, kayınpederi olacak herifin.

Cevap vermedi. Evin öbür tarafına doğru dolandı. Tütünler samanlığın kapısında gölgede duru-

yordu. Başlı kalmıştı öylece. «Ne yapmalı» diye düşündü. Yukarılara bakındı. Dürdane ağlıyordu öyle ya? Onun sesiydi. Sarışın yüzüne kan doldu. Birşey yapamamanın çaresizliği içinde kıvranıyordu. Hiç değilse Dürdane'yi bir görebilseydi. Bir iki şey söyliyebilseydi. Yukarı çıkamazdı, imkân yok. Gören ne derdi?

— Ah ulen! diye yumruğunu salladı havaya. Bizi mi buldun kör şeytan?

Ağaçların üstünden bacaklarını ayırarak geçti. Kızgın güneş omuzlarına vuruyordu.

— Anaa! diyerek vardı eve. Ağ Osman'a birşeyler olmuş, git bak hele!

Tütünü yenice dizip asmışlardı. Anası azıcık uzanıvermişti hayada.

— Ne olmuş? diyerek doğruldu.

— Delirmiş diyorlar kız. Millet oraya toplanmış. Git bak hele, çabuk!

— Delirmiş mi? O nasıl söz öyle?

— Ne bileyim ben? Köylü hep orada. Kimisi ağlar, kimisi sızlar...

Satı kadın başörtüsünü düzelterek yürüdü. «Aslı yoktur emme, dur bakalım... Durup dururken niye delirsin adam? Olur mu öyle şey? Emme kim bilir, Allahın işlerine akıl ermez.»

Eve yaklaştıkça yüzü değişti.

«Bu ne kalabalık ayol? Sahi mi yoksa? Niye toplanmış bu kadar adam? Var bir iş, dur bakalım ne?»

Gölge gibi sessizce merdivenleri çıktı. Görünmek istemiyordu sanki. Kimse de dikkat etmedi. Herkes Osmana bakıyordu. Yeni bir nöbet gelmişti. Osman uğraşıyor, kendini sıkıyor, bağırıp çağı-

rıyordu. Yüzü kapkara olmuştu gene. Yanındakiler ne edeceklerini bilemiyorlardı.

Satı kadın oradan baktı.

— Tövbe tövbe, dedi kendikendine. Nasıl işmiş bu? Hasta ellâm bu adam.

— Hasta ya, hasta. Baksana neler çekiyor.

— Kim bilir neresi ağrıyor, dedi birisi.

— Yazık...

Ali hoca okumayı bırakmıştı.

— Nerde kaldı bu Hüseyin? diyerek doğruldu. Geç kalınmasın. Gidilecekse bir an önce gidilsin. Dedelik hasta bu. Ne kadar okusak iyi olmuyor.

— Gelirler şimdi, halletmişlerdir herhalde.

Satı kadın Durdu'nun yanına vardı.

— Geçmiş olsun bacım, dedi. Allah iyilik versin. Ne oluverdi böyle Osman ağaya?

Durdu kadın herkese ayrı ayrı anlatmaktan usanmıştı artık.

— Ne bileyim, dedi. Görüyorsun işte...

Canı burnundaydı. Yürüyüp gitmek istedi. Satı kadın ardından geldi.

— Yardıma neyi ihtiyacınız var mı bacım? Varsa söyleyin, elimizden gelen bir şeyse...

Durdu kadın önce kızdı, sonra yutkundu, yumuşadı.

— Sağol, dedi. Hüseyin gitti bakalım, bulur herhalde.

— Ne bulacak?

Söylemek istemedi. Birkaç koyunları olduğunu biliyordu ama bunlardan kurbanlık istemek yakışık alır mıydı şimdi, onu düşünüyordu. Dürdane'yi Ali'ye istediklerini herkes biliyordu. Ne derlerdi sonra?

Tekrar dışarı çıktı. Satı kadın Dürdane'yi aradı. Onun da gönlünü almalıydı. Baktı öte odada iki

gözü iki çeşme ağlıyordu. Yanında başkaları vardı, genç kızlar, gelinler...

— Dürdane, kızım... diyerek yaklaştı. Ağlama kınalım, geçer inşallah. İyi olur buban. Derdi veren Allah almayı da bilir. Ağlama sen oh kızım, gözlerine yazık.

Dürdane omuzları sarsılarak daha çok ağlamağa başladı. Sesini koyverdi iyice.

— Sus hele, bak ne diyeceğim sana?

Kolundan tutup öbür odaya çekti. Yanındaki kızlar gizli bir şey söyliyeceğini anlayıp gelmediler.

— Hüseyin emmin nereye gitti? Birşey mi lâzım?

— He.

— Ne lâzım?

— Bubamı Keçeci Dedeye götürecekler, kurban lâzımmış.

— Haa anladım. Bizim iki yıllık erkek toklu var, olmaz mı acaba?

— Bilmem, diye omuzunu kaldırdı. Duvara dönüp tekrar ağlamağa başladı. Satı kadın onu bırakıp Durdu'ya gitti.

— Durdu bacı, huu, gel hele.

Kulağına fısıldadı.

— Bizim iki yıllık erkek toklu var bacım. Niye gider elden istersiniz? Biz yabancı mıyız ayol? Götürün kesin, helâl olsun.

Durdu kadının yüzü bungundu. Ne evet ne hayır demedi. Hüseyini bekliyordu. Nerde kalmıştı bu? Gelsindi bakalım. Gidilecekse bir an önce gidilsindi. Öğlen devrilmişti çoktan.

Ali aşağılarda dolanıyordu. Kime sormalı, ne yapmalı bilemiyordu. Sağa sola bakıp duruyordu. Şu anası da gelmemişti bir türlü. Ne yapardı orada?

Baktı, Hüseyin emmi geliyordu. Yüzü kapkaraydı. Ter tabanından çıkmıştı.

— Ne oluyor Hüseyin emmi? diye yolunu kesti. Geçmiş olsun yavu, ne oldu Osman emmime?

— Kötü, dedi. Çırpınıp durur. Keçeci Dedeye götürelim diyoruz, kurban lâzımmış.

— Bulamadınız mı?

— Bulamadık ya. Bu köyün adamı gibi namussuz adam yok. Fırsat çıktı diye analarının nikâhını istiyorlar.

Yan yana yürüyorlardı. Birden durdu.

— Hüseyin emmi, iki yıllık toklu kurban olur mu? diye sordu.

— Olur, niye olmasın?

— Öyle ise bizde var bir tane yavu. Anamı yolla hele.

— Burda mı anan?

— He.

Hüseyin merdivenleri çıktı.

— Satı bacı, dedi, oğlun seni çağırıyor aşağıda. Çabuk hele.

— Tamam mı Hüseyin, hallettiniz mi?

— Hallettik gibi birşey. Az durun...

— Durulacağı mı kaldı yavu. Gidilecekse gidilsin. İyice kötüledi Osman. Kurban buldunuz mu?

— Buluyoruz.

— Para?

— Para da bulduk biraz. Yirmi lira yetmez mi?

— Yeter canım. Orada koynuna koyacağız, lâzım olacak. Hadin öyleyse, hazırlık yapın. Delikanlılardan birkaç kişi gelsin. Aklı eren komşulardan... Orada kurban kesilecek, et pişecek. Ona göre kap kacak alın. Hadi Hüseyin, durmayın kardaşım!

Hüseyin ikircikliydi. Damın ucuna gidip aşağı baktı. Ali'yle anası konuşuyorlardı.

— Tamam mı? diye sordu.

— Tamam tamam... Aha ben getirmeye gidiyorum. Yetişemezsem siz yürüyün, ben arkadan getiririm. Keçeci Dedeye çıkarırım.

— Peki öyleyse. Sağol.

Ali canlanıvermişti. Davarları kattıkları sürüyü bulmak için dereye koşmaya başladı.

— Hastayı nasıl götüreceğiz ağalar, bu böyle gitmez?

— Eşeğe bindirsek?

— Eşekte duramaz, imkânı yok. Yol yokuş.

— İki yanından tutarız canım.

— Tutmakla olmaz.

— Siz gene iki eşek alın, dedi Hoca. Kabı kacağı yükleriz. Ekmek alın, tuz soğan alın. Hadi komşular, herkes birşeyler alsın, sevaptır. Kaşık maşık da unutmayın. Bıçak mıçak...

— Bıçak önemli he.

— Biraz bulgur alın, pilâv pişiririz. Milletin karnı doysun ki hora geçsin.

— Onlar kolay da hastayı nasıl götüreceğiz?

— Muhtar sala yatıralım diyordu.

— En iyisi o. Hadi delikanlılar, incesinden iki ağaç bulun. Hafif olsun. Ortasına kilim gerelim. Osmanı yatıralım içine, elleşerek götürürüz.

— Bizde bir tane var, dedi Murat. Tam bu iş için.

— İyi ya, al gel hadi.

— Bir tane de Halil buldu. Ortasına kilimi gerdiler. Kaymasın diye çuvaldızla iri iri diktiler. Ortasına minderleri koydular. Başına da yastık...

— Tamam... Getirin şimdi, yatırın buraya. Hastane teskeresi gibi oldu.

— Biz bununla Ankaraya bile götürürüz Osman ağayı, dedi birisi.

— İyi. Hadi öyleyse, indirin bakalım.

Hüseyin kucaklayıp indirdi. Ağ Osman direndi, bağırdı çağırdı. Elleriyle Hüseyine vurdu. Gitmek istemedi. Ufak tefekti ama güçlüydü.

— Etme ağa, vurma be. Seni Keçeci Dedeye götürüyoruz. İyi olacaksın.

Duymuyordu. Bar bar bağırıyordu.

— Bırakın beni dürzüler! Nereye götürüyorsunuz ulen? Hepiniz bir oldunuz, benimle uğraşırsınız. Tütünümü de çiğnediniz, mahvettiniz! Ulen bu kadar adam ne ararsınız burada boklar? Defolun gidin! Dokunmayın bana!

— Osman, etme herif, sus! Rezil olduk herkese. Bağırma...

— Sen kendini üzme bizim kız, dedi Ali hoca. Bağırsın varsın, bırak. Allahın verdiği bir hastalık bu. Ayıp değil, günah değil. Hadi komşular, tutun bakalım. Ya Allah...

Kalabalık bir küme olup yürüdüler. Kadınlar, çocuklar damların kaşına çıkmış bakıyorlardı. Osman salın içinde çırpınıyordu. Dürdane evde kalmıştı. Olan sesini koyvermiş, ağlıyordu.

— Bubam bubam bubaaam... Nerelere gidiyon bubaaam. Sen iyi ol da ben öleyim bubaaam...

— Sus Dürdane sus! Öldümü ki böyle diyon kızım?

— Ayıp gülüm, günah bacım...

Koluna girip içeri götürdüler. Satı kadın avutmaya çalışıyordu.

Keçeci dedeye yukarı, delikanlılar salı kuş gibi

uçuruyorlardı. Heybeler yüklü eşekler arkadan geliyordu. Kimisi önden çekiyor, kimisi arkadan «dâh» diyordu.

Salı taşıyan delikanlılar ikide bir değişiyorlardı. Ardıçlı yokuşu bir hamlede geçtiler. Keçeci Dede taa dağın başındaydı. Yol gittikçe dikleşiyordu. Biraz sonra kayalıkların içine girdiler.

Osman kendini bırakmıştı. Elleri oynuyordu sadece. Tütün dizip duruyordu. Sesi soluğu kesilmişti.

— Öndekiler biraz indirin, arkadakiler kaldırın. Düz dursun ki kaymasın.

— Biz de öyle yapıyoruz ağa. Yol, yol değil ki. Duvar gibi oldu baksana.

— Olsun, dayanın. Biz delikanlılığımızda ne kadar hasta çıkardık buradan. Hee...

— Bu Keçeci Dedeyi kim çıkarmış buraya yavu? dedi birisi.

— Kimse çıkarmamış yeğenim, kendisi çıkmış. Ben burada öleceğim, beni buraya gömün demiş.

— Emme aksi adammış be.

— Höst dürzü! Aksi deme ermiş adama, çarpılırsın!

— E burayı mı bulmuş emmi, koca memlekette?

— Burayı bulmuş ya, ne sandın? Onun da bir bildiği var elbet. Buraya çıktı mı hasta iyi olur. Allahın hikmeti işte.

Konuşup gidiyorlardı.

Muhtar geriden dizlerine dayana dayana geliyordu. Mahsus ağırdan alıyor, yetişmek istemiyordu. Önce gitmeyim demişti ama kurban bulunduğunu duyunca, «hadi gidelim bakalım, hem et yeriz, hem de köyün muhtarı olaraktan benim başlarında bulunmam şarttır» demişti. Ağır ağır yürüyor-

du. İkide bir dönüp bakıyordu gerilere. Köy aşağıda kalmıştı. Daha aşağılarda, iki yanda derin dereler, karşı dağlarda köyler, Kapıcı, Alaca, Kızılcapelit, Gökkaya... Hay Allah şu memlekete bak, başka yerde var mı acap böyle arazi? Derin derin dereler, yüksek yüksek dağlar... Aralarında nerde düzlük buldularsa ufacık ufacık köyler. Köylerin önünde tarlalar. Tütünlükler...

Kendi köyünün sınırlarını göz kararlaması şöyle bir dolaştı. «Buraların muhtarı biziz bugüne bugün. Hem de kralı... Bizden sorulur buralar. Taşı toprağı, insanı hayvanı. Havada uçan kuşu, yerde sürünen böceği. He... Boğazını temizledi, tükürdü yere. Sonra gene yürüdü. Ellerini kıçına bağladı.

«Bu Osmanın işi kötü ya, hadi bakalım, dedi kendikendine. Pek iyi olacağa benzemez. Zati oldu bitti cinli bir herif. Herkes yürür, o koşar. Herkes güler, o dişini sıkar. Ulen oğlum ne oluyorsun? Şöyle geniş dursana biraz? Bu dünyaya hep diş sıkmağa mı geldik? Olursa olur, olmazsa koyver gitsin. Bak şu dağlarımıza? Bak şu havamıza...»

Yukarı bakınca görüverdi, taa yükseklerde iki kartal döne döne uçuyordu.

«Hey yavrum, şunlara bak da ibret al. Dünyayı nasıl görüyorlar şimdi? Ne tütün derdi, ne ekmek derdi... Uçuyorlar işte o kadar. Biraz böyle olacaksın. İnce eleyip sık dokumak, her şeyi içine akıtmak... Dert etmek... Cık, yaramaz.»

Görüye dönüp baktı, kimdi o? Birisi geliyordu. Sırtında çocuk mu vardı ne? Gözlerini kısıp bir daha baktı.

— Hımm, Taşanın Ali. O da geliyor baksana. Sırtındaki ne ola?

O zaman anlayıverdi, «kurbanlığı bu getiriyor

baksana, hımm... Halim ağa vermedi demek. Vermez, bilirim. Kaburgası kalındır. Emme bu Ali sırtında nasıl getiriyor koca koyunu? İndirip yürütse ya? Ulen kafasız dürzü! Ağ Osman'ın kızını istiyor ya? Hımm... Taşı bakalım taşı. İyi et kayınpederi de al kızı. Biz de çok taşıdık alıncaya dek. Emme bu kadar da taşımadık canım. Taa Keçeci Dedeye koyun çıkarılır mı? Deli bu oğlan.»

Durup bekledi. Ali yaklaştıkça yüzü belli oldu. Kanter içinde kalmıştı.

— Ulen ne ettin sen, öyle koyun getirilir mi? İndirip yürütsen ya?

— Yürümüyor emmi, kaçıyor.

— Kulağından tut çek.

— Gelmiyor.

— Yorulmuşsun hay yeğenim?

— Yorulduk he.

— İndir hele, indir. Epey de büyükmüş. Nasıl getirdin taa buraya?

Ali tokluyu indirdi. Boynunu göğsünü kaşıdı. Yüzünden yol yol terler akıyordu.

— Vay hınzır, dedi. Yordu beni emmi.

— Yorar ya kolay mı? Bir eşek bulsaydın, yükleyip getirseydin...

— Arkadan yetişirim dedim emme olmadı.

Derin derin soluklanıyordu.

— Nasıl Osman emmi? İyi olacak mı acaba?

— İnşallah bakalım. Hadi sen çek de ben arkasından süreyim.

Ali çekti, muhtar itti. Yürümeğe başladılar. Toklu sağa sola yekiniyor, kaçmak istiyordu. Kaba tüylü, iri bir kuzuydu.

— İyi eti vardır bunun şimdi ha, tam yenecek zamanı.

Ali cevap vermedi. «Helâl olsun, dedi içinden. Osman emmi iyi olsun da, Dürdane üzülmesin. Yazık. Kimbilir nasıl ağladı. Göremedim ki bir konuşayım. Tesella vereyim. Canımın içi Dürdane. Kara yazılım. Şeytan geldi onu buldu. Ulen başka yok mu deli olacak adam şu köyde? Ne istersin garip Osman emmiden? Hay seni ne deyim...»

Çatal burnu aştılar. Kısa süren bir iniş vardı. Tekrar ağaçlar başladı burada. Bozulmuş, rasgele kesilmiş çam ormanı. Kimisi kurumuş, yarı yerinden devrilmiş ağaçlar. Taşların arasından fırlamış çalılar...

Derenin içinden çağlayıp akan suyun sesi duyuluyordu. Bir uğultu gibi dolduruyordu havayı.

— Şurada azıcık dinlenelim uşaklar, dedi Ali Hoca. Salı gölgeye bırakın şöyle, usulca koyun.

Koca kayanın gölgesine uzattılar.

— Hadi biriniz su getirin şuradan, su içelim. Osmana da verelim.

Hep yorulmuşlardı. Delikanlılar biribirlerine baktılar.

— Hadi haa! Hayra girin işte. Bakır kaplardan birini alın, doldurun gelin. Hadi yavrum.

Halil gitti. En gençleri oydu. Öbürleri arkasından güldüler. Kimisi oturmuş koca kayaya yaslanmıştı. Kimisi yakayı bağırı açmış, serinlemeğe çalışıyordu.

Ağ Osman salın içinde yerde yatıyordu. Elleri oynuyordu habire. Gök yüzüne bakıyor, anlaşılmaz şeyler mırıldanıyordu. İnce yüzü kapkaraydı. Gözleri derine kaçmıştı iyice.

Bir yanına Durdu kadın, öbür yanına Hüseyin oturmuşlardı. Hüseyin elini yüzünde gezdirdi.

— Nasılsın ağa? dedi. Biraz iyi misin ha?

— Hüseyin burası nere? Beni niye getirdiniz buralara? Ulen nasıl kardaşsın sen? Düşmanlarımla bir oldun he mi? Ulen Hüseyin... Ulen dürzü...

Karşılık beklemiyor, çabuk çabuk söylüyordu. Bir tedirgindi.

Hüseyin başını salladı. Cık cık cık etti. Ne desin bilemiyordu.

— Ağa, iyi olacaksın ağa. Böyle söyleme Allahaşkına. Bak komşularla getirdik ki iyi olasın diye.

— Komşular ha, komşular... Tütün kaldı orada. Tütün mahfoldu.

Durdu kadın çömelmiş, habire sallanıyordu. Yüzü gözü sımsıkı sarılıydı. Küçülmüştü sanki. Acı içindeydi.

Biraz sonra muhtarla Ali geldiler. İkisi de yorulmuştu.

— Selamünaleyküm, dedi muhtar. Emme yürüdünüz yavu, bi türlü yetişemedik.

— Aleykümselam. Oturun bakalım, yorulmuşsunuz.

— Yorulduk ya. Bu meret iflâhımızı kesti. Asılırız gitmez, iteriz gitmez. Aksi bir kuzuymuş.

— Ee, sürüden ayrılınca öyle olur koyun milleti. O da yorulmuş baksana? Şöyle gölgeye çek de dinlensin Ali.

Asıl yorulan Aliydi ama ona bakan yoktu. Sarışın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Ter akıyordu her yerinden. Sessizce gitti bir kıyıya oturdu. Toklunun boynunu bırakmıyordu. Sıcak sıcak soluyordu hayvan.

Durmuş emmi uzanıp sırtını döşünü yokladı.

— İyiymiş, dedi. Epey tavlı maşşallah. Allah kabul etsin de iyileştirsin Osmanı.

— İnşallah bakalım.

— İyileşir canım, dedi Ali hoca. Şimdiden bir değişme oldu baksana. Kurbanı görünce rahatladı. Yanına doğru götürün hele, görsün bakalım ne diyecek?

Ali hemen davrandı, Ağ Osmana doğru sürükledi kuzuyu. Görsün diye önüne dikti. Osman önce bir şey anlamadı. Kendi dünyasındaydı. Sonra birden sıçradı.

— Bu nee? diye bağırdı. Kovun ulan kovun! Tütünleri çiğniyor, kovun! Hayvanlar tütüne girdi be, yetişin, çıkarın!

Fırlamak istedi. Zorla tuttular.

— Dur ağa dur, yat sen. Tütün mütün yok burada. Kurban o bak, kesilecek.

Dinlemiyordu.

— Ulen tütün gitti, tütün mahvoldu...

— Herif tütünle bozdu aklını birader, dedi muhtar. Hep tütün sayıklıyor.

— Öyle he. Götür yavrum, kurban murban anladığı yok. Onun derdi tütün.

Güçlükle yatıştırdılar.

Halil dereden su getirmişti. Bakır kabı sırayla başlarına dikip içtiler. Osmana da içirdiler. Kalanı ile ellerini yüzlerini yıkadılar. Serinlediler.

— Hadi bakalım, yolcu yolunda gerek. Geç kalmıyalım.

Ali bu sefer sala geçti. Öbür delikanlılardan birisi kurbanı sırtlandı. Yolun kıyısında otlayan eşekleri yola kattılar, «dâh» dediler.

Eğri büğrü dağ yolunda güçlükle ilerliyorlardı. Dereler indiler, yokuşlar çıktılar. Dönemeçler döndüler. Keçeci Dede göründüğü zaman güneş iyice eğilmişti.

— Ha gayret az kaldı, dedi Muhtar. Ben şura-

dan köye uğrayım. Siz doğruca tekkeye çıkın. Keçeci oğlu Yasin belki köydedir, alıp geleyim. Bir de orada beklemiyelim.

— Olur, al gel.

Muhtar dağın böründeki köye saptı. Ceketi omuzuna almıştı. Yaldırı yaldırı yürüyordu.

— Muhtarın Keçeci köyünde bir işi var ellâm, dedi birisi.

— Hee, ben tekkeye geldi sandıydım.

— Gelir şimdi, kurban etini kaçırmaz.

— Emme numaracı adam be. İşi gücü dümen.

— Öyledir, bilmez misiniz bizim muhtarı?

Hüseyin konuşmadı ama içinden katıldı. «Demin köyde kurban bulalım diye birlikte çıktık. Kayboluverdi dürzü. Bıraktı evine gitti. Sonradan kurban bulunduğunu duyunca çıktı geldi. Herifin meşrebi bozuk canım. Hiç bir şey yapmaz, yapar görünür. Hazıra konar. Kendine çalışır.

Herkes içine gömülmüştü gene. Sessizce yürüyorlardı.

Keçeci Dede bir yanı taşlık uçurum, öbür yanı ağaçlı bir tepenin önündeydi. Taş duvarlı, eski büyük bir yapıydı. Çevre halkı birçok hastalıkların burada iyileştirildiğine inanmıştı. Özellikle akıl hastaları getirilirdi. Keçecinin torunlarından olduğu söylenen Yasin efendi bu işin uzmanıydı. Ocaklı olduğu için nefesi, duası etkiliydi. Ona gelen her hasta Allahın izniyle iyi olurdu. Böyle inanılmıştı. Ta Samsun'dan Çorum'dan hasta getirilirdi. Üç gün, beş gün, bir ay kalanlar olurdu. Yasin efendi okur üfler, çeşitli iyileştirme yöntemleri uygulardı.

Eskiden çoluk çocuğu ile birlikte kendisi de tekkede otururdu. Sonradan köye indi, ev yaptırdı. Şimdi ancak gerektiği zaman gider gelir. Köye yarım

saat kadar uzakta. Orada büyük ceviz ağaçlarının altında soğuk bir pınar vardır. Suyu şifalıdır. Ceviz ağaçlarının gölgesi serindir. O suyu içen, o gölgede oturan kim olursa olsun dirilir, ayağa kalkar.

Görekli'nin muhtarı evin önünden geçerken başını kaldırıp üst kata baktı. Amma çok penceresi vardı ha! İnce uzun pencereler. Hepsi de ak perdelerle örtülü. Kimse oturmuyor gibi ıssız. Kapısında çatal boynuzlu bir geyik başı asılı. «Yasin efendi yok mu acaba? Belki de Dedeye çıktı öyle ya? Herifin başka işi yok. Ya gezer dolaşır, ya Dedeye çıkar hastalara okur. Dünyada işi iş Keçeci oğlunun. Hediyeler gelir, paralar gelir. Fakırdan az alır, zenginden çok alır. Baksana şu eve? Nasıl yaptırılır bu? Kasabada bile yok böyle ev. Hey koca Keçeci oğlu...»

— Önce Âmat ağaya uğrayım, dedi. Gelmişken şu işi bir sorayım. Bıçkıcı milletini sıkıştırmadan iş çıkarmaz.

Tütünleri kaldırınca eve iki göz eklemek istiyordu. «Çocuklar büyüdü, ev darlaştı. Bir de muhtarlık başımızda. Gelen giden eksik değil. Şöyle altı üstü tahta, bize yakışır bir şey... Kapısı penceresi, yüz elli, iki yüz tahta gider öyle ya? Ta baharda söyledik bu herife, haber üstüne haber yolladık. Ne yaptı bakalım? Eskiden olsa deragap gelirdi. Şimdilerde bu iş de zorlaştı ağzına tükürdüğüm. Ormancılar candarmalar vızır vızır. İş bildiğiniz gibi değil, çok sıkı. Ulen biz bunu alıp satacak değiliz. Ticaretini yapacak değiliz. İhtiyacımıza binaen evimize iki göz ekliyeceğiz. Yaptırmıyalım mı? Koca bir köyün muhtarı olaraktan hakkımız yok mu? Hem de köy parasiyle falan değil, kendi helâl paramızla yaptıracağız.»

— Hoo Âmat ağaa! diye seslendi. Koca kapıyı açıp baktı, kimse görünmüyordu. Duvarın gölgesinde bir buzağı yatıyordu. Başını çevirip tembel tembel baktı.

— Âmat ağaa!

Başı çatkılı, erkek yüzlü, iri yarı bir kadın kapıya çıktı.

— Hee, dedi. Kimi aradın?

— Âmat ağa yok mu?

— Yok.

— Nerede?

— Ne olacak? dedi kadın sertçe.

— Ben Görekli'nin muhtarıyım. Bana tahta hazırlıyacaktı, ne oldu acaba?

— Bilmem. Kendisi burda yok. Birkaç gündür ormanda. Belki senin işi görüyordur.

— Hımm, iyi öyleyse. Gelince selâm söyle. Benim işi aman ihmal etmesin. Aceleymiş de.

— Olur.

Sağa sola bakındı. Dönüp gitmekten başka çare yoktu.

— Eyvallah, dedi. Avlu kapısını çekti. «Ulen kocakarı, gel biraz yoğurt ekmek koyvereyim ye, demek yok mu? Bir tas soğuk su içirmek yok mu? Görenek işte. Dağlının karısında ne arıyor görenek? Neyse, şuradan caminin önüne inelim de elimizi yüzümüzü yuvalım, su içelim. Hem de soralım bakalım Yasin efendi nerede? Ne tenha köy bu, kimse yok ortalarda. Ne yapar bu millet?»

Caminin önüne doğru yürüdü. Avlu kapısına yakın çeşmenin iki kurnasından kol gibi sular akıyordu. «Vay canını yediğim, çeşme dediğin böyle olacak işte. Bu köyün suları meşhur. Bu köyün suları gibi su yok. Soğuk hem de.»

Eğilip su içti. Elini yüzünü yıkadı.

— Oh, ölenlerin canına değsin.

Koca mendilini çıkardı, kurulanırken sağa sola baktı. Kimse görünmüyordu. Cami açık mıydı acaba? Varıp yokladı, kilitliydi. Koca kapının üstünde arapça yazılı uzun bir levha vardı. Anlamadan baktı. «İyi, dedi. Güzel olmuş bak. Ben de yazdırayım böyle. Köyümüzün şerefi artar. Pahalı mı acaba? Bu kadar parayı nerden bulur bu adamlar? Küçük köy emme zenginler baksana?»

Yasin efendinin eve doğru yürüdü. Orman köyü olduğu belliydi. Evlerde bol kereste, kalın ağaçlar kullanılmıştı. Saçaklar çatılar hep tahtaydı.

Varıp koca kapının tokmağını vurdu. Yukardan bir pencere açıldı. Ak başörtülü bir kadın.

— Buyur, dedi. Kimi aradın?

— He bizim kız, Yasin efendiyi aradım. Bir hastamız var da...

— Dede'ye gitti, oraya götürün, dedi. Hemen pencereyi kapattı. Kim bilir kaç kişi sormuş, kaç kişiye böyle cevap vermişti. Keçeci Dede çok işleyen bir hastane gibiydi.

— İyi ya, peki.

Tepeye yukarı yürüdü. Gübreliklerin arasından geçti. Akşam olmak üzereydi. Karşıdan köyün sığırı geliyordu. Durup baktı, küçük kara ineklerdi, ama besiliydiler. «Buralar otlak ne de olsa, dedi. Havası suyu da iyi. Orman yanıbaşında. Hayvanlar bizimkilerden güzel baksana. Hay maşşallah...» Yolun kıyısından yürüdü. Dizlerine dayana dayana tepeyi çıkınağa başladı.

— 5 —

Görekli'liler Dede suyunun başına oturmuş dinleniyorlardı. Buz gibi suyu içmişlerdi.

— Ne su ya, dedi Durmuş emmi. Bu su bizim orada oluverse. Şöyle gümbür gümbür aksa köyün içinde...

— O zaman Keçeci Dede de bizim orada olurdu.

— Olurdu he. Tam yerini bulmuş valla.

Başını kaldırıp ağaçlara baktı.

— Hey yavrum, ağaç dediğin böyle olacak. Minare gibi şunlara bak...

Güneş yandaki koca dağa değmişti. Son ışıkları yıldır yıldır yalkıyordu. Batı yakasında koca bir ay belirmişti. Ağaçların arasından kalaylı bir tepsi gibi görünüyordu.

— De hadin, dedi Ali hoca. Geç kalmıyalım. Yasin efendi belki buradadır. Biriniz gidin sorun.

Hüseyin oturmuş, bir ağaca yaslanmıştı. Osman ağasına bakıyordu. Kendisinin gitmesi gerektiğini düşündü. Dizlerine dayanarak kalktı.

— Ben bakayım, dedi.

Delikanlılar eşeklerin yüklerini indirdiler. Kaçmasınlar diye uzaktaki ağaçlara bağladılar.

Ali kurbanlığa su içirdi. Sonra otlu bir yere bıraktı. «Hadi otla bakalım biraz» dedi. Kuzu güzelim otları yemiyordu. Kulakları dikmiş bakıyordu. Bir ürkekti nedense.

— Ulen kaçmasın? dedi birisi.

— Kaçmaz, nereye kaçacak? Yoruldu iyice baksana.

Ağ Osman Durdu kadının uzattığı suyu içmişti. Yattığı yerden ağaçların dallarına bakıyordu. Parça bölük gökyüzü görünüyordu dalların arasından. Hiç bir şey anlamadığı belliydi. Başını çevirip duruyordu iki yana. Durdu kadın yanıbaşına büzülmüştü. Fısıldıyarak konuşuyor, hiç bir karşılık alamıyordu.

— Osman, dedi. Oturur musun biraz, kaldırayım mı?

Osmanın elleri tütün dizmeye başladı.

— Yapma öyle, kımıldatma ellerini. İndir aşağı.

Ellerini tuttu.

— Çek be! Tütün ne oldu, bitti mi?

— Bırak tütünü. Adı batsın tütünün! Kalk otur azıcık, dinlen hadi.

Omuzundan tutup kaldırdı. Bedeni kuş gibi hafifti. Arkaları ter içindeydi.

— Otur şöyle ha. Buradan çık istersen, şu tarafa otur, gel.

— Ulen Osman kalktı bakın! Yardım edin hadi. Halil'le Murat koştular, yardım ettiler. Osman şaşkın şaşkın baktı.

— Kim bunlar? diye sordu.

— Bizim köylüler, tanıyamadınız mı? Seni onlar getirdiler. Otur şuraya hadi.

Ağacın köküne yakın oturttular. Arkaya yasladılar.

— Maşallah iyisin Osman ağa, iyi oldun bak?

— He yaa. Dede'nin suyunu içince...

— İyi olacak canım, belli işte.

— İyi oldu bile, oh oh oh...

«Haniydi bir iyi olsa, dedi Durdu kadın. Başını salladı. İçine bir serinlik yayıldı. Allahım sen yardım et...»

Osman çevresine bakıyordu. Ne olduğunu anlamıyordu. Korku karışık yılgınlık vardı yüzünde.

— Nere bura? diye sordu.

— Söylemeyin, dedi Ali hoca. Susun!

Kendisi yanına geldi.

— Merhaba Osman nasılsın? Bura orman bak... Görüyon ya? Seninle gezmeye geldik, iyi mi? Kuzu kesip yiyeceğiz. Et yer misin ha?

Osman başını salladı. Rüyada gibiydi. Yüzü öyle düzdü. Ağaçlara dallara baktı kaldı. Ellerinin gidip gelmesi yavaşlamıştı.

— Bak ay da doğdu karşıda, gördün mü?

Başını salladı.

— Su içer misin? Biraz daha su verelim mi? Su verin ulan.

Ali koştu, su getirdi. Osman Ali'ye baktı uzun uzun, hatırlamağa çalışıyor gibiydi. Birden titredi.

— Kim bu? dedi. Taşan'ın oğlu değil mi?

Elleri yeniden gidip gelmeğe başladı. Telâşlanmıştı.

— Ne arıyor o burada? Ulen karı, ne yaptın sen? Kız nerede?

— Burada yok Osman sus, korkma.

— Ulen ne bu? Herkes ne der dürzü karı, ulen

rezil edeceksin bizi! Yarın köyün diline düşeriz be, bilmiyon mu sen işi?

— Biliyorum herif, sus. Sen rahatına bak. Canını sıkma. İyi ol hele.

Ali'ye elle gözle «git uzaklaş» işareti yaptılar. Ali bozulmuştu. Gitti bir ağacın arkasına oturdu. Bacağının birisini uzattı ileriye, parmaklarını çıtırdatmaya başladı. Başını iki yana sallayıp duruyordu.

Osman bir zaman söylendi. Aklına kim gelirse sövdü saydı. Elleri gitti geldi kendiliğinden. Sonra yavaş yavaş yatıştı. Ağaçların dallarına bakmağa başladı. Bir şey arıyordu sanki. Başını bir sağa, bir sola döndürüyor, uzun uzun bakıyordu.

Hüseyin avlu kapısından girince önce Dedenin mezarına fatiha okudu. Ellerini yüzüne sürerken kapıda dikilmiş kendisine bakan Abdullah'ı gördü. Abdullah buranın adamı idi. Tekkeyi bekler temizler, gerekince Yasin efendiye yardım ederdi. Gelenlerle ilgilenirdi.

— Selâmünaleyküm, diyerek yanına vardı Hüseyin.

— Aleykümselâm, buyur.

— Yasin efendi burada mı acap?

— Burada, ne olacak?

— Bir hastamız var da...

— Ne hastası, hayrola?

— Hiç canım, bildiğin gibi işte. Tütün dizerken başladı abuk sabuk söylenmeğe, elleri gidip gelmeğe...

— Burda mı şimdi? Getirdiniz mi?

— Getirdik. Suyun başında.

— Nerelisiniz?

— Görekli'den.

— Hımm. Adı ne?

— Osman. Benim ağam olur.
— Kaç yaşında?
— Kırk var.
— Kurban kesecek misiniz?
— Keseceğiz, getirdik.
— Peki. Ben haber vereyim. Alın gelin buraya. Kurbanı da getirin.

İçeri girdi.

Yasin efendi köye bakan pencerenin önünde oturuyordu. Koyu yeşil satenden cübbesi vardı. Başına aynı kumaştan takke giymişti. Yuvarlak yüzlü, şişmanca bir adamdı. Tüylü keçi postuna bağdaş kurmuş, kuran okuyordu. Düzgün kesilmiş kısa sakalı kıpır kıpır oynuyordu. Kapı açılınca gözlüğünün üstünden baktı.

— Hasta getirdiler efendi, dedi Abdullah.

Başını salladı.

— Nereli?
— Görekli'den.
— Kimmiş?
— Ağ Osman derler, tanır mısın? Delirmiş.
— Delirmiş mi?
— He. Öyle dediler.
— Git bak nasıl. Aşağıya alın. Kurban getirmişler mi?
— Getirmişler.
— İyi. Öbür çocuk ne oldu?
— Dışarı çıkardılar, gezdiriyorlar.

Cep saatını çıkarıp baktı.

— Onları bugün avluya çıkar. Birbirlerini görmesinler.
— Peki.

Başını sallıyarak çıktı. Yıllardır buraya hizmet ederdi. İşini iyi bilen bir hastabakıcıya benziyordu.

Yeni tıraş olmuştu. Cascavlak başını kaşıdı. Kapının önündeki taşlığa dikilip beklemeğe başladı. «Geel bakalım Görekli'li Osman, dedi. Demek tütün dizerken... Şu Allahın işleri... Keçeci Dede iyi eder inşallah. Keçeci Dedeye gelen boş gitmez. Ya iyileşir, ya iyice kaçırır keçileri.»

Kalabalığın geldiğini görünce önlerine varıp karşıladı.

— Hoş geldiniz, dedi. Allah iyilik versin. Osman ağa hoş geldin, nasılsın?

Osman iki kişinin kolları arasındaydı, birden durup baktı, tanımağa çalıştı.

— Hoş bulduk, dedi usulca. Elleri kımıldanıyordu. Yüzü karmakarışıktı.

— Getirin bakalım. Dedenin mezarını üç kere dolaştırın. Sonra fatiha okuyun. Kadınlar ayrılsın. Siz şu ilerde durun.

Göreli'liler mezarın çevresini üç kere dolandılar. Sonra durup fatiha okudular. Osman ne olduğunu anlamıyordu. İki yanına bakıyor, söyleniyor, kendikendine tütün diziyordu.

Yasin efendi içerde avluya bakan pencerenin önüne dikilmiş, bunlara bakıyordu. Ellerini arkasına bağlamıştı. İri yarı, güçlü bir adamdı. Osmanın tütün dizen ellerine dikkat etti. Sonra kapının arkasına dikildi, taş merdivenlerden aşağı inişlerini koğuşturdu. Ayak sesleri karmakarışıktı.

— Bu tarafa, dedi Abdullah. Yavaş olun, düşersiniz.

İçerisi karanlıktı. Küf kokuyordu. Osman gitmemek için direniyor, bar bar bağırıyordu.

— Bırakın be dürzüler! Nereye götürüyorsunuz beni? Ulen öldürecek misiniz? Kuyunun dibi burası. Bırakın!..

Ayaklarını diriyor, gitmek istemiyordu.

— Yapma Osman ağa, uğraştırma. Yürü!

— İyi olacaksın herif, etme.

— Ulen of! Elimi ısırdı, dedi Durmuş emmi.

— Yapma herif, nasıl adamsın sen ayol?

— Ulen emme kuvatlı be. Bu kadar adam zor zaptediyoruz. Deliler kuvatlı olur derlerdi de inanmazdım, doğruymuş meğer.

— Vay elim vay, kanadı ellâm.

— Şöyle getirin, direğin önüne yanaştırın!

— Nerde direk? Karanlık yavu, görünmüyor.

— Aha burada, ortada. Getirin...

Osman anlaşılmaz sözler söylüyor, bağırıp çağırıyor, arada «tütün, tütün» dediği duyuluyordu.

— Bırak tütünü Osman! Ne tütünü? Burası nere be?

— Bağlayın direğe, dedi Abdullah. Sıkıca bağlayın.

— İp var mı?

Çiviye asılı urganı alıp uzattı.

— Al. Kollarını da bağlayın. Dolayın şöyle direğe. Boğazına geçirme dikkat et. Omuzundan bağla. O kadar sıktırma be, nefes alamaz adam. Biraz gevşet. Tamam... Belinden bacaklarından bağla. Oldu. Kardaşı hanginiz?

— Benim.

— Sen kal. Hastanın koynuna para koydunuz mu? Biraz para konulacak. Koyun ne kadar varsa?

Hüseyin telâşlandı.

— Ne kadar konulacak? diye sordu.

— Koy şimdilik on lira. Sonra daha koyarsın. Öbürleri çıksın hadi. Kurbanınızı kesin. Yalnız önce Dede sırtını sıvazlıyacak. Sonra mezarı üç kere dolandıracaksınız. Unutmayın. Etin yarısını tekke-

ye ayırın. Paçasını, postunu... Hadi bakayım, çabuk olun.

— Peki.

Hüseyin kaldı. Öbürleri çıktılar. Durdu kadın karanlıkta ne yapacağını bilemiyordu.

— Ne olacak şimdi burada? diye fısıldadı.

— Dede okuyacak, çık sen.

Alçak tavanlı, karanlık, mağara gibi bir yerdi. İnsan yalnız olsa korkardı burada. Sağında solunda ne var belli değildi. Hüseyin duvara dayandı beklemeğe başladı. Kendikendine bir dua okudu.

Osman da susmuştu. Direnmeyi bırakmış, ne olduğunu anlamağa çalışıyordu. Korktuğu belliydi. İki yanına bakıyordu. Birden ağlamaklı sesler çıkardı. Hıçkırdı, inledi. İpten kurtulmak için çırpınmağa başladı.

Hüseyin yutkundu. Gözleri karanlığa alışmıştı biraz. Ne yaptığını görüyordu.

— Kımıldama Osman ağa, dedi usulca. Dur öyle, bekle.

Osman durdu, gözlerini açarak baktı.

— Kimsin sen? Nere bura?

— Ben Hüseyinim ağa, korkma. Şimdi Dede gelecek. Sana okuyacak, iyi olacaksın.

Osman birşey anlamıyordu.

— Kimsin ulen sen? Ne oluyor burada? Niye getirdiniz beni, niye bağladınız buraya?

— Bağırma Osman ağa, Allahını seversen bağırma. Bekle biraz. Şimdi gelecek.

Osman uğraşıyor, kurtulmağa çalışıyordu. Ter içinde kalmıştı gene.

Hüseyin yanına yanaşamıyordu.

— Dur ağa, yapma öyle. Kımıldama.

Koynuna para koymayı unutmuştu. Aklına gelince parayı çıkardı, korkarak yanaştı.

— Dur hele, çırpınma!

Usulca elini uzatıp koynuna on lira koydu.

O sırada paslı bir gacırtı duyuldu. Dip tarafta bir kapı açıldı. Solgun bir ışık vurdu içeri. İri yarı bir karaltı girdi, usul usul yaklaştı. Alaca karanlıkta ayağa kalkmış kocaman bir ayıya benziyordu. Koyun postundan kürk giymişti. Başında da kocaman bir kalpak vardı. Elindeki çırayı yan taraftaki tümseğin üstüne bıraktı. Hiç acele etmiyordu. Ağır ağır yapıyordu işini. Sonra ağır ağır geldi, Osmana yaklaştı. Osman susmuştu, dehşet içinde bakıyordu. Dizleri titredi. Direğe bağlı olmasa yere yığılıp kalacaktı. İpler tutuyordu.

— Uhu hu hu hu... diye sesler çıktı ağzından.

Keçeci Dede yaklaştı yaklaştı, birden bağırdı.

— Kendine gel insan oğluu! Kendine gel!

Kalın ses taş duvarlarda yankılandı...

Osman bir sıçradı. Kurtulmak için uğraştı. Kurtulamadı. Titremesi artmıştı. Boğazından hırıltılı sesler çıktı. Başını yana eğdi, öylece kaldı. Bayılmıştı.

Keçeci Dede çırayı alıp yüzüne tuttu. Gülümsedi. Sonra elini koynuna sokup parayı aldı. Bir dua okudu. Parayı üç kere ağzına, alnına değdirdi, cebine koydu. Direğin çevresinde bir iki dolandı. Dua okuyup yüzüne üfledi.

Hüseyin duvarın dibine pısmış, kımıldamadan bakıyordu. Sinmiş kalmıştı olduğu yere. Keçeci Dede buydu demek. İlk görüyordu. Korkunç bir adamdı. İnsan yalnız yerde görse aklını çıvdırırdı.

Keçeci Dede Osmanı bir iki dürtüşledi. Kımıldamadığını görünce, merdivene doğru bağırdı.

— Abdullah! Su getir, dedi.

Abdullah bir elinde testi, öbür elinde bakır tasla koşup geldi.

— Su içir.

Hastayı gösterdi. Sonra geri çekilip bakmağa başladı. Hafif hafif başını sallıyordu.

Abdullah Osmana su içirdi. Kalanı da başına yüzüne serpti. Kulağından tutup hafifçe sarstı. Osman uykudan uyanır gibiydi. Kendine gelmeye çalıştı. Başını zor tutuyordu.

Keçeci Dede yanan çırayı alıp yüzüne tuttu. Osman benilledi. Korkuyla baktı alevlere. Gözleri dışarı fırlayacak gibi oldu. Kendikendine inledi. Keçeci Dede birden bağırdı.

— Cinler! Şeytanlar! Çıkın insan oğlunun içinden!

Sesi korkunçtu. Osman sıçradı. Başını direğe vurdu. İpten kurtulmağa çalıştı. Uğraştı bir zaman, kurtulamadı. Sonra kendini bıraktı.

— Çözün, dedi. Abdullah yardım et. Dışarı götürün, biraz yatsın.

Kendisi geldiği kapıdan çıkıp gitti. Cazırtıyla örttü kapıyı.

Muhtar kurban kesilirken gelip yetişmişti.

— Bereketli ola, Allah kabul ede, diyerek çömeldi. Kurbanın bacağını tuttu.

Durmuş emmi.

— Sağol, dedi. Bıçağı sürttü. Toklunun boğazından kanlar fışkırdı. Ortalığı taze kan kokusu doldurdu.

Görekli'liler hep dikilmiş bakıyorlardı.

— Hadi hayırlısı.

— İyi gelir inşallah.
— Allah kabul etsin...
— Âmin...

Akşam sonu olmuştu. Gümüş gibi bir ay ortalığı aydınlatıyordu. Dağ başı havası serindi.

Osmanı dışarı çıkardılar. Yeşil otların üstüne yatırdılar. Sızmıştı, uyudu kaldı. Durdu kadın, üşümesin diye üstüne kilim örttü.

Kurban etinin yarısını Abdullah içeri götürdü. Kalan yarısını Görekli'liler parçalayıp kazana vurdular, kaynatmaya başladılar. Avlu duvarının dibinde kaynayan kazandan iştah açıcı bir et kokusu yayılıyordu. Köylüler iyice acıkmışlardı, yutkunup duruyorlardı.

— Az daha odun bulun, dedi muhtar. Daha bir de pilâv pişecek. Hadi Ali, Murat, gidiverin şöyle ağaçların dibine. Kuru yaş, ne bulursanız getirin. Geç kalmıyalım hadi. Hem sevaptır, yürüyün!

Delikanlılar tekrar dağıldılar. Ne buldularsa kırıp koparıp getirdiler. Ateşi parlattılar. Çabuk pişsin istiyorlardı.

Ağ Osman yattığı yerde yarı uyur, yarı uyanık sesler duyuyordu ama ne olduğunu iyi anlıyamıyordu. Tütün tarlasının ortasına ateş yakmışlardı. Alevler tütünlere değiyordu. Tütünler yanacaktı, birden doğruldu.

— Yakmayın ulen yakmayın! diye bağırdı. Tütünler yanacak be, yazık be!

Güçlükle söylüyordu. Dedikleri zor anlaşılıyordu.

Hep dönüp ona baktılar.

— Sus Osman, yat! Bağırma öyle.
— Ne oldu Osman ağa? Yat sen, korkma.
— Ulen tütün yandı, tütün!..

— Ne tütünü be? Tütün ne arıyor burada?

Osman çevresine baktı, kocaman yuvarlak ayı gördü yukarda. Ne olduğunu anlayamadı.

— Ne oluyor be? dedi. Nerdeyim ben?

Ali hoca yanına geldi.

— Ormandasın Osman, bak burası orman. Ne güzel değil mi? Aha et pişiyor, az sonra et yiyeceğiz. Şöyle otur biraz, hadi. Bak komşular hep buradalar. Seni gezmeye getirdik anladın mı?

Ağ Osman hiç bir şey anlamadan baktı, gözü ateşe takıldı.

— Aağğ! diye bağırdı. Kendini geriye attı. Demin yüzüne tutulan çıra alevini ansırnıştı herhalde. Arka arkaya çığlıklar attı. Boğuk sesler çıkardı.

— Ne oluyor Osman ağa, dur! Yapma öyle.

— Çekin, çekin o ateşi yüzümden! Yanıyorum be!

— Hangi ateşi? Ateş uzakta.

Geriye geriye sıçrıyordu.

— Allah allah, ne oluyor buna yavu?

Hüseyin durumu anladı.

— Keçeci Dede içerde yüzüne çıra tuttu, dedi. Herhalde onu söylüyor. Osman ağa burda değil o, kendine gel. Burada ateş yok. Bak uzakta o.

Tekrar yatırdılar. Yüzünü öbür yana çevirdiler. Biraz sonra sakinledi. Kendikendine söylenmeğe başladı. Ay ışığına bakıyordu. Kafası çok gerilerde bir yere takıldı. Bir bulandı, bir aydınlandı. Çayırözünde gece ot biçiyorlardı. Ay tıpkı böyle kocamandı. Ortalığı gündüz gibi aydınlatıyordu. Dereköy'lüler duymasın diye iki biçiyor, bir doğrulup bakıyorlardı. İki köy arasında nizalı bir yerdi burası. Dereköy kalabalık olduğu için Görekli'leri çayıra sokmuyorlardı. Yakaladıklarını dövüyor, vurup yaralıyorlardı.

Hayvanlarını alıp götürüyorlardı. Onun için Görekli'liler geceleri gizlice girip biçiyorlardı çayırı.

O gün de böyle oldu. Sekiz-on kişiydiler. Hayvanları geride derenin içine bıraktılar. Otu biçip sırtlarıyle getirecekler, burada yükleyeceklerdi. İkişer sefer döndüler. Üçüncüyü biçerken... bir kurşun vızıldıyarak geçti tepelerinden. Ses geceyi doldurdu. Herkes yere attı kendini. Geri geri sürünmeğe başladı. Tam söğütlerin yanına gelince.

— Kımıldamayın, yakarız! diye bir ses duydular. Eller yukarı!

Kaçışmalar boğuşmalar oldu. «Biz kaçmadık ağzına tükürdüğüm. Kardaşım Hüseyin'le ben, bir de İncedişin Sadık... ellerine düştük. Sabaha dek dövdüler bizi. Kan işettiler. Kim olduklarını bile tanıyamadık. Ellerimizi arkadan bağladılar. Gözlerimizi de bağladılar. Hiç ses çıkarmadan dövdüler. Her yerlerimizi gömgök edip bıraktılar. Bizim köylüler de bırakıp kaçtılar. Şu köylülerimizi ellerinden kurtaralım demedi dürzüler. Koca Yakup, Satılmış, İrinin Ali, Yusuf... Kalleş hepsi de. İpleriyle kuyuya inilmez. Bin pişman oldum gittiğime. O günden sonra karışmadım daha. Tövbeler olsun. Ne halleri varsa görsünler, bana ne?»

— Uff... diye söylendi. Ne gündü be? Kalleş herifler!

— Ne oldu Osman ağa? Bize mi diyon onları?

— Bırakıp kaçtılar. Düşmanın eline bıraktılar bizi. Dürzü oğlu dürzüler!

— Kim? dedi muhtar. Kaçmadık be Osman, aha buradayız hepimiz.

Osman baktı, hiç bir şey anlamadı. Kendi dünyasında idi. O geceyi tekrar yaşıyordu.

— Karışmam bir daha, tövbeler olsun karış-

mam! Kendi işime bakarım, neme gerek? Bu köylüyle yola çıkılmaz. Getir kız iğneyi. Kırnap ver. Tütünler kaldı. Tütünler dizilecek...

Tekrar tütün dizmeye başladı. Elleri gidip geliyordu.

— Hay Allah, dedi Hüseyin. Gene başladı.

— Başladı he. Ne yapsak acaba?

— Yapma Osman ağa, unut şu tütünü. Ne de severmişsin yavu?

— Köyün tütününü dizip bitirdi, hâlâ diziyor, dedi Durmuş emmi.

— He valla. Yeter gayri canım.

— Keçeci Dede ne yaptı içerde, okumadı mı?

— Okudu, dedi Hüseyin. Okumaz mı? Hem okudu, hem okuttu. Cinleri şeytanları azarladı. «Çıkın adamın içinden» dedi.

— Demek çıkmamışlar daha.

— Kimbilir?

— Kurban etini yiyelim bakalım. Ondan sonra çıkarlar belki.

— Gidip haber verelim mi acaba? Gene tütün diziyor bu diyelim mi?

— Diyelim istersen, iyi olur. Git muhtar, bu sefer sen söyle. Bir işe yara.

— Olur canım, söylerim. Bir daha okusun.

Kapıya doğru yürüdü.

Yasin efendi kürkü kalpağı çıkarmıştı. Pencerenin önünde duruyor, sezdirmeden Görekli'lileri gözetliyordu. Birinin geldiğini görünce duvarda asılı cübbesini giydi. Gaz lâmbasını yaktı. Hiç acele etmiyordu. Ağır ağır yapıyordu işini. Kapıyı açtı.

— Buyur, dedi.

— Yasin efendi, bizim hasta gene tütün dizi-

yor, elleri gidip geliyor habire. İyi olmadı ellâm. Gözünü seveyim, bir daha okuyacak mısın şuna?

Başını salladı.

— Bakacağım, dedi. Epey ağır sizin hasta. Cin şeytan dolmuş içine. Çok işi var. Hele kurban etini yiyelim de... Ona da yedirin biraz. Su içirin. Sonra içeri alırız. Şimdilik yatsın bakalım.

— Sağolasın. Allah razı olsun.

Yasin efendi karşılık vermedi. Başını salladı. Kapıyı usulca örttü. Bir iki gezindi odada. Köye bakan pencereye eğildi. Abdullah kurban etini köye götürmüştü, onu bekliyordu. Yollara baktı. Ay ışığında gelen giden belli olmuyordu. Evine baktı, ışık yanmıştı.

Halı seccadenin ucuna dikildi. Namaza durdu.

Görekli'liler dışarda kazanların başında halka olmuşlardı. Pilâvı da vurmuşlardı ocağa, fıkır fıkır kaynıyordu.

Durmuş emmi yanan bir odunu kaldırıp pilâva baktı, göz göz olmuştu pilâv, kaynıyordu.

— İyi, dedi. Suyunu çekmiş epey. Az kalmış. Hadi siz sofrayı kurun.

— Ne sofrası emmi? Herkes kaşığını alıp yanaşacak.

— Ekmekleri filân çıkarın oğlum. Su getirin, hazırlayın işte. Daha sovuyacak bu, acele etmeyin.

— Boşver sovumasını. Açlıktan öldük.

— Kaynarken mi yiyeceksiniz ulen? Anıı...

Delikanlılardan birisi helkiyi doldurup geldi. Çayıra ekmekleri dizdiler.

Et kazanını pilâvın içine boşalttılar, ortaya koydular.

— Durun acele etmeyin, biraz Dede'ye yollıyalım.

— Yolladık ya?

— O başka. Şimdi biraz yiyecek ki hora geçsin. Biraz da Osmana, Durdu bacıya... Hepsi bizim değil.

Durmuş emmi eli kolu sıvadı. Ayıracaklarını ayırdı.

— Şunu Dede'ye götürün, dedi. Çabuk. Şunu da Durdu bacıya verin.

Delikanlılar koştular, verip geldiler.

— Tamam. Hadi Hoca efendi, duasını oku. Sonra başlıyalım. Yavaş yavaş yeyin ha. Feyilsizlik etmeyin.

Yemeğe başladılar. Hepsi de iyi acıkmıştı. İştahlıydılar. Kaşıklar kazana girip girip çıkıyordu. Etleri kemiklerden somurup ayırıyorlardı.

Çeyrek saat hiç konuşmadan yediler.

— 6 —

Ağ Osmanın oğlu Yaşar'la emmisi oğlu Zeki gün batarken öküzleri yola indirdiler. Bugün iyi doyurmuşlardı. Karınları kümbet gibiydi öküzlerin. Önce Uzunçayır'da gütmüşler, sonra bağ aralarına sokmuşlardı. Bekçi Gök Hıdır bağırıp çağırınca Deve boynundan aşırıp Söğütlü'ye sürmüşler, öğleyin orada sulayıp dinlendirmişler, ikindiden sonra da Alakır'da, Taşlıbayır'da gütmüşler, iyice doyurmuşlardı. Şimdi sırtlarında iyi birer kucak ot, köye dönüyorlardı. Hiç bir şeyden haberleri yoktu.

Yaşar bel kayışını çıkarıp otu bağladığı için pantolonu düşüyor, ikide bir durup tek eliyle yukarı çekiyordu. Yuvarlak çocuk yüzü gün karasıydı, bir de terlemişti.

— Hadi ulen ne ediyon sen, yürü! dedi Zeki.

— Pantol düşüyor yavu. Acıktım da ondan mı ne?

— Kim dedi sana ipini unut diye?

— Ekmek torbasına koydular sandım, ne edeyim?

Bir eliyle kayışın ucunu, öbür eliyle pantolonun belini tutarak yürüdü. Zor yürüyordu böyle. Arkadan geliyordu. Öküzleri Zeki sürüyordu. Zaten sürmeye gerek kalmıyordu. Karınları doyduğu için yola yukarı, başlarını sallıya sallıya kendi kendilerine gidiyorlardı.

Yaşar bir gayret koşup yetişti. Taze ot yükünün altında iyice yorulmuştu. Doğrulup baktı.

— Bugün emme doydular haa, dedi.

— Doydular he. Babalarımız görünce birer aferim çekerler.

— Cık, benimki çekmez. Ne kadar doyursam gene bir bahane bulur.

— Ne bulacak? Bundan iyi doyar mı öküz? Bir de suyu içirdik mi şimdi, davul gibi olurlar. Geceleyin çatlamazlarsa iyi.

— Ağzını hayıra aç. Arkanı da bayıra...

Durdu, yükünü silkeleyip yeniledi. Pantolonunu çekti.

— Emme ağır ha, dedi. Seninki de ağır mı böyle?

— Elbet ağır. Bayırın aktakkelerini, kır yoncalarını komadık yolduk. Babalarımız buna da aferim çekmezse eğer...

— Benimki çekmez, dedi Yaşar.

— Çeker ulen, görsün de bak.

Yan yana yürüyorlardı. Otlar birbirine değiyordu. Zeki yürüyüp ileri geçti. O bir iki yaş daha büyüktü.

— Do haa! diye bağırdı. Bizim Sarı oğlan aldı başını gidiyor namussuz.

— Elleme gitsin, evin yolunu biliyor nasıl olsa.

Değirmenin önünden geçtiler. Uzun kavakların

dibinde Değirmenci Yusuf ağa ile Şeytan Ali oturmuş sıgara içiyorlardı.

— Yay bee, dedi Yusuf ağa. Nasıl işmiş o? Allah allah, yazık...

Çocukları görünce gözleri büyüdü. Telâşlandı.

— Bunların haberi yoktur öyle ya? dedi usulca.

— Yoktur ya, nerden olacak? Kırdan geliyorlar.

— Vah vah vah... Ne olacak şimdi?

— Varınca öğrensinler. Biz söylemiyelim, boşver.

— Nasıl söylenir yavu? «Buban deli oldu» mu diyeceğiz?

Çocuklar önlerinden geçerken sustular. Hiç birşey demediler. Bakışlarıyle koğuşturdular. Yüzlerinde acıma duygusu karışık bir durgunluk vardı.

Zeki gördü ama birşey anlıyamadı. Yaşar hiç farkında değildi. Yürüyüp geçtiler.

— Niye öyle baktılar bize? dedi Zeki.

— Nasıl baktılar?

— Bilmem. Biz geçerken susuverdiler.

— Ne bileyim? dedi Yaşar. Önem vermedi.

Zeki geriye dönüp baktı, yüzleri hâlâ buraya çevrikti. Kendilerini konuştukları belli oluyordu.

«Allah allah, birşey mi yaptık biz? Niye bakar bu adamlar?»

Tepeyi çıktılar. Yürüdükçe sırtlarındaki ot yığını iki yana kımıldanıp sallanıp duruyordu.

— Bir susadım ki, dedi Yaşar. Çeşmeye varıversek bir...

Durup pantolonunu bir daha çekti. Yüzü yorgunluktan kıpkırmızı olmuştu. Gün batmıştı az önce. Yalnız batı taraftaki dağların tepeleri ışıklıydı.

Yaz akşamı ortalık gölgeli gibiydi. Gökyüzü bomboştu. Soluk bir maviye boyanmıştı.

Öküzler varıp çeşmenin uzun oluğuna yanaştılar. Dinlene dinlene içmeye başladılar.

Yaşar'la Zeki de geldiler. Yüklerini bir kıyıya indirdiler. Su içmek için çeşmeye yanaştılar. Köyden birkaç kadın, yetişkin kız akşam suyu almaya gelmişlerdi. Güğümlerini dolduruyorlardı. Çocuklara bakıp aralarında fısıldaştılar. Kuşkulu, meraklı bakıyorlardı. Acıyorlardı belliki.

— Yaşar, dedi birisi. Nerden geliyorsunuz kardaş?

— Öküz gütmekten.

— Ne zaman gittiniz?

— Sabahleyin gittik, ne olacak?

Kız öbürlerine baktı, başını salladı.

— Vah yavrucak vah, dedi.

Zeki iyice işkillendi.

— Ne oldu abla? diye sordu.

— Yok birşey kardaş. Hadi için suyunuzu da gidin.

Yer verdiler. Çocuklar çeşmeye eğilip ellerini yüzlerini yudular, su içtiler.

Bir tuhaftı halleri bugün. Zeki anlar gibi oluyordu. Kadınlar kızlar acıyarak bakıyorlardı kendilerine, ama birşey söylemiyorlardı. Yaşar hiç farkında değildi.

— Oh... diyerek çekildi çeşmenin başından. İki eliyle yüzünü sildi. Boynunu ıslattı. Zeki'ye bakıp gülümsedi. Sonra kızların kadınların kendisine baktığını gördü, bozuldu. «Ne bakarsınız be?» diyecekti, vazgeçti. Pantolonunu çekip ot yığınına doğru yürüdü. Kendi otu ile Zeki'ninkini kıyasladı, onunkinden az değildi. «Hıı... diye başını salladı. O ben-

den büyük emme, benim otum onunkinden az değil. Arslaan...» Kendikendine övündü. Yığının önüne oturup kayışın ucuna yapıştı. Bir direnişte sırtına aldı.

— De hadi emmioğlu, yürü!

Delikanlı tavırları içindeydi. Öküzleri önlerine katıp sürdüler.

— Dâh kocaoğlan! Zor yürüyorsun değil mi?

Pantolonunu çekti. «Şu ipi de unutmasaydık bugün, iyiydi emme. Neyse bir daha unutmayız.»

Zeki geriden yanaştı.

— Bu kancıklar niye böyle bakar bize yavu? dedi.

— Hangi kancıklar?

— Çeşme başındakiler?

Döndüler, gerçekten bakıyorlardı. Acır gibi bir duruşları vardı.

— Otlarımızı beğendiler de ondan, dedi Yaşar.

— Bilmemki... Dudağını büktü.

Mezarlık tepeyi geçtiler. Evlerin bacalarından dumanlar tütüyordu. Kaynayan bulgur kokusu, yanık yağ kokusuna karışmıştı. Köyün üstüne boz bir duman birikmişti. Sokaklarda başıboş hayvanlar dolaşıyordu. Kara bir eşek kuyruğunu titrete titrete anırıyordu.

Batı yakasındaki kayalık dağın üstünde kocaman bir ay gittikçe belirleniyordu. Kalaylı sini gibiydi.

Zeki gilin öküzler evin yolunu tuttular. Hiç sürmeden yürüyüp gittiler. Yaşar gilin koca öküz bir avlunun ağacına yanaştı, boynunu kaşımağa başladı. Sürttükçe ağaç sallanıyordu.

— Dâh yezit! Yıkacaksın be!

— Hadi eyvallah emmioğlu. Yarın sabahtan hazırlan. Gene aynı yerlere gidelim.

— Olur. Güle güle.

— İpini unutma ha!

Cevap vermedi. Başını kaldırıp evin hayadına baktı. Kimdi onlar? Bir sürü kadın kız vardı. Birisi de merdiveni iniyordu.

— İşte geldi Yaşar, dedi. İçeri seslendi. Gel Yaşar. Gel kara yazılı Yaşar...

Yaşar birşey anlamadı. Ne oluyordu böyle? Anası mı hastaydı yoksa?

Öküzler avluya girmişlerdi. Ot demetini merdivenin dibine atıp yukarı çıktı. Kayışını da unuttu orada.

— Ne oldu? dedi. Anam nerde? Anaa!

Kadınların içine daldı.

— Anan yok Yaşar. Gel buraya...

— Nerede?

Ablasını gördü, iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

— Ne oldu aba? Anam nerede?

Ablası Yaşar'ı kucakladı, boynuna kapandı, daha çok ağlamağa başladı. Kadınlar susturmaya çalışıyorlardı. Kim olduklarına dikkat edemedi. Yalnız Ali'nin anasını tanıyabildi, Satı teyzesi. Ne arıyordu burada?

Yaşar da ağlamaya başladı. Önemli birşey olduğunu anlamıştı.

— Ağlama Yaşar, dedi Satı teyze. Ağlama, anan gelecek. Aha biraz sonra gelirler. Buban hastalandı da Keçeci Dede'ye götürdüler. Gelirler nerdeyse.

Başını kaldırdı.

— Ne oldu bubama?

— Şey oldu. Biraz rahatsızlandı. Şimdi iyi olur gelir, korkma. Sen de ağlama gayri Dürdane! Ne oluyorsun kızım? Çocuk birşey var sanır, kalk!

Yanındakiler de susturmaya çalışıyorlardı.

— Sus Dürdane, yeter gayri gülüm.

— Ağlama Dürdane, kalk. A aa...

Kadınların her biri birşey söylüyordu. Yaşar fazla birşey anlıyamadı. Şaşkın şaşkın baktı.

— Ne oldu bubama? diye sordu tekrar.

— Birşey olmadı canım, korkma. Sen arslansın bak, ersin. Korkacak birşey yok.

— Tütün dizerken elleri titredi, dedi birisi. Keçeci Dede'ye götürdüler. Şimdi iyi olur gelir.

Yüzlerine baktı.

— Niye ağlıyor ya bu ablam?

— O kız olduğundan ağlıyor. Sen ağlama. Sen erkeksin. Herkesin başına gelir, ne var ağlıyacak?

Dürdane «bubam bubam...» deyip ağlıyordu.

— Ağlama Dürdane, ayıp kızım.

— Yeter gayri kız, a aa... Ne oldu da bu kadar ağlıyon? Ölüm mü var ucunda? Şimdi iyi olur gelir.

Yaşar hepsine baktı ayrı ayrı.

— Ne zaman gittiler? diye sordu.

— İkindiyin gittiler. Aha biraz sonra gelirler. Sen hiç üzülme. Anan da öyle dedi zati, «üzülmesin» dedi.

Gitti duvarın dibine oturdu. Çocuk yüzü dümdüzdü. On-oniki yaşlarında ancak vardı. Ama yetişkin insan gibiydi davranışları. Yere bakıp düşündü.

— Keçeci Dede... Ay ışığı... İki saatlık yol...»

Kadınlar Dürdane'yi susturmağa çalışıyorlardı. Usulca kalktı, merdivene doğru yürüdü.

Zeki koşup gelmişti. Merdivende karşılaştılar.

— Ne olmuş Yaşar? dedi. Buradalar mı?

— Yok. Keçeci Dede'ye götürmüşler. Ben oraya gidiyorum.

— Gidiyor musun? Yalnız mı gideceksin? Ben de geleyim. Bubam da oradaymış.

— Ay ışığı, giderim. İstersen gel.

Merdiveni indi. Kayışını çözüp beline taktı. İneği öküzleri yerlerine bağladı. Önlerine ot verdi.

— Hadi yürü.

— Dur elimize birer deynek alalım. Geceleyin lâzım olur.

— Oralardan buluruz be. Ormandan geçeceğiz.

Kemik saplı çakısını yokladı.

— Bıçağımız var nasıl olsa.

Zeki yukarıya baktı.

— Haber vermiyelim mi?

— İstemez yürü!

— Peki.

Köşeyi dönüp yürüdüler. Komşulardan Hatça teyze evin önünde inek emiştiriyordu. Zeki baktı.

— Hatça teyze, dedi. Biz Keçeci Dede'ye gidiyoruz. Söyleyiver de aramasınlar.

— Nee? Keçeci Dede'ye mi gidiyoruz? Bu zamanda siz nasıl gidersiniz Keçeci Dede'ye? Dönün bakim! Dönün diyorum. Delirdiniz mi ulen? Şimdi gelir buban gil, gitmeyin!

Dinlemediler. Dağa yukarı koşar adım tırmanmağa başladılar. Hatça kadın arkalarından bağırdı çağırdı. Sesini yetiştiremez oldu.

— Amanın, bu uşakların başına bir iş gelir, koman! Keçeci Dede'ye gidiyorlar. Bu zamanda Keçeci Dede'ye mi gidilirmiş?

Buzağıyı bırakıp Ağ Osman'ın evine koştu.

— Koman gittiler! diye bağırdı. Yaşar'la Zeki de gittiler koman!

— Nereye gittiler, hayrola?

— Keçeci Dede'ye gittiler ayol. Gitmeyin dedim emme dinlemediler. Koşup gittiler.

— Amanın bu zamanda Keçeci Dede'ye nasıl giderlermiş? Delirmiş mi bunlar?

— Koşun arkalarından, bağırın. Dönsünler. İki bebe, tövbe yarabbi...

Kadınlar telâşlandılar. Ne yapacaklarını bilemediler.

Satı kadın damın ucuna koştu, bağırmaya başladı.

— Yaşaar! Zeykii!.. Nereye ulen, nereyee? Dönün bakim dönüün! Çabuk dönüün! Nereye gidersiniz ulen dürzü oğulları?

Karşı evin damında Koca Yakub'un Dursun dineliyordu. İlgileniyormuş gibi yaptı.

— Nereye gidiyorlarmış? dedi.

— Keçeci Dede'ye gidiyorlarmış hay Dursun. Gece vakti nasıl giderlar, bağır şunlara.

Dursun elini boru yaptı.

— Ulen Yaşaar! Zekii! diye bağırdı. Dağda ayı var ulen, ayı var! Dönün dürzüleeer!

Elini salladı.

— Duymazlar, tee nereye varmışlar baksana?

— Aman deyim Dursun, koş arkalarından, çevir şunları!

— Yetişilmez gayri Satı abla. Ta nereye varmışlar baksana. Pire gibi uçuyorlar.

Elini salladı. Arkasını dönüverdi.

— Hay Allah, ne etsek acaba? Yollayacak adam da yok. Bizimkiler hep oradalar.

Dursun duymazdan geldi. «Kurban eti yiyecekler tabi» dedi içinden.

— Neyse ay ışığı, giderler herhalde, dedi kadınlardan birisi.

— Oradakiler de belki geliyorlardır, yolda karşılarlar, dedi öbürü.

— Haniydi öyle olsa, inşallah...

Zeki'yle Yaşar soluk soluğa kalmışlardı. Cılga yolda dağa yukarı habire koşuyorlardı. Biraz sonra köy görünmez oldu. Kocaman dağlar, apaçık gökyüzü ve karşıda kalaylı sini gibi görünen ayla başbaşa kaldılar.

Derelerin içi karanlıktı. Oralardan gece kuşlarının sesleri geliyordu. İri kayaların arasından geçtiler. Ellerine birer deynek buldular. Yontup düzeltmeye vakit yoktu, budaklı deynekleri sallıya sallıya yürüyorlardı. İkisi de korkuyordu ama korkularını birbirlerine söylemiyorlardı. Zeki pişman olmuştu. Bu gece vakti ne işleri vardı buralarda? Üstelik yolu da iyi bilmiyorlardı. Gerçi baharın okulca bir gezi yapmışlardı Keçeci Dede'ye, ama şimdi yolları hiç benzetemiyordu. Geceleyin herşey değişiyordu baksanıza. Dağlar daha yüksek, dereler daha derin görünüyordu. Bu kadar büyük kayalar var mıydı buralarda? Hele gölgelere girince, ay görünmez olunca, bir titreme geliyordu içine. «Aman Allahım, dedi, şurada karşımıza bir ayı çıkıverse ne ederiz?»

— Hı Yaşar, geri dönelim mi?

— Yok, dedi Yaşar. Dudakları titredi. Ağlıyası geliyordu. Ben bubamı göreceğim.

— Çok mu hastaymış buban?

— He.

— Yürü öyleyse, varalım.

İniş aşağı gidiyorlardı. Derenin uğultusu ortalığı doldurmuştu. Karşıda kapkara bir orman görünüyordu.

Biraz sonra ormanın içine daldılar. Gökyüzü görünmez oldu. Ay bir ışıyor, bir kayboluyordu. İkisi de susmuştu, çevrelerine baka baka yürüyorlardı. Zeki birden durdu.

— Yaşar! diye fısıldadı. Şu ne?

Elivle gösterdi. Yan yana iki ışık... Bir kayboldu, sonra tekrar göründü.

Yaşar yutkundu. Kalbi küt küt atıyordu. Ayağına takılan bir taşı alıp fırlattı ışığa. Işık uzaklaşıp kayboldu.

— Tilkiydi herhalde. Yürü şu ormandan bir çıkalım.

Tekrar yürüdüler. Bir aralık yolu yitirdiler. Ortalık karanlıktı. Sağa sola baktılar.

— Gel bu tarafa, dedi Zeki.

O tarafa yürüdüler. Ormanın içi uğultuluydu. Uzaklarda bir kuş boğuk boğuk ötüyordu.

Sonra ağaçlar seyrekleşti. Ormandan çıktılar. Ortalık aydınlandı. Ay epey yükselmişti. Ortalık gündüz gibiydi. Biraz rahatladılar. Bir yerden köpek sesleri geliyordu.

— Köye yaklaştık, dedi Zeki.

İlerde, beri yandan kapkara dağlar görünüyordu. Geceleyin daha yüksekti dağlar. Başları yıldızlara değiyordu.

Yokuş yukarı dizlerine dayana dayana yürüyorlardı. İkisi de kantar içinde kalmıştı.

Zeki Yaşar'ın yüzüne baktı.

— Buban inşallah iyi olmuştur emmioğlu, dedi. Üzülme.

Yaşar dokunsan ağlıyacaktı. İçi öyle doluydu. Cevap vermedi.

— İyi olmuştur hem de. Keçeci Dede'ye geldikten sonra iyi olur. Sen merak etme.

Hastalığın ne olduğunu bile anlıyamamışlardı. Zeki «deli olmuş» diye duymuştu ama Yaşar'a söyliyemiyordu. Nasıl deli olurdu Osman emmisi?

Tepeye yukarı yürüyorlardı. Kara lâstiklerin

içinde ayakları vıcık vıcık terlemişti. Aldırmıyorlardı.

Dede çeşmesine geldiler. Kimse yoktu. Sular çağıl çağıl akıyordu. Su içtiler. Ellerini yüzlerini yıkadılar.

Yaşar Keçeci Dede'ye doğru bakıyordu. Sesler geliyordu oradan.

— Bizimkiler herhalde, dedi. Gel...

Ağaçların altından çıktılar. Baka baka yürüdüler. Avlu kapısına yakın kalınca Yaşar bağırdı.

— Anaa!

Sesi üzüntüyle karışıktı, merak yüklüydü.

Köylüler kazanın başındaydılar. Hepsinin kaşığı durdu. Dönüp baktılar.

— Siz misiniz ana?

Durdu kadın oğlunun sesini tanımıştı.

— Hıh, Yaşar bu, dedi. Fırladı yerinden. Sen misin Yaşar? Ne arıyorsun burada? Nasıl geldin?

— Bubam nasıl oldu?

Sesi ağlamaklıydı. Anası cevap vermedi. Kucakladı oğlunu.

— Gel burada işte, dedi. Sessizce ağlamağa başladı. Ter içinde kalmışsın a oğlum. Nasıl geldiniz ta buraya? Zeki mi o yanındaki?

— He, barabar geldik.

— Aman yarabbi. Deli mi oldunuz ulen? Ne işiniz var burada, gece yarısı?

Hüseyin azarlamağa başladı.

— Ya kurt kuş çıksaydı önünüze? Kim dedi size gelin diye? Dürzüler!

— Canım, gelmişler gayri, bağırma çocuklara, dedi Durmuş emmi. Buraya gelin oğlum, az birşey kaldı emme şunları yeyiverin, gelin.

— Bubam nasıl ana, ne oldu?

— Ne bileyim, yatıyor işte, iyi değil.

Yaşar babasının yanına vardı.

— Bubaa, diye eğildi. Nasılsın buba, iyi oldun mu?

Ay ışığında yüzü kapkara görünüyordu. Bir de terlemişti, yapış yapıştı. Kımıldandı.

— Kim o? Yaşar sen misin? Ne oldu tütün ulen? Tütün bitti mi?

Çabuk çabuk söylüyordu. Yaşar birşey anlıyamadı.

— Ne tütünü?

Anası iki yana sallandı.

— Tütünle bozdu aklını. Tütün sayıklar habire.

Yaşar baktı kaldı. Ne diyeceğini bilemedi. Zeki de gelmişti.

— Nasılsın emmi? diye sordu.

Ağ Osmanın elleri gidip geliyordu. Durdu kadın tuttu.

— Yapma Osman, kımıldatma ellerini. Bak Zeki hatırını soruyor, Hüseyin'in oğlu. Ta buraya gelmişler.

Osman anlamadı.

— Tütünü çiğnemeyin, dedi. Güzelce asın. Elinizi şip tutun biraz. Gece yarısı oldu, daha bitmedi.

Doğrulmağa çalıştı, zorlanıyordu.

— Dur kalkma, yat! Kalkıp ne edeceksin?

— Tütün, tütün...

— Aman yarabbi, bir unutamıyor şu tütünü.

Yaşar'la Zeki başucuna dikilmiş bakıyorlardı.

— Gelin oğlum Yaşar, Zeki! Gelin bakim, şunu yeyiverin, acıkmışsınızdır. O kadar yol yürüdünüz, hadi!

— Ulen nasıl geldiniz bu gece yarısı?

— Bravo valla, ben olsam kendim gelemem.

— Delikanlı bunlar canım, gelirler. Hadi oturun bakim, yeyin şu pilâvı. Kaynananız sevmiyormuş, et kalmadı ne yapalım?

— Pilâv yesinler. Pilâv daha iyi. Oturun...

Zeki'yle Yaşar kazanın başına gönüllü gönülsüz oturdular. Hiç yiyesileri yoktu. Nasıl hastalıktı bu, anlamamışlardı. Yaşar babasının yattığı yere bakıyordu. Dokunsalar ağlıyacaktı, öyle üzülmüştü. Bir de oradaki köylülere kızıyordu. Herkes kendi hayındaydı baksanıza? Babasının hastalığı ile ilgilenen yoktu. Ay ışığında oturmuşlar, sığara içiyorlardı. Kimisi uzanmıştı çayıra. Muhtar iri iri birşeyler anlatıyordu.

— 7 —

Ağ Osman'ı içeri sokup direğe tekrar bağladılar. Hüseyin koynuna bir on lira daha koydu.

Abdullah ışık tutuyordu.

— Çıkın şimdi, dedi. Hepiniz çıkın. Kimse kalmasın.

— Ben de çıkayım mı? dedi Hüseyin. Kalmak istemiyordu.

— Çık. Bu sefer yalnız kalacak.

Çıktılar. Durdu kadın dönüp dönüp bakıyordu.

— Karanlıkta ne yapacak şimdi? diye sordu.

— Çık sen çık, karışma.

Abdullah su dolu kovayı duvarın dibine bıraktı. Bir de yanına tas koydu. Işığı alıp götürdü.

Ağ Osman bağırıp çağırınayı bıraktı. Karanlıkta tek başına idi. Kurtulmak için uğraştı, asıldı, kurtulamadı. Sağına soluna bakındı. Yüzünde korku vardı. Çabuk çabuk soluyordu. Ikılıyordu kendikendine, hıçkırıyordu.

Kapı gacırtıyla açıldı. Keçeci Dede elinde yanar çıra, ağır ağır geldi, öbür elinde kalın bir sopa

vardı. Sopayı vuracak gibi kaldırmıştı. Korkunçtu. Ağ Osman'ın gözleri büyüdü. Ağlamaklı sesler çıkardı.

— Aığğğ... diye inledi. Yapma, yapma, dedi.

— Çık Şeytaan! İnler cinleer, çıkın!

Kalın sesi içeriyi doldurdu.

Osman sindi. Titriyordu. Dizlerinin bağı çözüldü. İpler tutuyordu.

— Çıkın diyorum!

Daha korkunç bağırdı. Sopayı Osman'ın başına vurdu. Osman sarsıldı, kendini bıraktı. Başı düştü önüne.

— Iıı... diye bir ses çıkardı.

— Hee, yaptı Keçeci Dede. Direğin çevresini bir iki dolandı. Elini Osman'ın koynuna sokup parayı aldı. Sonra çırayı tümseğe bırakıp bir dua okudu. Osman'ın yüzüne üfledi. Çenesinden tutup salladı, uyarmağa çalıştı.

Osman perişandı. Kendini toparlıyamıyordu. Yarı uyur yarı uyanık, Değirmen üstündeki tarlayı görüyordu. Kardeşi Hüseyin'le kavga etmişlerdi. Bir ilkyaz günü çift sürüyordu. Hüseyin bir hışımla gelmiş, bağırıp çağırmaya başlamıştı.

— Bu tarlayı sana yedirmem. Böleceğiz. Alayokuş'taki kıracı da böleceğiz, burayı da böleceğiz. Kandırdın beni. Büyük diye sesimi çıkarmadım. Sen de insaf yok. Sende insanlık yok! Böleceğiz...

— Ulen git işine. Beş yıl sonra tarla bölünmez. Karı sözüne uyup da üstüme gelme. Belâ bulma. O zaman aklın nerdeydi?

— Hayır, böleceğiz! Bırak öküzleri, sürdürmem. Belâya, belâ. Kaç kere haber yolladım sana. Hıçtımadın. Ben de bubamın oğluyum. Ben de onun belinden indim. Bubamın tarlası, böleceğim.

— İnne sabirin... Ulen çekil önümden. Git işine!

— Hayır, böleceğiz. Sürdürmem. Ağamsan güzellikle bırak. Belâ çıkmasın aramızda. Bu tarlayı böleceğiz. Ben de çoluk çocuk sahibiyim. Ben de ev kayıracağım.

— Sana hakkını fazlasıyle verdim Hüseyin. Burası bana düştü. Çekil önümden, işimden alıkoyma beni.

— Hayır, böleceğiz!

— Ulen biz bubamızın malını ta ne zaman bölüştük. Kendin razı oldun. Kap kacak, yatak... Sana fazlasıyle verdim. Tarla taban hepsini verdim. Şimdi gelmiş ne istiyorsun benden? Yeniden mi bölüşeceğiz?

— Evet bölüşeceğiz. Hiç birine razı olmadım ben. Ta o zaman söyledim. Aldattın beni. Bu tarlayı yedirmem, böleceğiz!

— Ulen bağırma öyle. Cinlerimi ayağa kaldıracaksın şimdi. Köye mi duyuracaksın dürzü?

— Duyuracağım. Duysunlar. Yaptığın haksızlığı bilmeyen yok zati. Yediğin yeter, bundan sonra yedirmem. Ağamsan güzellikle bırak. Böl bu tarlayı. Değilse belâ çıkaracağım.

— Git ulen, git diyorum!

— Gitmiyorum. Sürdürmem burayı!

Osman elinde imballı deynek, çevresine bakındı. Yakın tarlalarda çift sürenler, değirmende un öğütenler hep dinelmiş kendilerine bakıyorlardı. Kimisi gülüyordu. Kimisi «dövüşsünler de seyredelim» der gibiydi.

— İnne sabirin... dedi tekrar. Ulen oğlum sen aklını mı çıvdırdın? Bu tarla beş yıldır benim değil mi? Nasıl sürdürmezsin?

— Sürdürmem. Böleceğiz. Ben de bubamın oğluyum. Bu tarlada benim de hakkım var.

— Hakkını aldın ya ulen?

— Hee aldım. Alayokuş mu benim hakkım?

— Nesi vardı Alayokuş'un? Bakmadın, öyle oldu. Ben burayı bubamdan aldığım gibi mi bıraktım? Ne emek çektim bilmiyor musun? Hem buranın karşılığı Alayokuş mu dürzü? Uzun tarlayı niye demiyorsun? Bağ ardını niye demiyorsun?

— Hepsini diyorum. Oraları nasıl böldüysek, burayı da böleceğiz.

— Kim öğretti sana bu akılları? Maccalı karın mı öğretti?

— Kimse öğretmedi. Kendi aklım. Hem karıma öyle söyleme. Ağzını düzelt!

— Ulen düzeltmesem ne olur dürzü? Yıkıl karşımdan, defol! Bura benim tarlam, çık dışarı!

— Yavaş gel! Burayı böleceğim, hiç bir yere çıkmam.

Deyneği kuvaşladı, vurmağa hazırlandı. Fakat Hüseyin birden daldı. Vurdurmadı kendine. Ayı gibi güçlüydü. Kapıştılar. Tarlanın içinde alt alta üst üste döğüşmeye başladılar. Birbirlerine sövdüler.

— Yapmayın ulen, ayıp! diye bağırdı komşulardan birisi. Ayırmak için koştular. Ama Hüseyin onlar gelmeden ağasını altına aldı. Ele geçirdiği değneği başına vurdu. Tam tepesine. Osman yığıldı kaldı. O sırada gök yüzünü gördü, kapkaraydı.

— Dürzüü... diye söylendi.

Keçeci Dede güldü. Kendisine diyor zannetti. Bir tas su aldı kovadan, Osman'ın yüzüne fırlattı.

— Huhu! yaptı Osman. Titredi. Tuhaf sesler çıkardı.

— Nasılsın şimdi bakim, ha? Kendine geldin mi?

Osman gözlerini açıp baktı. Karşısında iri yarı, tüylü bir hayvan gördü. Neydi bu, ayı mıydı? Direkten kurtulmağa çalıştı. Kaçıp canını kurtaracaktı. Fakat kurtulamıyordu. Gözlerini yumdu.

— Ağğ... diye bir ses çıkardı.

Bir gün ormanda odun kesiyorlardı. Mazı dağının oralarda. Yerde kar vardı. Karda ayı izleri görmüşlerdi. Bir o yana gitmişti, bir bu yana. Yakup ağanın Dursun, Kösenin Satılmış... Sağa sola bakıp duruyorlardı.

— Ulen dikkat edin, buralarda ayı var ha!

— Bugün başımıza bir iş gelmezse iyi.

— Birbirimizden ayrılmıyalım.

— Korkmayın be, ne yapacak ayı bu kadar adama? Elimizde balta...

— He valla, gelsin de gösterelim gününü.

— Kaçmayın emme, saldırırsa hep birlikte yüklenin.

— Öyle yapacağız elbet.

Eşekleri bir ağacın altına bağladılar. Torba taktılar. Meşelere giriştiler. Pat küt, pat küt... İki vurup bir bakıyorlardı. Eşekler bir ürktüler, yularlarına asıldılar.

— Ule ule koşun, yetişin!

Osman neye uğradığını anlıyamadı. Ormancılar geliyor sandı önce, onun için yola aşağı baktı. Oysa ayı tam arkasındaydı. Üç adım kalmıştı. Kocaman bir şeydi. Hele kafası nasıl da iriydi? Baltayı kaldırmasaydı kaçıp gidecekti, gelişinden öyle anlaşılıyordu. Korkmuştu, sağa sola bakıp duruyordu. Bir de homurdanıyordu. Osman en son dişlerini gördü, köpüklü ağzını. Baltayı kaldırdı ama sallıyamadı. Kendini yerde buldu, karların içinde. Ayı bir iki

avkalamış, sonra kaçıp gitmişti. Satılmış'la Dursun neden sonra geldiler.

— Ne oldu Osman? Bir yerine birşey yaptı mı? Kalk hele.

— Ulen emme büyüktü be?

— Nerden çıkıverdi hemen?

Osman doğrulup oturdu. Yüzü sapsarıydı. Bir bitkinlik gelmişti içine. Kendini yokladı, yarası beresi yoktu. Dirseği acıyordu yalnız. Yere düşünce taşa çarpmıştı. Bir de üstü başı ayı tüyüne batmıştı. Çırpıp temizlediler.

— Kalk, bir şeyin yok, korkma. Ucuz atlattın.

— Biraz kar ye, iyi gelir.

Dursun gülmeye başladı.

— Ulen emme iş oldu be? Kaşla göz arasında nerden çıkıverdi bu yezit?

Osman titreyip duruyordu. Bir iki kere yutkundu. Elini yüzünü karla ovdular. Korkmuştu.

— Hay Allah, cık cık cık... Burda da geldi beni buldu.

— O kaçacaktı emme, sen baltayı kaldırınca saldırdı.

— Öyle oldu, he, ben iyi gördüm. Demek buralarda bir yerde gizleniyordu. Sesleri duyunca fırladı.

Osman kendine gelmeye çalıştı. Kalbi küt küt atıyordu. İçinde güç kalmamıştı. Bir bitkinlik yayılmıştı her yerine.

— Silâhımız da yoktu be, vursaydık hınzırı.

— Yok, o zaman daha beter olurdu. Ayı vuruldu da yara aldı mı, yırtıcı olur, başa çıkılmaz.

— Gene gelmesin şimdi?

— Gelmez gayri, kaçtı. Ta Kayalı dağda alır soluğu.

— Vay namussuz. Nasıl da iriydi öyle?

— He ya, öküz gibiydi.

Osman titredi. Gözünün önüne geldi gene.

— İyi misin, ha?

Keçeci Dede soruyordu.

— Sana diyorum, düzeldin mi? Aklın başına geldi mi?

Osmanın sesi çıkmadı. Bir şey anlamıyordu. Yan taraftaki yanar çıraya baktı. Yağlı çıra iyi tutuşmuş, yalap yalap alevler çıkarıyordu yukarı.

Keçeci Dede gitti çırayı eline aldı. Ağır ağır geldi. Uzatıp Osmanın yüzüne yaklaştırdı. Osmanın gözleri büyüdü. Ağzını açtı. Bağıracaktı, fakat sesi çıkmıyordu. Bir hırıltı geldi boğazından. Boğulur gibiydi.

Ayaş'ta askerken... kasabada yangın çıkmıştı. Bunların bölüğünü yangın söndürmeye yollamışlardı. Eski ahşap evler birbirine bitişikti. Pencerelerden çatılardan alevler fışkırıyordu. Arazözler su sıkıyor, askerler kazmayla kürekle evleri yıkınağa çalışıyorlardı. Yanan evlerden eşya kurtarıyorlardı. Gece vakti kasabanın daracık sokağı sesle dumanla, sıçrayan sularla dolmuştu. Çoluk çocuk ortalara dökülmüş, ağlıyan sızlayan birbirine karışmıştı. Gençler canlarını dişlerine takmış çalışıyorlar, yaşlılar bağırıyorlardı. Evi yanan bir kadın saçını başını yoluyordu.

— Yetişiin! Eşyalarım içerde kaldı yetişiin! Her şeyim kaldı, yanıyor yetişiin!

Eliyle gösteriyordu.

Osman'la Mesudiye'li Şükrü gösterilen kapıdan içeri daldılar. Dumandan bir şey görünmüyordu. Pencereler tavanlar alev alev yanıyordu. Osman eliyle

gözlerini kapadı. Ne tarafa gideceğini bilemedi. Şükrü'nün sesini duydu.

— Buraya gel, koş!

Öksürerek koştu.

— Tut şu sandığı.

Sandık nerede göremiyordu. El yordamı ile buldu.

— Yürü çabuk!

Alevlerin içinden geçtiler. Kirpikleri saçları kavruldu. Elinin üstü yandı. Ama çıkardılar sandığı.

— Yataklar kardaş, yataklar! Aha şu odada. Girin de pencereden atıverin, ne olursunuz?

Tekrar daldılar. Yatakları alevlerin içinden geçirip pencereden dışarı attılar. Osman dumandan boğulacak gibi oldu. Nefes alamıyordu. Bir de o sırada tavan çöktü. Yanan tahtalar, ağaçlar başına omuzuna vurdu.

— Kaç Osman, durma!

Osman ne tarafa kaçacağını bilemedi. Kendini pencereden dışarı attı. Yere yuvarlandı. Urbaları tutuşmuştu. Oradakiler üstüne kapanıp söndürdüler. Bacağının bir yanı, eli yüzü yandı. Burnuna yanan et kokusu geldi. Kendi etinin kokusu. İçi bulandı.

Ertesi gün sıhhiye çavuşu yanıklarına ak bir merhem sürdü. Oraları hep kavlayıp döküldü. Derisi değişti. Onun için ateşten korkardı.

— Yapma, yapmaa! diye bağırdı.

Keçeci Dede çırayı aşağı doğru indirdi. Karnına bacaklarına tuttu. Osman sakınıyor, direği geriye doğru itmeye çalışıyordu.

— Yapma! Yanacağım yapmaa...

— Nasıl, iyileştin mi, ha?

Cevap vermedi. Titriyordu. Kafasının içi kar-

makarışıktı. Bir değirmen eze eze dönüyordu. Ne oluyor, anlıyamıyordu. Her şey alacakaranlıktı. Gözlerini açıp baktı. Tekrar alevleri gördü karşısında. Gittikçe yaklaşıyordu. Nerdeyse burnuna değecekti. Kızgın sıcaklığı duyuyordu.

— İmdaat! diye bağırdı. Sesi yarıda boğuldu.

Durdu kadın dışarda dinliyordu. Ne yapacağını bilemedi.

— Amanın işkence yapıyorlar bu adama, dedi. İkide bir bağırtıyorlar baksanıza?

— Yok canım, işkence değil. Üzülme sen, iyi olacak. Keçeci Dede onun yolunu bilir. Bizim aklımız ermez.

— Allah allah, nasıl işmiş bu? Karanlık yere soktular adamı, kimbilir ne ediyorlar?

Abdullah kapıda dikiliyordu. Ters ters baktı.

— Niye getirdin öyleyse? dedi. Getirmeseydin.

— Sen sus bizim kız, dedi Durmuş emmi. Karışma sen. Git o tarafa. Sesleri duymayıver, hadi. Al götür Hüseyin, uzakta durun. Çocukları da götür.

Avlu kapısına doğru gittiler.

— Ne yapıyorlar ana, babamı dövüyorlar mı içerde?

Yaşar titriyordu. Yüzü korku içindeydi.

— Ne bileyim ne yapıyorlar? Nerden geldi başımıza bu iş? Aman yarabbi...

Yeniden ağlamağa başladı.

Ali bir kıyıya çömelmiş, başını yere indirmişti. Hiç konuşmuyordu.

Keçeci Dede tekrar okudu üfledi. Eliyle Osmanın göğsünü, karnını bastırdı. Başını sıktırdı.

— Çıktı mı ha, şeytanlar çıktı mı? diye sordu. Sesini tatlılaştırmıştı. Güzel güzel soruyordu.

— Aklın başına geldi mi, ha?

Osman cevap vermedi.

— Adın ne senin? Söyle bakayım?

— Osman.

— He ya Osman. İyi, aferim. Bak düzeliyorsun. Nerelisin sen?

— Görekli'den.

— Tamam. Bubanın adı ne?

— Gene askerlik günlerine gitti. Kimin oğlu olduğunu sorarlardı hep.

— Memed oğlu Osman Yüce! 927 Taşova!

— Tamaam, aferim. Düzeliyorsun bak, künyeni sayıyorsun. Bir adam künyesini bildi mi, her şeyi bilir.

Omuzunu sıvazladı. Bir gün albay da sıvazlamıştı. Atışta onbir oniki vurunca...

— Aferim Osman aferim, iyi bak, böyle olacak işte.

Ama bu adam albay mıydı şimdi? Değildi. İyice baktı, değildi hayır. Kimdi bu, neresiydi bura?

Keçeci Dede gülüyordu. Tekrar sordu.

— Ne iş yaparsın sen, ha?

Çevresine baktı, karanlık bir yerdi. Mağaraya benziyordu. Esir mi düşmüştü yoksa? Savaşa mı girmişlerdi? Nasıl gelmişti buraya? Niye bağlamışlardı böyle? Hiç anlayamıyordu.

— Köyde ne iş yaparsın sen?

— Çiftçiyim.

— İyi. Ne ekersin bakim?

— Buğday arpa, ne olursa...

— Başka, başka?

Bilmiyordu, unutmuştu.

— Tütün de eker misin tütün?

Osmanın gözleri büyüdü. Birden aklına geldi.

— Tütün, tütün! diye bağırdı. Tütün kaldı eyvah! Tütün dizilecek, tütün!..

İplere asıldı, kurtulmağa çalıştı. Yüzü değişti yeniden. Kan doldu, karardı.

— Tütün tütün, tütün!

Yerleri tekmeliyordu.

— Dur! Kendine gel. Daha iyi olmamışsın sen, anlaşıldı.

Gitti sopayı eline aldı. Yavaş yavaş yaklaştı. Birden kaldırıp kafasına vurdu.

— Aaah... yaptı Osman. Sarsıldı. Sonra kendini bıraktı. Başı düştü önüne. İpler tutmasa yığılacaktı.

Keçeci Dede bir iki kez çevresinde dolaştı. Çıra sönmek üzereydi. Yeni bir çıra tutuşturdu. Getirip yüzüne tuttu. Osman'ın yüzü karmakarışıktı. İki gün durmadan işkence yapılmış insanın yüzüne benziyordu. Yorgunluk bitkinlik akıyordu her bir yerinden.

Muhtar dışarda ayağa kalktı, üstünü başını çırptı.

— Ee biz gidelim bari komşular, dedi. Çabuk bitmeyecek bu. Gece yarısı oldu baksanıza. Daha bekliyelim mi?

Öbürleri de sabırsızlanıyordu. Kimisi ikirciklikliydi.

— Bilmem ki ne yapsak?

— Uzayacaksa gidelim canım. Sabaha dek bekliyemeyiz. İşimiz gücümüz var.

— Öyle he.

— Soğuk da çıktı baksanıza, burada yatılmaz. Uykumuz geldi.

— Biz gidelim de bunlar sabahleyin gelsinler. O zamana iyi olur Osman inşallah.

— İnşallah. Hadin öyleyse.

Hep kalktılar. Hüseyin birşey diyemedi. Kalksın mı gitsin mi düşündü.

— Sen kal Hüseyin, dedi Ali hoca. Durdu bacıyı yalnız bırakma. Osman iyi olunca barabar gelirsiniz gayri.

— Öyle yapın he. En uygun o. Bize müsaade et. Sabah işimiz var biliyon.

— Allah razı olsun. Sağolun... Çocuklar da gitsinler sizinle. Burada rezil olmasınlar. Hadi oğlum.

Yaşar gitmek istemedi. «Ben bubamla giderim» diyecek oldu.

— Yok Yaşar yok, olmaz! Biz belki sabaha kalırız. Ablan evde korkar, yürü bakim.

Anası da «git» dedi.

— Yarın öküzler evde bağlı kalır. Sen onlara sahiplen bari. Hem ablan yalnız korkar. Git oğlum hadi.

Kap kacağı toplayıp eşeklere yüklediler.

— Hadi eyvallah. Allah iyilik versin, deyip yürüdüler.

Ay yükselmişti iyice. Tepeye dikilmişti. Ali Hoca ile Durmuş emmi önde, öbürleri arkada, yola aşağı yürüdüler.

Gece sessiz ve derindi.

Durdu kadın dışarda omuzuna kilimi almış, duvarın dibine büzülmüştü. Kendikendine sallanıyordu habire. Bir yandan söyleniyor, ağlıyordu. Tükenmişti iyice. Uzaktan bir paçavra yığını gibi görünüyordu.

Hüseyin üşümemek için omuzlarını oynatıyor, bir o yana bir bu yana dolaşıyordu.

Kazova'lılar hasta oğullarını ormanda dolaştırmışlar, dönüyorlardı. Çocuğu kara bir katıra bin-

dirmişlerdi. Birisi katırı çekiyor, ikisi de iki yandan tutuyordu.

— Selâmünaleyküm.

— Aleykümselâm. Hayırola?

— Hayırdır ağa. Ay ışığında gezdiriyoruz. İyi gelirmiş.

— Hasta mı?

— He.

Kucaklayıp indirdiler. Hüseyin baktı, kendi oğlu yaşında bir çocuktu. «Tövbe tövbe...» dedi.

— Neyi var? Geçmiş olsun.

— Ne bilelim, şeytanlı işte. Aklı kıt. Siz ne bekliyorsunuz?

— Bizim de hastamız var. Keçeci Dede içerde iyileştirmeğe çalışıyor.

— Öyle mi? Size de geçmiş olsun. Sizinkinin neyi var?

— O da öyle. Tütün dizerken aklını bozdu.

— Kadın mı?

— Yok erkek. Benim ağam olur.

— Allah iyilik versin. Bir şeye sıkılınıştır herhalde. Geçer inşallah.

— İnşallah bakalım.

Hasta çocuk ellerinden kurtuldu. Koşarak bir yerlere doğru gitti. Nereye gittiği belirsizdi.

— Dur Hamza, nereye?

Çocuk gülüyor, tuhaf sesler çıkarıyordu. Gülüyor mu ağlıyor mu, belli değildi. Arkasından koşup yakaladılar.

— Ulen nereye? Orası kayalık uçurum, düşüp öleceksin dürzü!

Hiç anlamıyordu. Deli deli söyleniyordu. Hüseyin bakıp kaldı. «Kötünün de kötüsü var, dedi kendikendine. Bizimki böyle değil hiç değilse.»

Biraz sonra Abdullah geldi.

— Siz bugün karşı evde kalacaksınız, dedi. Eşyalarınızı oraya götürün. Siz de aşağıya inin, üşümeyin. Bugün burada kalacaksınız.

— Bitti mi işi?

— Bitiyor, az kaldı.

— İyi oldu mu acaba?

Abdullah'a hep bunu sorarlardı. O da kızar, terslerdi.

— Kolay mı be? Durun bakalım. Boyacı küpü mü bu, daldır çıkar iyileşsin hemen? Sabah olsun hele.

Durdu kadın kalkıp geldi. «İyileşecek, merak etmeyin» demesini bekledi, demedi. Yürüdü gitti.

Ters bir adamdı.

Keçeci Dede'nin kendisini hiç göremiyorlardı. O ne diyecekti acaba?

— Hüseyin kardaş, diye yalvardı. Git de kendisine sor bakalım. Nasılmış Osmanın durumu? Ne zaman iyi olacakmış, hadi kardaşım.

— Sorabilir miyiz bilmem ki. Herif hiç konuşmuyor.

— O konuşmaz, dedi Kazovalı. Huyu öyle. Emme bir sor istersen, bulabilirsen.

Hüseyin çekinerek vardı, kapıyı vurdu.

Yasin efendi içerde kürkleri çıkarmış, yeşil cübbesini giyiyordu. Abdullah da ışık tutuyor, yardım ediyordu. Ayakkabılarını değiştirdi. Çıkmağa hazırlandı. Kapı çalınınca durdu, başıyle «bak» işareti yaptı.

Abdullah kapıyı açtı.

— Ne var?

Hüseyin yalvardı.

— Yasin efendi burda mı acap? Bizim hasta nasıl, bir konuşsak?

— Gitti, dedi. Sabah konuşursunuz gayri. Sen şimdi gel de hastayı vereyim. Aşağıdaki odada yatarsınız. Sabah olsun hele. Şimdi belli değil.

Lâmbayı alıp çıktı. Çıkarken Yasin efendiye baktı. Yasin efendi hafifçe başını salladı. «Tamam, öyle yapın.»

Osman'ı direkten çözdüler. Üstü başı ıslaktı. Çok dövülmüş birine benziyordu. İşi bitikti, ıkılıyordu.

— Aman yarabbi, dedi Durdu kadın. Ne hale gelmiş adam...

— Ee kolay mı hatun? Tedavi gördü. Keçeci Dede içindeki şeytanları çıkardı. Tut kolundan, önce yukarı çıkarın. Biraz gezdirin ay ışığında. Sonra getirir yatırırsınız.

— Burada mı kalacağız?

— Yok canım, şu yanda güzel odamız var. Şimdi göstereceğim. Orada kalacaksınız. Sabah olsun, hayır olsun. İnşallah iyileşir. Hiç sesi çıkmıyor baksanıza, belki de iyi oldu.

— İnşallah bakalım...

Abdullah ışık tuttu. Kollarına girip merdiveni çıkardılar. Osman cansız cansız ıkılıyordu. Yürüyecek durumda değildi. Başı iki yana sallanıyordu. Dışarı çıkınca durup çevresine bakındı. «Ihh...» diye inledi. Yere oturttular. Oturamadı, otların üstüne uzandı. Elleri oynamıyordu şimdi. Durdu kadın umutlandı.

— İnşallah düzelmiştir, dedi. Elleri duruyor baksana, sen bilirsin yarabbi...

Sonra aşağı indirdiler. Odada tahtadan geniş bir peyke vardı. Üstüne hasır, kilim sermişlerdi. Du-

vara yastıklar dayalıydı. Osmanı peykeye yatırdılar Başının altına yastık koydular. Sızdı kaldı, hiç kımıldamıyordu.

Hüseyin ocağın yanındaki kilime uzandı. Nasıl yorulmuştu bugün? Bütün kemikleri sızlıyordu. Arkasını dönüp uyudu.

Odanın dört köşe küçük penceresinden içeri parlak bir ay ışığı vuruyordu. Durdu kadın Osmanın yanına çömeldi, ay ışığına bakmaya başladı. Kendikendine hafif hafif sallanıyor, dualar okuyordu. «İyi olsun şu adam yarabbi, başka hiç bir şey istemem senden. Bunca işin gücün içinde ne yaparım, nasıl hakkından gelirim? Böyle bir hastalık hiç başımıza gelmemişti. Nasıl şey bu? İyi et Osman'ı Allahım, sen bilirsin. Çoluğuna çocuğuna acı. Ne yaparım ben şimdi? Para yok, pul yok. Tütünümüz dersen ortada. Nasıl kalkar, nasıl başolur? Aman Allahım iyi et Osman'ı. Sabaha bir şeyciği kalmasın. İyi et de tütünü mütünü ben yapayım. O elini sürmesin. Madem derdi tütünmüş, bir daha ekmeyiz. Son olsun. Yerine mısır ekeriz, patates ekeriz. Osman'ı iyi et Allahım. Bizlere acı. Köyde pek kötü duruma düşeriz. Herkes burunsar bizi. Delinin karısı diye önüne gelen iter kakar. Dürdanem, Yaşarım... el içine çıkamaz olurlar. (Ağlamağa başladı.) Kara yazılılarım, kadersizlerim... Herkesin yanında boynu bükük kalırlar. Kimse yüzlerine bakmaz. Koca Allahım bana acımazsan onlara acı. Bizim kime zararımız var da bize ceza yazdın? Kendi halimizde çalışıp didinip gidiyoruz. Benim herifim biraz sinirli, titiz emme zararı yalnız bize. Dışarıya koyundan farksız. Eline vur ekmeğini al. Öyle bir adam. Koca köyde bunu mu buldun a Allahım? Etme kurban olduğum, Osmanı kurtar.»

Söylendi sızlandı. Dualar okudu. Ay ışığı yana doğru kaymıştı iyice. Nerdeyse Hüseyin'in yanına varmıştı.

Durdu kadının gözleri sızlıyordu. Eğilip Osman'a baktı. Uyuyordu ama rahatsız bir uykuydu. Dişlerini sıkıyor, kaşını gözünü oynatıyordu. Bir de inliyordu bazan.

«Hey Allahım uykusunda bile rahatı yok. Nedir bu çektiği bilmem ki? Birileriyle uğraşıyor gene. Belki tütünle uğraşıyor. Kökü kuruyasıca tütünle.»

Başını duvara dayadı. Gözlerini kapadı. Binlerce kum dolmuştu sanki gözlerine. Öyle sızlıyordu. Bir de yorgundu, sabahtan beri tükenmişti iyice. Biraz aşağıya kayıp kendini bıraktı.

Az sonra Keçeci köyünün horozları ötmeye başladı. Kimi yakından, kimisi daha uzaktan geliyordu seslerin. Ama Durdu kadın duymuyordu.

— 8 —

Ağ Osman uyanır uyanmaz tütün dizmeye başladı. Elleri gidip geliyordu kendiliğinden. Hem de dünkünden daha belirgindi. Bir eliyle yaprağı alıp geliyor, öbür eliyle tuttuğu iğneye sokuyordu. Sonra bir daha, bir daha... Durmak bilmiyordu. Kıpır kıpır kıpırdanıyordu.

Durdu kadın gözlerini açtı, Osmanın ellerini gördü.

— Osman, yapma öyle! Oynatma şu ellerini. Keçeci Dede ne dedi sana? Hiç faydası olmadı mı?

Ellerini tuttu.

Oda ışımıştı. Osman dönüp baktı.

— Tütün bitti mi? diye sordu.

İlk sözü bu oldu.

— Ne tütünü? Daha unutmadın mı? Bırak gayri tütün işini. Tütün yok! Unut...

Osman duymuyordu.

— Çabuk olun da bitsin. Ortadan kalksın şu. Ne bitmez şeymiş be!.

Durdu kadın sarstı.

— Sana diyorum Osman! Tütün mütün yok, unut tütünü. Ellerini de oynatma. Şöyle aşağı indir. Kımıldatma!

Hüseyin uyanmıştı. Dönüp baktı.

— Gene mi kımıldatıyor?

— He. Unutmamış baksana? Habire diziyor. Hiç faydası olmamış.

— Bu kötü işte. Ne yaparız?

Doğrulup oturdu. Eliyle alnını uğuşturdu, ensesini kaşıdı. «Köyde işimiz de var. Buralarda oyalanıp durmak olmaz. Bugün gitmeli emme nasıl götüreceğiz? Kendisi yürüyemez. Sırtımıza alsak, uzak yer... Keşke gece götürseydik. Üstüme yıkıp gitti deyyuslar. Nasıl götürürüm ben şimdi bunu? Tüü...»

Kalkıp dışarı çıktı. Kötü kötü düşünüyordu. «Olmaz olaydın dürzü. Ağamsın emme hiç faydanı görmedim, hep zararını gördüm. Ta köye sırtımda nasıl taşırım ben seni? Olacak iş mi bu? Dün akşama kadar iflahımızı kestin zati. Bir de iyi olmadın üstelik. Ne yapmalı şimdi?»

Düşüne düşüne çeşmeye vardı. Elini yüzünü yıkadı. İki yudum içti. Buz gibi suydu. Başını kaldırıp ağaçlara baktı. Türlü kuşlar ötüyordu. Büyük ağaçlardı. Minare boyunda. Dupduru bir havası vardı buranın. «Ah ağzına tükürdüğüm, zengin olacaksın, iyi yeyip içeceksin. Buralarda yaşıyacaksın. İnsan dipdiri olur valla. Yasin efendinin işi iş...»

Güneş doğmuştu. Yaprakların arasından keskin ışıklar geliyor, insanın gözünü kamaştırıyordu. «Bizimkiler ne yaptılar acaba? Tütün kırmaya gittiler mi? Yoksa bugün kendisi yok deyip getmeyi mi verdiler? Hep işler aksıyacak bu Osman ağam yüzünden. İlgilenmesem olmaz, köye karşı ayıp. Bak bak, kardaşı ilgilenmiyor derler. İlgilensen, işte böy-

le... Dün hem yirmi lira verdik, hem işten olduk. Bugün dersen...»

Dönüp aşağıya baktı, Yasin efendi geliyordu. Elinde cılalı bastonu vardı. Bu yaşta niye baston kullanırdı acaba? Orta yaşlı, sağlıklı bir adamdı. Yüzü de kıpkırmızıydı. Bastonu süs olsun diye alıyordu herhalde. Gözüne kara gözlük takmıştı.

— Selâmünâleyküm.

— Aleykümselâm efendi.

Başka birşey demedi. Yürüyüp geçmek istedi. Hüseyin arkasına takıldı.

— Şey efendi... Bizim hasta iyileşmemiş. Gene aynı. Elleri gidip geliyor habire. Ne edeceğiz acaba? Bugün gitmek istiyorduk. Köyde işimiz gücümüz var.

Cevap vermedi. Bastonu vura vura yürüyordu. Ensesine baktı.

— Şuna bir daha okusan da biz gitsek efendi. Burada yiyecek bir şeyimiz de yok. Köyden getirmedik. Ne yapsak bilmem ki?

— Nerede hasta?

— Aşağıda, yattığımız yerde.

— Dışarı çıkarın, avluda gezdirin biraz.

— Peki efendi.

Doğruca odasına gitti. Kapıyı kapattı. Hüseyin dışarda kalakaldı. Sağa sola baktı, Abdullah nerdeydi acaba? Hastayı birlikte çıkarsalardı.

Geri dönüp yürüdü. Bir sıkıntılıydı. «Hiç faydası olmadı bu dürzünün, diye söylendi. Dövdü korkuttu emme boşuna. Hem de paramızı aldı bir sürü. Bu da şeherin dokturları gibi paracı. Onlardan mı öğrenmiş ne?»

Kaldıkları odaya geldi.

— Hadi abla, dedi. Yasin efendi geldi. Dışarı çıkaracakmışız, avluda gezdirecekmişiz.

— Ne olacakmış gezdirip de? Bu adamda hiç bir değişiklik yok. Daha da kötü oldu. Elleri durmak bilmiyor baksana?

— Söyledim. Bir görelim dedi. Hadi Osman ağa, dışarı gideceğiz, gel.

Omuzundan tutup peykeden indirdi. Kımıldanıp söylenip duruyordu. Dışarı çıkardılar. Ağır ağır yürüttüler sabah güneşinin altında. Osman durup çevresine bakındı. Karşıki dağlara, gökyüzüne... Elleri durur gibi oldu biraz.

Köşeyi döndürüp avluya getirdiler. Mezarın çevresinde dolaştırmaya başladılar. Ayakları rasgele basıyordu. Bir tümseğe oturttular.

— Hadi dinlen biraz. Ellerini oynatma.

Yasin efendi pencereden bakıyordu. Başını uzun uzun salladı.

— Bunun işi uzun, dedi. On-onbeş gün kalması gerek.

Abdullah kapıdaydı.

— İşimiz var diyorlar efendi. Duramazlarmış. Bugün gitmek istiyorlar.

— Gitsinler. İşleri bitince getirsinler. Hazırlıklı gelsinler ki, on-onbeş gün kalacaklar. Öyle de.

— Peki.

Abdullah çıktı. Eliyle «gel» işareti yaptı Hüseyin'e. Hüseyin kalkıp geldi.

— Buyur.

— Bu sizin hastanın işi uzunmuş arkadaş. On-onbeş gün kalmanız gerekiyormuş. Efendi öyle diyor.

— Uu... On-onbeş gün? Nasıl kalalım kardaş? İşimiz gücümüz var köyde. İmkânı yok.

Abdullah başını salladı.

— Şimdi götürsünler de işleri elverince getirsinler dedi. Ona göre tedarikli gelin işte.

Durdu kadın ne konuştuklarını anlamağa çalışıyordu. Kalkıp yanlarına geldi.

— Ne demiş, ne demiş?

— Şimdi gitsinler de sonra getirsinler demiş. Onbeş gün kalınacakmış burada. İşi uzunmuş.

— Anıı... Nasıl olacak o, nasıl kalırız?

— Tedarikli gelsinler demiş.

Kocasına dönüp baktı.

— Şimdi iyi olmıyacak mı demek? Boşuna mı geldik?

Abdullah söze karıştı.

— Kolay mı yavu? Boyacı küpü mü bu, daldır çıkar hemen iyi olsun? Yavaş yavaş... Herifin içine şeytanlar dolmuş, kim bilir kaç tane? Teker teker çıkarılacak, kolay mı?

— Ne yapacağız şimdi peki?

— Madem işiniz var, köyünüze gidin. Eliniz boşalınca gene alın gelin. Yiyecek miyecek de getirin. Hattâ bir kurban daha keserseniz iyi olur. Allah daha çok memnun kalır. Tabiî biraz para da getireceksiniz. Hastanın koynuna koymak için.

— Hüü... Nerden bulacağız bunları?

— Bilmem gayri. Hastalık mühim. Allah göstermesin sonra hiç iyi olmayıverir. İnsan biraz gözden çıkaracak.

Parmaklarıyla para işareti yaptı.

Hüseyin'le Durdu kadın birbirlerine bakıştılar. Çaresizlik içindeydiler. Hüseyin ellerini açıp kapadı.

— Gidelim bari, emme nasıl gideceğiz? Nasıl götüreceğiz bu hastayı?

O sırada Kazovalıların birisi göründü. Katırı dışarı çıkarmıştı. Su verecekti herhalde.

— Aha bunlar götürüversinler, dedi. Üç beş kuruş verirsiniz, ne olacak? Bir saatta gider.

Hüseyin düşündü.

— İyi emme bizim hasta katıra binebilir mi?

— Binemez. Senle ikiniz binersiniz, sen arkadan tutarsın. Kazovalı da hayvanın yularını çeker.

— Sahi... İyi akıl. Bu olur işte.

Abdullah elini salladı.

— Buraya ne hastalar geldi gitti. Hepsini gördük biz.

Yürüyüp içeri gitti.

Kazovalı önünden geçerken Hüseyin yanaştı.

— Bir diyeceğim var emme... dedi.

— Buyur?

— Biz hastayı köye götüreceğiz. Hayvanımız yok. Sizin katırla şunu bir atıversek? Bir hayıra girseniz?

— Oh kardaşım, ne olur? diye yalvardı durdu kadın.

— Burada yok emme, köye varınca birkaç kuruş veririz, ne dersen.

Adam hastaya baktı.

— Uzak mı köyünüz? dedi.

— Yok canım, şurda hemen, dağın ardında. Bir saatte gidilir.

— Götürelim ne vereceksiniz?

— Bilmemki... Beş lira versek nasıl?

— Az olur. On lira verin.

— Beş lira verelim. Beş liralık da hayır işle.

— Keçeci Dede bizden her girişimizde on lira alıyor ağa. Bu da hayırına olsun demiyor.

— O başka iş.

— Ne olur kardaş, bir iyilik yap bize?

— On liraya giderim abla, hatırınız için.

Yürüyüp geçmek istedi.

— İyi ya, öyle yapalım bari. Varınca bulur veririz.

— Peki. Hadi siz hazırlanın. Ben hayvanı sulayım, bindirir götürürüz.

Biraz sonra yola çıktılar. Kara katıra önce Hüseyin bindi. Sonra Osman'ı kaldırıp önüne oturttular. Hüseyin kucaklayıp sıkıca tuttu.

— Kımıldama Osman ağa, dedi. İkimiz de düşeriz sonra. Tamam, hadi bakalım. Eyvallah...

— Güle güle, dedi Abdullah. Allah iyilik versin. Dediğimi unutmayın ha? İşinizi ayarlayınca gene getirin. Değilse iyi olmaz.

— Eh bakalım.

Kazovalı katırın yularını çekti.

— Deeh, hadi!

Kara katır başını kaldırdı. Güçlü bir hayvandı.

Yasin efendi pencereden bakıyordu. Elleri arkasındaydı. Alışkın parmakları kara Oltu taşından iri taneli tesbihi şak şak şak çekiyordu. Bir dua okudu dudaklarının arasından. Başını hafif hafif salladı. Sonra geriye dönüp odada dolaşmağa başladı.

Katırın üstünde Osman'ın elleri habire tütün diziyordu. Düşerim müşerim diye korkmuyordu hiç, iki yana kımıldanıp duruyordu.

— Dur Osman ağa, öyle yapma, düşeriz!

Kendikendine birşeyler mırıldanıyordu. Ne dediği belli değildi. Kendi dünyasındaydı.

Durdu kadın geriden geliyordu. Can derman kalmamıştı içinde. Düşündükçe kötü oluyordu. Kapkara bir acının içindeydi. «Ne yaparım ben Allahım,

nerelere giderim?» diye söyleniyordu. Başka söz bulamıyordu. Çaresizlik akıyordu her yerinden.

Ormandan geçtiler. Ağaçlar, çayırlar, akar sular ne güzeldi? Hiç farkında olmadı. Şöyle bir bakmak aklına gelmedi. Kendi karanlığına gömülmüştü.

Yolda Yaşar'la Zeki'ye rasladılar. Bir kayanın üstüne oturmuş, bekliyorlardı. Bugün bu tarafa sürmüşlerdi öküzleri. Yolun kıyısında güdüyorlar, belki bir gelen olur da haber alırız diye bakıp duruyorlardı. Yaşar pek sönüktü. Hiç konuşmuyordu. Başını yere indirmiş, düşünüyordu. Çocuk yüzüne yetişkin insanların ağırlığı oturmuştu. En çok babasının «deli» olmasına üzülüyordu. Başka bir hastalık olsa bu kadar üzülmeyecekti. Nerden çıkmıştı bu deli olmak? Herkes hasta olurdu ama deli olmazdı. En kötüsü buydu herhalde. Yaşar'a öyle geliyordu. Köyde kendisine «Deli Osman'ın oğlu» diyeceklerdi gayri. Çok kötüydü bu. İnsanı küçültürdü, yerin dibine geçirirdi. «Deli bir bubam olacağına olmasın, ölsün, daha iyi, dedi. Sonra «tövbe tövbe...» diye düzeltti. «Ölmesin, iyi olsun. İyi olmıyacaksa ben öleyim. Ölünce bana kimse «delinin oğlu» diyemez. O zaman kurtulurum. Hey Allah sen bilirsin, bu işi bir düzelt. İyi et bubamı...»

Zeki yanıbaşında oturuyordu. Elindeki sopayı usul usul vuruyordu yere.

— İyi olmuştur canım, dedi. Keçeci Dedeye gittikten sonra iyi olur. Kurban da kesmişler, bak göreceksin muhakkak iyi olup gelecek. Keçeci Dede demişler buna, muhakkak iyi eder insanı. Sen hiç üzülme.

Yola yukarı baktı.

— Ahah, gelen var!

İkisi birden fırladı.

— Kim bunlar?

— Bilmem. Bizimkiler değil, yabancı.

— Ne yabancısı? Arkadaki kadın anan değil mi?

— Hee, benziyor.

— O len, onlar! Koş!

İkisi birden koşmaya başladı.

— Anaa! Bubam iyi oldu mu anaa?

Durdu kadın baktı, başını salladı.

— Vay yavrularım, buralarda beklerler. Ben ne diyeceğim şimdi?

Dizlerini dövdü.

— Yavaş gelin ulen, dedi Hüseyin. Katır ürkmesin.

— Bubam iyi oldu mu emmi?

— İyi oldu, iyi oldu. Az kaldı. Aha bak... Ağa gördün mü, Yaşar'la Zeki seni bekliyorlar. Karşı çıkmışlar bak...

Osman sağına soluna baktı. Çocukları göremedi.

— Neredeler hani? Öküzleri ne yapmışlar? Tütüne mi soktular yoksa?

— Ne tütünü canım? Burası nere?

— Nere, bilmem?

— Dağın başı ağa.

Yaşar katıra doğru sokuldu, aşağıdan yukarıya dikkatle baktı.

— Nasılsın buba? dedi. İyi oldun mu?

— Kim bu çocuk, ne diyor?

— Yaşar be ağa, tanıyamadın mı? Oğlun Yaşar.

— Yaşar mı, ne arıyor burada? Ulen öküzleri ne yaptın, ha? Gene bir ziyanlık mı işledin yoksa?

Yaşar bozuldu. Yüzü ağlayacak gibi oldu. Anası geriden gelmişti. Oğlunu kucakladı, ağlamaya başladı.

— Oğlum, Yaşarım... Kadersizim...

— Ne oldu ana? İyi olmadı mı bubam?

— Yok. İşi uzunmuş. Sonra gene götüreceğiz.

— O zaman iyi olacak değil mi?

— İyi olacak he. Ablan nasıl? Gece korktunuz mu?

— Yok. Komşu karılar geldiler. Barabar yattık.

— Emminin karısı gelmedi mi?

— Yok. Ben yokken gelmiş gitmiş.

— İyi. Gelmesin bakalım. Hadi siz kalın. Öküzlere iyi bakın, kaybetmeyin.

— Kaybetmeyiz, korkma.

Durdu kadın oğlunu görünce kendini biraz toplamıştı.

— Sen üzülme, dedi. Buban iyi olacak. Hiç husa çekme. Allahın izniyle bu da geçecek. Akşam geç kalmayın emi? Er gelin.

— Olur.

— Hadi Allaha emanet olun. Zeki, aman ayrılmayın yavrum. Barabar gezin.

— Ayrılmayız teyze, korkma.

Yürüdü. Yetişmek için koşmağa başladı. Yaşar anasına bakıyordu. Gözünün yaşını sildi.

— Üzülme arkadaş, dedi Zeki. Buban iyi olmuş bak. Epeyce iyi olmuş. Dediğim çıktı.

— Yok, iyi olmamış...

— Valla iyi olmuş. Önce öyle olur emme sonra düzelir. Sen hiç merak etme. Deli adam böyle mi olur be? Güzel güzel konuştu baksana? Eskiden de böyleydi, bilmez misin?

Yaşar düşündü, «doğru, dedi içinden. Her zaman böyledir benim bubam. Pek deliye benzemiyor.»

Öküzlere doğru yürüdüler. Öküzler taşlı bayırda başlarını kaldırmadan otluyorlardı.

— Şu tarafa, dedi Hüseyin katırın üstünden. Kazovalı o tarafa çekti. Köşeyi döndüler.

Kuşluk zamanıydı. Görenler ayağa fırladı. Tütün dizen kadınlar, kızlar, çocuklar... kaşların ucuna çıkıp bakınağa başladılar.

— Nasıl Hüseyin, iyi oldu mu Osman ağa?

— Durdu bacı, geçmiş olsun, iyi oldu mu bari?

Soran soranaydı. En gücü bunlara cevap vermekti.

— İyi işte, diyorlardı kısaca.

Evin önüne vardılar. Katırdan indirirken millet oraya yığıldı. Herkes Osman'a bakıyordu. İner inmez ahırın önüne doğru yürümek istedi. Kuruyan tütünlere bakacaktı herhalde. Yürüyemedi, ayakları çarpıldı. Durdu kadın koşup kolundan yakaladı.

— Nereye gidiyorsun Osman? Yavaş ol. Yukarı çıkacağız.

— Tütün, tütünler. Kuruyan tütünler...

— Bırak tütünleri! Kuruyor işte. Yukarı çık sen.

Hüseyin sırtına bindirip merdiveni çıkardı. Dürdane ortalığı sulayıp süpürmüştü. Minderleri sermişti.

— Buyurun, diyerek karşıladı.

Yardım etti, mindere oturttular.

— Nasılsın buba?

Önüne diz çöktü, elini öpmek istedi.

— Kim bu?

— Dürdane ağa, tanıyamadın mı?

— Dürdane mi? Tütün bitti mi kız, astınız mı?

Elleri gidip geliyordu gene. Dürdane bozuldu. Cevap veremedi. Yürüdü içeri gitti. Hıçkırmağa başladı.

Durdu kadın yorgun argın merdivenleri çıktı. Dizlerine dayanıyordu. Duvarın dibine çöktü. Derin derin soluklanıyordu.

— Hüseyin, dedi. Bir on lira bul da bu adama ver kardaş. Beklemesin. Sonra denkleştirir öderiz. Oldu olacak, ne edelim... Oh Allah, öldüm...

Başını duvara dayayıp gözlerini kapadı. İki günde zayıflamıştı, tükenmişti iyice. Ak başörtüsünün içinde yüzü kapkaraydı.

Komşu kadınlar, hısım akrabalar geçmiş olsuna geliyorlardı. Durdu kadının ayağa kalkacak, konuşacak gücü yoktu. Başını iki yana sallıyor, kendikendine düşünüyordu.

Gelenler Ağ Osman'ın başına toplanmıştı. Hep ona bakıyor, onu konuşturmak istiyorlardı.

— Nasıl oldun Osman ağa, iyi misin?

— Keçeci Dede yaradı mı Osman ağa?

— Osman ağa nasılsın bakim?

Osman eğilmiş, çabuk çabuk tütün diziyordu. Söylenenleri duymuyordu. Elleri gidip geliyordu habire.

— 9 —

Sağlık memuru Âdil efendi arada bir köye uğrardı. İğnesi olanların iğnesini yapar, ilâç isteyenlere elinde varsa ilâç dağıtırdı. Sufaguanidin, atapirin, aspirin...

— Bu ilâç sana olmaz anam, doktor yazmadan veremem.

— Bu iğneyi vuramam bobam, yetkim yok. Doktor yazmadan vurursam, tövbeler olsun beni asarlar.

— Etme Âdil efendi, zora koşma. Vuruver de hakkın neyse verelim.

— Olmaz bobam. Söz dinle. İlâç bu, başka şeye benzemez. Tırnak kadarı adamı alır götürür tahtalı köye.

İri kafalı, kırmızı yüzlü bir adamdı. Saçları dökülmüştü tepesinde. Köylüler adını Koca kafa koymuşlardı. «Koca kafa iğne yaptı, Koca kafa ilâç verdi...»

Kasabalıydı ama hep bura köylerinde dolaşırdı.

Altında iri bir motosiklet, pat pat... gelirdi. Herkesle dost ahbaptı. Tanımıyan yoktu bu köylerde.

Daha motosikletten inmeden, muhtar koştu.

— Aman Âdil efendi, dedi. İyi adam sözünün üstüne gelirmiş. Tam zamanında geldin kardaş. Çok mühim hastamız var, gidip şunu bir gör.

Âdil efendi motoru durdurdu.

— Kimmiş o, hayrola?

— Hani Ağ Osman derler ya, tanır mısın?

— He?

— Deli oldu yavu. Görsen, çok perişan.

Âdil efendi mantar şapkasını geriye itti. Gözlüğünü çıkardı.

— Nasıl deli oldu? Ne demek o?

— Valla deli oldu. Tütün dizerken sapıtmış. İleri geri söylenmeğe başlamış. Elleri na böyle, gidip geliyor boyuna. Geçen gün bize haber verdiler. Gidip baktık, ne edelim? «Keçeci Dedeye götürelim de kurban keselim» dediler.

— Götürdüler mi?

— Götürdüler ya, iyi gelmedi ellâm. Daha kötü oldu.

Âdil efendi başını sallıyarak motosikletten indi. Arkasını kaldırarak durdurgacına oturttu.

— Kim dedi Keçeci Dede'ye götürün diye? Ulen kırk kere söyledik size, vazgeçin oradan, hastanızı doktora getirin.

— Olmuş gayri gözünü sevdiğim. Götürmüşler işte. Sen orasını bırak da, şu hastayı bir gör Allahını seversen. Ne dersen öyle yapalım. Gittikçe kötü oluyor herif.

— Olur bakalım amma ben ne anlarım yavu? Doktorluk iş o. Hem olur olmaz doktor değil, akıl doktoru, sinir doktoru bakacak o işe. O da bizim

buralarda yok. Hele sen yengeme bir ayran çalkat, öldüm...

Gölgeye çekilip dikildi.

— Öyleyse yukarı çıkalım hadi. Ayranını iç de öyle gidelim.

— Yok yok, şurada otururuz. Serinmiş. Yukarılar sıcaktır şimdi.

— İyi madem, ben sandalye getireyim.

Muhtar yakayı bağırı açmıştı. Bir de yelek geçirmişti mintanın üstüne. Düğmeleri hep çözüktü. Yukarı koştu.

Âdil efendi motorun sağına soluna baktı. Lâstiklerini yokladı. Eli ayağı idi motosiklet. Çok dikkatli bakardı. Boş zamanlarında hep onunla uğraşırdı. Motosiklet uzmanı olmuştu artık. Bilmediği sökmediği yeri yoktu.

Avadanlıktan üstüpü çıkardı, deponun altını üstünü, motorun yağını sildi. İki adım geri çekilip başını yıka yıka baktı.

— Hoş geldin Âdil efendi.

— Hoş geldin dokturum, nasılsın?

İmam Ali efendiyle Durmuş emmi camiden geliyorlardı.

— Hoş bulduk ağalar, dedi. İyiyim, siz nasılsınız?

— Eyiyiz be, sağlığına duacıyız. Ne var ne yok geldiğin yerlerde?

— İyilik. Bildiğiniz gibi. Tekke köyüne gelmiştim de şöyle bir uğrayıverdim.

— Hee, atın yeğin ne olacak, istediğin yere gidersin.

Gülümsedi. Motorunun öğülmesi hoşuna giderdi.

Görenler birer ikişer toplandılar. Muhtar yu-

kardan iki sandalya indirdi. Birinin oturma yeri ipten örülmüştü.

— Buyurun. Buyur hoca efendi. Daha sandalye getirin ulen, koşun!

Birkaç çocuk toplanmıştı. Motosiklete bakıyorlardı. Yüzlerinde merakla karışık bir hayranlık vardı. Ah kendileri de binselerdi şöyle bir motora. Binip uçup gitselerdi.

Büyükler sandalyelere oturdular. Ayranlar geldi, birer kâse aldılar.

— Oh, iyiymiş. Hora geçti.

Âdil efendinin sarı bıyıkları ayrana batmıştı.

— Ee, dedi. Ne olmuş sizin Ağ Osman'a?

Ali hoca baktı. Nerden duymuştu acaba? Kuşkuluydu.

— Önemli değil canım. Tütün dizerken biraz bunalmış herhalde. İleri geri söylenmiş. Vardık biraz konuştuk monuştuk, faydası olmadı. Elleri titriyor.

Keçeci Dede'ye götürdüklerini söylemedi.

Âdil efendi takıldı.

— Keçeci Dede'ye götürmüşsünüz, ne yaptı Keçeci Dede?

Ali hoca muhtara baktı.

— Bilmem, dedi. Okumuştur herhalde. Başka ne yapacak?

— Faydası olmamış mı?

— Olmamış diyorlar. Belki sonra olur.

— Hemen getirmişler canım, birkaç gün kalsa iyi olurdu. Çok adam iyileşti orada.

— He iyileşti, büsbütün kötü olmasın da...

— Yok, olmaz. Olacağı varsa başka. Allahın işleri, akıl ermez.

— Sen şunu bir görsene, dedi muhtar. Belki bir iğne neyi yaparsın da kurtulur adam.

— Yok yahu, sinir hastasına iğne mi yapılır? Benim öyle bir yetkim yok. Onu önce uzman bir doktor görecek. İğneyi o verecek.

— Burası köy yeri Âdil efendi, nerden bulsun dokturu şimdi? İş güç zamanı. Hem de fakır. Doktura verecek para nerde?

— Öyle demeyin ağalar, adam sonra deli olur kalır. Gitsin ki kurtulsun.

Çocuklar yavaş yavaş motosiklete yanaşmışlardı. Birisi elini dokundurdu.

— Het! diye ayağa kalktı Âdil efendi. Çekilin dürzüler! gidin işinize!

Çocuklar kaçıştılar. Uzaktan bakmağa başladılar. Birisi korkusundan kaçıp uzaklaştı. Köşeyi dönüp gözden kayboldu.

— Bence bu adamı doktora götürmek gerekir. Samsun'da ruh doktoru var. O bir görsün. Hastane derse hastaneye yatıralım.

— Kim götürecek Âdil efendi? Öyle bir adamı yok. Parası da yok. O senin dediğin dee üç-beş yüz liraya malolur. Neredee? Fakırın biri. Yiyecek ekmeği zor buluyor.

— İyi ama gittikçe kötüleşebilir. Tedavisi de imkânsızlaşır. Benden söylemesi... Deli olur kalır adam. Çok gördük böylesini.

— Valla bilmem. İstersen kalk gidelim, bir gör. Çoluk çocuğuna kendin söyle. Kardaşı Hüseyin var, belki o götürür.

— Götürsün elbet. Kardaşı var da ne duruyor? Ayağa kalktı.

— Şurada iğne vurulacak birisi vardı, onu da vuruvereyim de aradan çıksın, dedi. Çantasını aldı.

Öbürleri evlerine dağıldılar.

— Hadi bakalım, Allah rasgetire.

Gölgeden çıkınca omuzlarına güneş vurdu. Epey sıcaktı, yakıyordu insanı. Âdil efendi güneş gözlüğünü taktı. Göğsünden bir düğme daha çözdü. Beyaz atlet fanilası görünüyordu. Böyle düzgün giysili adam hiç yoktu köyde. Onun için gören bir daha bakıyordu.

Muhtar önde, Âdil efendi arkada Ağ Osman'ın merdiveni çıktılar.

— Hoo bizim kız! diye seslendi muhtar. Bak dokturu getiriyorum, Osman'a bakacak. O beni sevmez emme, olsun varsın. Bir iyilik daha edeyim size hadi.

Durdu kadın ağzını yüzünü örttü. Ortalığı topladı.

— Buyurun ağam, geçin. Hoş geldin.

— Hoş bulduk. Geçmiş olsun, nasıl hastanız?

— Nasıl Osman? dedi muhtar da.

— Ne bileyim, aynı işte. Oturuyor.

Hayada serili mindere bağdaş kurmuş, kafayı indirmiş, habire tütün diziyordu. Geldiklerinden haberi bile olmamıştı.

— Selâmünaleyküm!

Cevap vermedi. Baktı sadece. Bakışları derin ama anlamsızdı.

— Ne ediyorsun Osman? diye eğildi Âdil efendi. Ne işliyorsun böyle?

— Ha? dedi. Korkmuş gibi toplandı. Yılgın yılgın baktı. Geriye çekilmek istedi.

— Dur, korkma. Birşey yapacak değiliz. Konuşmaya geldik seninle.

— Bizim doktur bu Osman, tanıyamadın mı, ha? Seni görmeye geldi.

Osman hiç sesini çıkarmadı. Geri geri çekiliyordu. Anlaşılmaz sesler çıkıyordu ağzından.

— Niye böyle yapar bu bizim kız? Hani böyle değildi eskiden?

— Ne bileyim ağam? Keçeci Dede'ye gidip geldikten sonra böyle oldu. Her şeyden korkuyor.

Sağlıkçı Âdil dikkatle bakıyordu. Başını salladı.

— Yaa, dedi. Dövdüler adamı orada. Karanlığa sokup korkuttular.

— Öyle oldu he. İkide bir sesi geliyordu aşağıdan. Bağırıyordu.

— Belli işte.

— Sorma kardaş, dedi Durdu kadın. Oraya götürdük, büsbütün kötü oldu. Gitmeden önce gene iyiydi. Konuşuyordu. Şimdi hiç konuşmaz oldu. Birşeyler söylüyor emme, ne dediğini anlamıyoruz. Kimseyi de tanımıyor.

— İştahı nasıl? Birşeyler yiyor mu?

— Yemiyor. Demin zorla biraz yoğurt ekmek yedirdim.

— Ya... Başka hastalıklar da çıkar Allah göstermiye.

— Ne yapacağız bilmem ki? Elimiz ayağımız tutuldu. Hiç bir işin ucundan yapışamıyorum.

— Sen boşver işi mişi bacı, bunu doktora götürmek lâzım. Samsun'da ruh doktoru var. Akıl sinir hastalıklarına bakar. Önce ona, olmazsa İstanbul'a, hastaneye...

— Nasıl götürelim hay kardaşım, para yok pul yok. Adamımız da yok.

— Hüseyin götürsün canım, dedi muhtar. Ne olmuş Hüseyin'e? Öz kardaşı. Sırtıyla götürecek de-

ğil ya? Bir yerden para bulun. Bindirsin otobüse, götürsün.

— Bilmem ki götürür mü?

— Başka türlü iyi olmaz bu bacı. Akıl sinir hastalığı ne demek? Çok mühim. Bak ben size söyliyeyim, gittikçe kötü olur bu. Kattiyen düzelmez. Keşke hastalanınca hemen götürseydiniz daha iyiydi. Keçeci Dedeyi falan nerden çıkardınız? Bak büsbütün kötü olmuş.

Durdu kadın başını iki yana sallıyordu.

— Ne bileyim kardaşım, oraya götürün dediler. Bilseydik götürür müydük? Temelli kötü oldu adam.

— Siz beni dinleyin, doğruca doktora götürün bunu. İyi ederler bu hastayı. Fazla ilerlemiş görünmüyor. Üstünde Keçeci Dede'nin korkusu var, ama silerler. Hemen götürün. Hiç bekletmeyin.

Dürdane aşağıda tütün diziyordu. Merdivenin ortasına kadar geldi, konuşmaları dinledi. Yüzü ağlamaklıydı.

— Bir de dokturlara mı gidecek, bubam bubam... diye sızlandı.

— Ben Hüseyin'e söylerim, dedi muhtar. Aha şimdi çağırtalım. O götürmiyecek de kim götürecek? Kardaşı bugüne bugün. Elbet götürecek. Git Dürdane, emmin evdeyse çağır gel kızım. Çabuk gelsin.

Dürdane merdivenleri inip koştu.

— Benim korkum, adam bir de başka hastalıklara yakalanıverir. Pek zayıflamış baksanıza. Eskiden de böyle miydi?

— Yo pek böyle değildi. Hasta olalı zayıfladı. Birşey yemiyor ki.

— Ya işte, hastaneye yatarsa bakarlar. Gıdasını

tam verirler. Sinirlerini yatıştırıcı iğneler vururlar. Bakarsın birkaç günde kendine gelir.

— Haniydi öyle birşey olsa...

— Olur bacım, niye olmasın? Ama buralarda, şu durumda, zor.

Başını iki yana salladı.

— Sen bir fakırlık ilmuhaberi yap eline ver. Belki hastaneye parasız girer. Bir yol parası ile oralardaki masrafları... Ona da bir iki yüz lira yeter herhalde.

— Abuu... O kadar parayı nerde buluruz? dedi kadın.

— Bulun bacım. İşin ucunda adamın hayatı var. Böyle kalırsa daha mı iyi? Satın öküzün birini, tedavi ettirin.

— Öyle he, doğru söylüyor. Öküz mü kıymatlı, Osman mı? On öküz feda olsun Osman'a.

Durdu kadın başını eğdi.

— Satalım bari, ne edeyim? dedi. İyi olacaksa ikisini de satalım.

— Ha şöyle, mal gene alınır emme, can geri alınmaz.

Hüseyin gelmişti.

— Hoş geldin, dedi Âdil efendiye.

— Hoş bulduk. Sen kardaşısın değil mi Osman'ın?

— He.

— Bunu hemen doktora götüreceksin Hüseyin. Hemen yarın, anladın mı? Geç kalırsa iyi olmaz.

Hüseyin durgundu. Ne desin bilemedi.

— Bakın size söylüyorum, bu hasta doktora götürülmezse böyle kalır. Daha kötü olur. Pişman olursunuz. Keşke hasta olduğu gün götürseydiniz, şimdiye kadar iyileşirdi. Yanlış etmişsiniz, neyse...

Yanlışın neresinden dönülürse kârdır. Hemen yarın, doğru Samsun'a, anladın mı?

— Samsuna mı?

— He ya. Ruh doktoru orada var. Belki o da İstanbul'a, hastaneye yollayacak.

— Uuu... Bir sürü para!

— Elbet para. İki yüz lira koyacaksın cebine en azdan. Kolay değil.

— Nerden bulacağız o kadar parayı?

— Osmanın koca öküzü sat, dedi muhtar. Aha Durdu bacıyle demin onu konuştuk. Mal böyle gün içindir. Şimdi satarsınız, sonra gene alırsınız.

— İyi emme benim gidecek durumum yok yavu. İş güç...

— Bırak işi gücü Hüseyin. Durum ciddi arslanım. Bu adam böyle kalır. İyi olmaz, imkânı yok. Madem kardaşsın, kardaşlığını yap. Olmazsa ablayla birlikte götürün.

— Yok canım, o gittikten sonra Durdu bacıya gerek yok. Otobüs parası han parası, bir sürü masraf. Sen adresi ver buna. Kendisi alıp götürsün. Kardaş kardaşa böyle günde lâzım olur. Aynı iş senin başına gelseydi o götürmiyecek miydi? Bak ne diyor, buralarda iyi olmaz diyor. Söz dinle hadi. Yarın kasabanın pazarı, götür öküzü erkenden, sat. Ne verirlerse koy cebine. Sen o dokturun adresini yaz Adil efendi. Ben de bir ilmuhaber tastik edip mühürleyip vereyim eline. Dediğin gibi belki lâzım olur. Hadi, hiç bekletme. Değilse Osman'ı çıkarırız elden. Yazık olur adama. Baksana gün günden kötü oluyor yavu. Ben görmiyeli ne hale gelmiş. Konuşamıyor bile. Daha durulur mu?

Osman hiç bir şey anlamadan bakıyordu. Yüzü karışmış, küçülmüştü. Gözlerinde korku vardı. El-

leri gidip geliyordu habire. Kendikendine mırıldanıyordu.

— Götür Hüseyin, diye yalvardı Durdu kadın. İyi olacaksa götür aman deyim. Yap bir iyilik daha. Hacer gitmeni istemez emme sen gene git. Ağandır, başka kimsemiz de yok. Bu iyiliği yap...

— Tabi yapacak yavu. Bu yapmayıp da kim yapacak? El adama ne der?

Adil efendi cep defterinden kâğıt yırttı, Samsun'daki doktorun adını yazıp verdi.

— Al. Benden de selâm söyle. Ne derse öyle yap. O adam kurtarır bunu, başkası değil.

Eyvallah deyip merdiveni indiler.

Hüseyin düşünüyordu. Yüzü kapkaraydı. Üstü başı, elleri tütün kiri içindeydi. Oturup kalmıştı duvarın dibine. «Cık cık cık...» diye başını iki yana salladı. Burnundan nefes koyverdi.

Durdu kadın yere bakıyordu. Çaresizlik içindeydi. Bir zaman öyle kaldılar. Sonra başını kaldırdı.

— Ne diyorsun Hüseyin, götürecek misin? Senin ağan bu, başka kimsemiz yok?

— Götüreceğiz besbelli, ne yapalım?

Kalktı yürüdü. Merdivenin başına varınca geri döndü.

— Kasabaya kadar sen de gel, koca öküzü birlikte satalım.

— Olur. Öyle yapalım.

— Kasabaya nasıl götüreceğiz bunu?

— Bilmem... Sen öküzü sür git istersen. Ben bir eşek bulayım, bindirip Tekke köyüne indireyim. Yarın cipler gelir oraya.

Hüseyin başını salladı.

— İyi. Öyle yapalım.

Merdivenleri inmeye başladı. «Bunca işin için-

de bir bu eksikti. Hey Allah, sen bilirsin... Bir de karının dırdırı var şimdi. Gitme diyecek muhakkak. Nasıl gitmezsin? Köylünün dili durur mu?»

Ağır ağır yürüdü.

— 10 —

Ağ Osman'ı Tekke köyüne indirmek zor oldu. Eşeğin üstünde duramıyordu. Düşmesin diye Durdu kadın bir yandan, Dürdane kız öbür yandan tutuyorlardı. Bazan o yana, bazan bu yana yığılıveriyordu. Görenler acıyorlar, «Hay Allah şuna bak, yazık...» diye başlarını sallıyorlardı. Osman hiç farkında değildi. Nereye götürülüyor, ne oluyor, bilmiyordu. Yeni bir huy edinmişti, habire söyleniyordu. Kimi sözleri anlaşılıyor, ama çoğu anlaşılmıyordu. Tütün kelimesi geçiyordu en çok; tütün diyemez olmuştu artık, tütü... tütü... diye söyleniyordu. Elleri de durmadan çalışıyordu.

— Etme Osman, yapma Osman...

Hiç duymuyordu.

Yaşar önde eşeğin yularını çekiyordu. Kafayı indirmişti, hiç konuşmuyordu. Yüzü ağlayacak gibi bozuktu. Kime kızacağını, kime ne diyeceğini bilemiyordu.

Tekke köyüne vardılar. Cip biraz önce kasabaya gitmişti.

— Oturun bekleyin. Şimdi gelir, dediler.

Çoluk çocuk başlarına toplandı. Aralarında konuşup gülüşüyorlardı. Birisi taklidini yaptı. Yaşar kızıyor, dişlerini sıkıyordu. Hırsından ağlayacaktı nerdeyse. Anası.

— Siz gidin hadi, dedi. Elin eşeğini götürün verin. Beklemeyin. Ben bindirir kasabaya götürürüm gayri. Emminizi bulurum orada.

Dürdane babasına bakıyordu. Acı içindeydi. Çok kötü bir hastalığa yakalandığını, bundan artık kurtulamıyacağını sanıyordu. Şu Tekke'liler de ne kötü insanlardı? Başına toplanmış bakıyorlardı öyle. «Allah sizin başınıza da versin inşallah» dedi içinden. Arkasını döndü. «Yaşamıyasıcalar. Gâvur oğlu gâvurlar. Soytarı oynuyor burada sanki.»

— Ne var ulen? dedi birisi. Niye toplandınız? Gidin işinize! Hiç adam görmediniz mi? Hasta olmuş işte, dağılın!

«Ha şöyle. İyi adamlar da var bakın. Allah sen sabır ver Allah!»

Durdu kadın bus bus bunalıyordu. Kapkara bir acıya batmıştı. Kaç gündür yüzü gülmüyordu.

Yaşar ilerde eşeği bir ağaca bağlamıştı. Duvar dibinde oturuyordu. Tekkeli şımarık çocuklara bakıyor, dişlerini sıkıp duruyordu. Birisini altına alıp haklıyacaktı şimdi. Ne sulu şeylerdi!

Bir motor sesi duyuldu.

— Hıh, cip geliyor!

Toprak yolu tozutarak geldi. Kasabaya gitmek isteyenler ayağa kalkıp hazırlandılar. Kiminin heybesi vardı elinde, kiminin torbası. Cip durunca doluşuverdiler içine. Durdu kadın önce durumu kavrıyamadı. Sonra Osman'ı bırakıp koştu.

— Aman kardaşlar ne ediyorsunuz? dedi. Benim hastam var, iki kişilik yer...

Kimse aldırmadı.

Şöför gençten biriydi. Eli yüzü yağ karasına batmıştı.

— Etme yavrum, bizi götür. Bu hasta Samsuna gidecek. Kardaşı bekliyor...

— İyi emme anam neremde götüreyim? Doldu bak?

— A aa, biz kalacak mıyız şimdi?

Şöför cevap vermedi. Arkasını dönüp yürüdü.

Demin çocukları azarlıyan Tekke'li uzaktan bakıyordu. Geldi cipin kapısına eğildi.

— İn ulen sen, dedi. Sen de in Şakir!

— Benim acele işim var emmi.

— İn diyorum in! Hasta adam bırakılır mı? Ayıp be! İnsanlık öldü mü? Bir saat sonra gidiverin.

Hele ki delikanlılar buyruğa uydular. Eşyalarını alıp indiler. Osman'la Durdu kadını onların yerine yerleştirdiler. Osman elini kolunu sallıyor, anlaşılmaz şeyler söylüyordu. Arada «tütü...» dediği duyuluyordu. Tekke köylüler bakıp kaldılar.

— Yazık, dedi birisi. Zor iş bu. Allah kolaylık versin.

— Ben çok gördüm emme böylesini görmemiştim, dedi yanındaki.

— Çok kötü, Allah göstermesin, dedi öbürü.

Dürdane ile Yaşar dışarda kalmışlardı. Babalarını görmek için cama eğiliyorlar fakat göremiyorlardı. «Güle güle» diyemediler.

Cip yürüyünce Osman durdu. Şaşırdı. Çevresine bakmağa başladı. Sonra pıstı kaldı oturduğu yere. Elleri kımıldamıyordu. Yüzüne bir yılgınlık gelmişti. Ürkek ürkek bakıyordu.

Cip köy yolunda sıçraya hoplaya koşuyordu. Bazı yerlerde yavaşlıyor, bazı yerlerde hızlanıyordu. Osman kasabaya varıncaya değin sesini çıkarmadı. Durdu kadın yan yan baktı, iyi mi oluyordu acaba? «Haniydi bir iyi olsa, dedi içinden. Allah sen göster yarabbi. Her şey senin elinde. Kasabaya varınca iyi oluversin. Herkes gibi konuşsun, yürüsün. O zaman öküzü satmayız, geri götürürüz. Yaşar ne kadar sevinir. Öküzü satacağız deyince bir tuhaf oldu. Lâl gibi baktı kaldı yüzüme. Dürdanem, Yaşarım, karayazılılarım... Ne yaparım ben yarabbi?»

Başörtüsüyle iyice örtündü. Kimseye belli etmeden ağlamaya başladı.

Cip inişleri indi, yokuşları çıktı, döndü şoseye girdi. Kasabaya doğru yol almağa başladı. Büyük köprüyü geçtiler. Kavak ağaçları, bahçeler, sonra evler... Bir meydanın ortasına gelip durdu. Şöför inenlerden paraları topladı. Durdu kadın akşamdan hazırladığı parayı koynundan çıkarıp verdi. Yolculardan birisi yardım etti. Osmanı indirdiler. Götürüp duvarın gölgesine oturttular. Oturur oturmaz elleri tütün dizmeye başladı.

— Hıh, dedi Durdu kadın. Geç kaldın, başla hemen!

Osman cevap vermedi. Başını eğmiş çalışıyordu.

Kasaba o gün kalabalıktı. Gelenler gidenler, satıcılar alıcılar birbirine karışmıştı. Durdu kadın bürüğüne büründü, Osmanın yanına oturdu, beklemeğe başladı. Hüseyin neredeydi kimbilir? Mal pazarında olurdu öyle ya? Satabildi mi, kaça verdi acaba? El malı deyip ölü fiyatına vermese bari?

Baktı baktı... «Bir tanıdık da yok bunca adam içinde. Bizim köylüler neredeler acaba?»

Ali'yi görüverdi. Sabahleyin duyunca hiç bir işi olmadığı halde vurınuş kasabaya gelmişti. Belki bir yardımım olur diye düşünüyordu. Durdu kadın.

— Alii... diye fırladı. İyi ki seni gördüm oğul. Şu Hüseyin emmini bul hele. Sor bakalım ne yaptı. Bizim burada beklediğimizi söyle.

— Olur. Nasıl Osman emmi?

— Nasıl olacak, bildiğin gibi...

— Samsun'a götürecekmişsiniz öyle mi?

— He. Hüseyin götürecek bakalım. Orada bir doktur varmış. O iyi eder dediler. Para işi... Koca öküzü satıyoruz.

— Duydum evet. Hayırlısı. İnşallah iyi olur. Ben şimdi bulurum Hüseyin emmiyi. Mal pazarındadır.

Gidecekti.

— Ali, dedi tekrar. Gel hele... (Kulağına fısıldadı) Kendisine söyleme de, bir bak bakalım, kaça satacak öküzü? Haberimiz olsun, anladın mı?

— Anladım. Öğrenirim, merak etme.

Ali'nin hoşuna gitmişti. Demek kendisini Hüseyin emmiden daha yakın buluyordu.

Mal pazarına vardı. Sağa sola bakarken görüverdi, Hüseyin emmi kasap kılıklı biriyle el tutuşmuş pazarlık ediyordu. Üç yüz elli, üç yüz otuz sözcükleri geçiyordu arada. Birisi üç yüz elli istiyordu, öbürü üç yüz otuz veriyordu. Başka birisi araya girdi.

— Ortasını bulalım, üç yüz kırk olsun, dedi.

Hüseyin olmaz dese adam belki on lira daha verecekti ama zaman yoktu, razı oldu. Kasap kılıklı adam paraları sayarken Ali geri çekildi. Kalabalığın arasından sıyrılıp çıktı. Çabukça geldi haber verdi.

— Durdu teyze, üç yüz kırka sattı, diye fısıldadı.

— Öyle mi, iyi bari, iyi satmış. Ucuza gider diye korkuyordum.

— Gene ucuz oldu emme neyse... Hayvan fiyatları şimdi yüksek. Çok para veriyorlar.

— Aldandık mı demek?

— Bilmem emme koca öküze fazla vermezler herhalde. Adam kesmek için aldı. Kasaba benziyordu.

Duvar dibinde yan yana oturuyorlardı. Ali bir saygılıydı. Hüseyin gelince ayağa kalktı. Durdu kadın.

— Ne yaptın Hüseyin? İyi satabildin mi bari? dedi.

— Sattım. Üç yüz otuz lira verdiler. Sen şu otuz lirayı al, Dükkâncı Celâl'den borç almıştık ya, onu verirsin. Üç yüz bende kalsın. Arttırırsam geri getiririm.

Durdu kadın ağırdan aldı. Ali'ye baktı. Bakıştılar. Parayı aldı, bir şey söylemedi. Yüzü bozulmuştu. Hüseyin anlamadı.

— Ben gidip bileti alayım, dedi. Otobüs ne zamanmış, öğreneyim. Siz burada oturun.

— Olur, al bakalım.

Yürüdü gitti. Kalabalığın arasında kayboldu.

— Gördün mü dürzüyü? dedi Durdu kadın. İşte böyle adam bu. Gel de inan şimdi!

— Valla şaştım teyze. Gözümün önünde pazarlık ettiler. Ben arkadaydım, görmedi. Emme üçyüz kırka anlaştılar.

— Vay alçak vay...

Dişlerini sıktı, içi kabardı. Fakat ne yapabilirdi? Söylese hastayı götürmeyiverirdi. Başını salladı.

— Kardaş olacak bir de. Dökülekalsın senin gibi kardaş. Alçak!..

Ağlıyası geldi, fakat kendisini tuttu. «Hele dur şimdi, sırası gelir... Dürzü! Kardaş değil düşman...»

Yutkunup oturdu. Suratı asılmıştı. «Bildim bileli böyle bu alçak. Kaç kere döğüştük, barıştık... Hep ütmeye çalıştı ağasını. Hep aldatmaya çalıştı. Şimdi fırsatını buldu. Yarın o parayı da yer gelir oralarda. Harcadım der, harcamaz. Herkes de bilir ki yardım etti. Ağasını götürüverdi. Emme dur sen, zamanı gelir... İyi ki Ali gördü.»

Tek gözüyle kalabalığa bakıyordu. Bürüğüne bürünmüştü iyice. İçi sıkıntıyla doluydu. Bu kasabayı sevmezdi zati. Oldum olası korkardı. Bu ne çok insandı böyle? Bu kalabalıkta gürültüde, herkes nasıl yerini yurdunu bulur, gideceği yere giderdi, akıl erdiremezdi. Şimdi Osman'ı nasıl götürecekti bu, Kocakafanın dediği dokturu nerede bulacaktı, düşündükçe kafası karışıyordu. «Hey Allah sen yardım et» diye söylendi.

Biraz sonra Hüseyin telâş içinde geldi.

— Hadi hemen, dedi. Otobüs gidiyormuş. Çabuk olalım. İyi rastladı.

Aliyle birlikte Osman'ın koluna girdiler. Durdu kadın azık koyduğu bohçayı aldı, arkalarından yürüdü.

— Destur hemşerim, müsaade et hemşerim...

Çok kalabalıktı kasaba. Her yer insandı. Satıcılar pazarcılar, köylüler... İğne atsan yere düşmezdi. Durdu kadın gözden yitirmemek için peşlerinden ayrılmıyordu. «Hay Allah, ne deyim size. Nerden çıkmış bu kadar insan?» Bağıran çağıran birbirine girmişti. Tanıdık bir tek kişi yoktu içlerinde.

Ana caddeye geldiler. Yolun kıyısında soluk ma-

vi renkli bir otobüs şehire gitmek için hazırlanmıştı. Şoför yardımcısı bavulları eşyaları yerleştiriyordu.

— Hadi kalkıyor, kalkıyor! Yolcular yerlerine! diye bağırıyordu ikide bir.

Hüseyin'i görünce.

— Hah, geçin bakim arkaya, dedi. Bu mu gidecek hasta?

— He bu.

— Tamam. En arkada iki kişilik yerimiz var, oraya oturun.

Osmanı çıkarıp oturttular. Durdu kadın kolunun altından bohçayı çıkarıp uzattı. Yandakiler de köylüydüler. Osman'a baktılar.

— Ne hastası bu hemşerim? diye sordu birisi.

— Sinir hastası. Samsun'a götürüyoruz.

— Hımm, belli. Ne yapıyor onun elleri öyle?

— Bilmem. Tütün diziyormuş.

Öndekiler de hep dönüp baktılar. Kimisi gülümsedi. Kimisi acıdı. Osman'ın önünde oturan genç ten bir delikanlı huylandı.

— Bize saldırmasın bu şimdi? diye sordu.

— Yok yapmaz. Öyle bir huyu yok.

— Dikkat et aman ha. Ellerini tut.

— Olur.

Ali indi. Durdu kadınla birlikte yan tarafa dolanıp pencereden bakmağa başladılar. Durdu kadının yüzü perişandı. «Hadi gidiyor, tamam» dedikleri halde otobüs bir türlü kalkmıyordu. İçerdekiler sıkılıyorlardı.

— Ne oldu, niye kalkmıyor bu? diye sordu birisi.

— Zühtü beyi bekliyoruz, dedi şoför.

Ağzında sıgara, bir ayağını çamurluğa atmış dikiliyordu. Sinirli bir adamdı. Yere tükürdü.

— Tamam mı Hacı? diye bağırdı.

Şoför yardımcısı koşarak geldi.

— Beş dakka abi, beş dakka. Geliyor!..

Gözünde gözlük, elinde çanta, kır saçlı bir adam tanıdıklara selâm vererek geldi, şoförün yanındaki koltuğa oturdu.

— Hadi bakalım, tamam!

Şöfor bindi. Radyoyu açtı önce. Sonra korna çalıp gaza bastı. Araba kalabalığın arasından ağır ağır sıyrıldı.

Durdu kadınla Ali arkalarından baktılar, el sallamak akıllarına gelmedi.

— Hadi Allah rasgetirsin.

— İnşallah iyi olur gelir.

— Allahım sen bilin gayri...

Otobüs gürültüsüyle birlikte uzaklaştı. Arkasındaki borudan pat pat pat... dumanlar atıyordu. Şöfor radyoyu sonuna kadar açmıştı. Çocuk sesli bir kadın.

Yumurtanın sapı yok
Gözlerimde uyku yok
Sür gemici gemiyi
Hiç kimseden korkum yok

diye türkü söylüyordu.

Osman başını uzattı, sağa sola bakındı. Hoşuna gitti herhalde, elleri durdu. Yüzüne bir gülümseme yayıldı. Kendikendine söyleniyordu. Ne söylediği belli değildi. Önünde oturan delikanlı kuşkuluydu. Sık sık dönüp bakıyordu.

— Korkma bir şey yapmaz, dedi Hüseyin. Kimseye zararı yoktur. Kendikendine söylenir işte.

— Ne oldu buna hemşerim, derdi ne?

Yanındaki sakallı köylü sordu.

— Bilmem. Tütün dizerken böyle oldu.

— Hımm... Tütün dize dize... Çok muydu tütün?

— E vardı biraz.

— Nerelisin?

— Görekli'den.

— Ha bilirim. İyi tütün olur sizin orada.

— Olur emme...

Hüseyin elini salladı, sonunu getirmedi. Otobüs tepeye yukarı döne döne yol alıyordu. Çok dönemeçli, daracık bir şoseydi. Yolun kıyısında ekini biçilmiş tarlalar, tarlaların ortasında tek tük meşe ağaçları vardı.

Durdu kadınla Ali hemen köyün yolunu tuttular. Önce ciple Tekke'ye gideceklerdi. Oradan köye yukarı yürüyüvereceklerdi. Ali elinden geldiğince saygılı davranıyor, yardım ediyordu. Durdu kadına cip parasını verdirmedi, kendisi verdi. Kasabadan bir kilo şekerle bir paket çay almıştı. Biraz da boyalı şeker... Köye girerken:

— Al şunları teyze, dedi. Bunlar senin. Ben şu taraftan gireyim köye. Görmesinler şimdi, dedikodu ederler.

— Olur yavrum, sağol. Allah razı olsun. Anana selâm söyle. Bu aldıkların ne böyle?

— Birşey değil canım, azıcık şeker aldım çocuklara. Hadi güle güle. Osman ağa inşallah iyi olur gelir. Üzülmeyin.

— İnşallah bakalım...

Beline dayana dayana yokuşu çıktı. Yorulmuştu iyice. Güneş devrilmişti. Ortalık sıcaktı. Evin önüne varınca, duvarın gölgesine tüneyen tavuklar ka-

çıştılar. Ağaca tutuna tutuna merdiveni çıktı. Dürdane ile Yaşar karşılıklı oturmuş tütün diziyorlardı.

— Hıh geldi anam, dedi Dürdane. Ayağa fırladı. Ne oldu ana, gittiler mi?

— Gittiler.

— Bubam nasıldı?

— Ne bileyim, gitti işte. İnşallah iyi olur gelir.

Duvarın dibine oturdu. Yakasını bağrını açtı, soluklanmaya başladı.

— Emmim öküzü sattı mı? dedi Yaşar küskün küskün.

— Sattı emme üzülme sen, buban iyi olsun, gene gider alırız.

— He alırız, çocuk kandır!

Yüzü ağlamaklıydı. İğneyi ipliği fırlatıp ayağa kalktı.

— Başka satacak şey bulamadınız mı? Benim öküzümü sattınız!

— Yaşar, etme oğlum, başka çare mi vardı? Buban iyi olsun diye sattık. Bir de sen üzme bizi. Oh, öldüm zati. Oturun da dizin şu kökü kuruyasıcayı. Kaldırın ortadan. Bir daha eve sokınam emme... Bir iyi olup gelseydi şu herif. Ocağını söndürdü dürzünün icadı. Dürdane su ver kızım.

Dürdane ellerini sildi, su getirdi.

— Acıktın mı, ekmek de getireyim mi? Domates büber var.

— Getir azıcık. Sabah beri ağzıma birşey koymadım. İliğim kemiğim kurudu. Şunu açın hele. Yaşar, gel oğlum. Üzme beni gel!

Pakedi uzattı.

Yaşar merdivenin başına dikilmiş, aşağı bakıyordu. Gözleri yaşlıydı.

— Gel diyorum, gel aç şunu!

Yaşar omuzlarını silkeledi.

— Oğlum, yavrum... Şimdi gene başlıyacağım ağlamaya. Zati kaç gündür çektiğimi kendim bilirim. Bir de sen üzme beni.

Hıçkırdı, sonra birden boşandı.

— Ben ister miydim satılsın? Köy yerinde ne demek tek öküze kalmak? Bilmez miyim bunu...

Hem söylüyor, hem ağlıyordu. Sesini koyvermişti. Dizlerine vuruyor, sallanıyordu.

— Koca köyde bizi buldu kurban olduğum. Başkası yokmuş gibi bize vurdu. İşimi bıraktım, öküzümü sattım. Bir de yarın iyi olmadan gelirse... Ne yaparım ben, nerelere giderim...

Dürdane elinde tepsiyle gelmişti.

— Sus ana, dedi. Allahını seversen sus gayri. Öldük, yeter. İyi olacak inşallah, ağlama...

Kendisi de yaşlar döküyordu. Tepsiyi önüne bıraktı.

— Hadi yeyiver şunları.

Biraz sonra oturdular, tütün dizmeye başladılar.

Konuşmuyorlardı. Yaşar somurtuyordu.

— 11 —

Samsun'da kaldıkları otel odasında Hüseyin bir motor gürültüsüyle uyandı. Başını çevirip baktı, ağası kıvrılmış uyuyordu. Battaniyenin ucu yere sarkmıştı. Kalktı, üzerine örttü. Ak çarşafların içinde kara kuru, ufalmış görünüyordu, Osman ağası.

Pencereden dışarı baktı, dört köşe geniş bir boşlukta otobüsler arabalar görünüyordu. Birisi yola çıkacaktı herhalde, çevresine bir kalabalık birikmişti. Sonra otobüs ağır ağır yürüdü. Kalanlar el sallayıp uğurladılar.

Kalkıp giyindi. İç cebindeki parayı saydı, iki yüz seksen lira kalmıştı. «On lira da otel, dedi, iki yüz yetmiş. Sayılı para ne olaçak, beşer onar gider. Şehirlerde para harcamak su içmekten kolay.»

Kapıyı usulca açtı. «Uyusun hele, iyi gelir.» Kâtibe Doktor Suphi beyin yerini soracaktı. Dün gelince birine sormuştu ama adam iyi tarif edememişti. Uzak muzak demişti. Neresiydi bakalım?

Merdivenleri indi. Kâtip camlı masanın başın-

da telefonla konuşuyordu. Uzun saçlı, soluk yüzlü bir gençti.

Hüseyin varıp dikildi. Camın altında bir sürü resimler vardı. Gazetelerden kesilmiş futbol takımları, artist resimleri. İmzalı şöfor fotoğrafları...

Eliyle otur işareti yaptı. Hüseyin oturdu, beklemeğe başladı. Bir yandan merdivene bakıyordu. Ağası uyanmasındı şimdi? Uyanırsa ne yapardı acaba? Korkar mıydı? «Yok canım, niye korksun kocaman adam? Nerde olduğunu bilmez belki. Oturur bekler.»

Kâtip işini bitirmişti.

— Buyurun, dedi. Gidiyor musunuz?

— Yok, daha buradayız.

— Kaç numarada kaldınız?

— On bir miydi, on iki miydi?

Kâtip baktı.

— On üçtesiniz, dedi. Bugün buradasınız öyle mi?

— Bilmem, belli değil daha. Biz doktur Suphi beyi göreceğiz. Nerde buluruz acaba?

— Doktor Suphi bey... Şimdi hastaneye gider. Öğleden sonra görebilirsiniz. Muayenehanesi İstasyon caddesinde. Şuradan faytona binersiniz, o götürür.

— Uzak mı?

—Epey var.

— Hımm... Demek öğleden sonra buluruz.

Geri döndü. «Acele etmiyelim öyleyse. Gelmişken biraz gezelim şu Samsunda. Oldu olacak...»

Tuvalete girdi. Elini yüzünü yıkadı. «Ne güzel bak. Evin içinde şakır şakır sular. Akpak yalaklar. Böyle olacak işte.»

Lavobada yeşil bir sabun vardı. Ellerini sabun-

lamağa başladı. Köpürttü köpürttü... Sonra suya tuttu. Görekli köyünün tütün kiri aktı gitti lavobanın deliğine. Bir daha köpürttü. Tırnaklarının altını, parmaklarının arasını iyice sürttü, ovdu. Sonra yüzünü sabunladı. «Vay canını yediğim, her gün böyle yıkanacak ki insan... Temizlik gibi var mı?»

Koca mendiliyle kurulanarak gitti. Kapıyı usulca açtı, Ağ Osman hâlâ uyuyordu.

— Ağa, dedi. Ağaa! Sen her gün böyle uyur musun be? Kalk gayri!

Osman inledi. Gözlerini kırpıştırıp baktı, ak duvarları gördü. Şaşırmıştı.

— Korkma ağa, benim. Neredeyiz biliyor musun? Samsundayız. Kalk da gezelim seninle, hadi.

— Samsun?

— Samsun ya, bak ne güzel yer?

Dışarda gene araba gürültüleri vardı. Osman kalkmağa çalıştı. Bugün biraz daha iyiceydi. Dinlenmişti. Değişiklik iyi gelmişti herhalde.

Hüseyin yardım etti.

— Bak avluya, otobüsler kamyonlar, gördün ya?

— Hee...

Pencerenin kıyısına tutunup baktı.

— Hadi giyin de çıkalım. Karnımızı doyuralım, gezelim şöyle. Çok güzel yer bu Samsun şehri.

Osman başını salladı. Yüzü değişmişti. Ceketini pantolonunu giydi. Elleri gene titriyordu ama dünkü kadar fazla değildi. Rahatlamıştı biraz.

— Gel hadi.

Birlikte çıktılar.

— Şurada elini yüzünü yıka. Bak ne güzel sular. Şırıl şırıl akıyor.

Osman yıkandı. Ak lavobaya tükürdü.

— Ellerini bir daha sabunla hadi. Kirler çıksın iyice.

Hatırlamasın diye «tütün kiri» demedi.

— Yıka yıka ha!

Sabunladı, duruladı.

— Tamam, gel şimdi.

Kol kola merdivenleri indiler.

— Gidiyor musunuz? dedi kâtip. Otel parasını verin de öyle gidin. Eşyanız yok.

Hüseyin on lira çıkarıp uzattı.

— Belki gene kalacağız. Öğleden sonra belli olacak.

— Tamam, gene aynı odayı veririz.

Caddeye çıktılar. Yarı bulutlu serin bir hava vardı Samsun'da. Deniz havası. İnsanı ferahlatıyordu.

— Gel ağa, şurada birer çorba içelim. İster misin?

Osman başını salladı.

Köşedeki aşçı dükkânına girdiler. Kaynayan kazanlar camdan görünüyordu.

— Buyurun, buyurun! diye karşıladılar. Şöyle oturun ağalar, buyurun.

Dipteki pencerenin önüne oturdular.

— Ne yersiniz? İşkembe çorbası, yayla çorbası, kuru fasulya, patlıcan, karnıyarık, pilâv büber dolma...

Garson çabuk çabuk saydı. Bir yandan dışarı bakıyordu. Üstündeki beyaz ceket epey kirlenmişti. Hüseyinin aklında yalnız baştaki çorba kaldı.

— İşkembe çorbası ver bakalım iki tane, dedi.

— Peki.

Osmanın elleri hafif hafif titriyordu. Kolunu

masaya dayadı, dışarı bakmağa başladı. Yüzü bir sakindi nedense.

Çorbalar geldi, dumanı tütüyordu üstünde. Hüseyin ikisine de bol sirke döktü. Ekmek doğradı.

— Hadi buyur.

Ağır ağır yediler. Osman yutarken gözlerini yumuyordu. Bazan kaşığı iyi ayarlıyamıyor, üstüne döküyordu.

— Eğil ağa, dökme.

Osman hiç duymadı. Bildiği gibi yedi. Birer bardak da su içtiler.

— Tamam mı, başka bir şey yer misin?

— Cık, yaptı başını kaldırarak.

— Hadi çıkalım öyleyse.

Kolundan tutup kaldırdı. Kapının yanındaki masada parayı ödedi.

Cadde boyunca yürümeğe başladılar. Büyük mağazalar, manavlar, giyim evleri, vitrinlerde çeşit çeşit eşyalar... Baka baka yürüdüler. Ne kadar zengindi bu Samsunun dükkânları? Olmayan iş yoktu. Nasıl kazanırlardı bu kadar malı mülkü?

Cumhuriyet alanına geldiler. Yüksek yapılar, gösterişli evler vardı çevrede. Durup baktılar.

— Hey anam hey!

Başka bir dünya gibiydi. Taksiler arabalar, vızır vızır gelip gidiyorlardı. Kendi köyleri ile burası arasında ne büyük fark vardı?..

— Hele az daha yürüyelim bakalım. Dur acele etme, şu araba geçsin.

Parka doğru yürüdüler. Yemyeşil ağaçlar, türlü renkte çiçekler vardı. Ne çiçeğiydi bunlar, nerden bulurlardı? Akıl alacak şey değildi.

— Şurda oturacak bir yer bulsak, yorulduk değil mi?

Osman başını salladı. Millet banklara üçer dörder oturmuştu. Boş yer yoktu. «Şu çimenlere otursak olur mu acaba? diye düşündü Hüseyin. Yok olmaz, dedi sonra. Başka oturan yok baksana. Belki bir şey derler.»

Heykelin yanına kadar vardılar. Orası daha bir bakımlıydı. Osman heykeli görünce baktı kaldı. Gözünü alamadı bir zaman. Birkaç adım yanaştı, başını kaldırıp bir daha baktı. Ne düşündüğü belli değildi.

— Öf bee... gibilerden bir ses çıktı ağzından.

Hüseyin güldü.

— Güzel değil mi? İyi yapmışlar.

— Hee...

— Sen iyisin bugün ağa. Düzeliyorsun. Gel oturalım şöyle, yoruldun.

İlerde bir bank boşalmıştı. Çabucak varıp oturdular. Gölgeliydi. Deniz tarafından serin bir rüzgâr esiyordu.

— Ohh...

Başını kaldırıp dallara baktı. Sonra yeniden heykele döndü. Yandan daha bir görkemli görünüyordu. Yüzü ışıdı. Günlerdir ilk oluyordu bu. Hüseyin ellerine baktı, hafif hafif kımıldanıyordu elleri.

— Taze ayraan, ayran içeen!

Ayran satan bir çocuk geçiyordu.

— Ayran içer misin ağa?

Osman duymadı. Heykele bakıyordu. Hüseyin dokundu.

— Ağa, ayran içer misin?

Başını salladı.

— Ver oğlum iki ayran.

Çocuk ayranları doldurdu. Üstlerine tuz serpti.

— Al bakim ağa, dökmeden içebilecek misin? Dur ben içireyim.

Ağzına tuttu, önce ona içirdi. Sonra da kendisi içti.

— Oh, iyi ayranmış.

Yirmibeşerden elli kuruş verdi.

— Paran olacak, buralarda yaşıyacaksın ağzına tükürdüğüm. Kapanıp kalmışız köylere, rezilliğin içine. Çalış çalış sonu yok. Şuna bak, cennet...

Osman cevap vermedi. Şaşkın şaşkın ağaçlara bakıyordu. İri çiçekli bir ağaç vardı, ta yukarılarda el gibi kocaman çiçek açmıştı. Neydi kim bilir? Hiç görmemişti. Baktı kaldı.

Parkta oturanlar, gezinenler vardı. Epey kalabalıklaşmıştı.

— Biz de gezinelim mi şöyle? dedi. Daha erken. Öğleye kadar buralardayız.

Osman başını salladı.

Kalktılar. Koluna girdi, denize doğru ağır ağır yürüdüler. Deniz kıyısı kumluktu. Duru bir güneş ak kumları aydınlatıyordu. Ağır ağır yürüdüler. Deniz biraz ilerde masmavi görünüyordu. Çalkantılıydı. Ak köpükler çıkıp çıkıp kayboluyordu. Dalgalar kıyıdaki iri taşlara çarpıp dağılıyorlardı.

Birkaç adım kadar yaklaştılar.

— Buraya oturalım ağa, dedi Hüseyin. Otur şöyle.

Bir tümseğe oturdular. Yüzlerine serin fıskiye suları çarpıyordu.

— Oh, ne güzel. İnsanı okşar gibi.

Osman cevap vermedi. Kımıldamadan denize bakıyordu.

— Güzel yermiş şu Samsun. Ben bilmiyordum böyle olduğunu.

İlerde balıkçı motorları vardı. Suyun yüzünde oynaşıp duruyorlardı. Birisi tam önlerinden geçip gitti. Pat pat pat... Sesleri ortalığı doldurdu. Sonra denizin çırpıntıları arttı. Kıyıya arka arkaya dalgalar vurdu. Gürr... Gür... Sesler çıkardı. Osman baktı baktı, gülümsedi. Sonra gözleri ilerilere gitti. Denizin gökyüzüyle birleştiği yeri görmeye çalıştı. Renkler birbirine karışıyordu orada, ufuk çizgisi belli değildi.

Dirseğini toprağa dayadı, hafif yan oturdu. Dalgalara bakmağa başladı. Dalgalar ta ilerden biribirini kovalıyarak geliyor geliyor, kıyıya çarpıyordu. Onun suları dağılırken, ikinci dalga gelip çarpıyordu. Hiç biri öbürüne benzemiyor, her seferinde yeni şekiller meydana geliyordu.

Osman baktı baktı... Bir rahatlık gelmişti yüzüne. Hüseyin açık seçik görüyordu. «Hadi Allah, dedi. Sen yardım et. Gittikçe iyi oluyor Osman ağam. Bu Samsun iyi geldi. Daha Doktura çıkmadan düzelmeye başladı.

Birkaç delikanlı soyunup denize girdiler. Kıyı çocukları balık gibi yüzüyorlardı. Giysileri kıyıda kaldı, yüzüp gittiler ta uzaklara. Yalnız başları görünüyordu. Osman kımıldamadan bakıyordu. Sonra bir martıya gözü takıldı. Martı bir o yana bir bu yana uçuyordu. Bazan kurşun gibi denize iniyor, sonra tekrar havalanıyordu. Bir zaman koğuşturdu.

Martı uzaklaşıp görünmez oldu.

Osman toprağa uzanıp gökyüzüne bakmaya başladı. Kulağı dalgaların sesindeydi. İçinden sayıyordu herhalde. Dalgalar her «gürr...» ettikçe başını bir kere sallıyordu.

Hüseyin hiç sesini çıkarmadı. «Saysın bakalım, dedi. Nasıl olsa daha erken. Oyalansın böylece.»

Bir süre sonra baktı, Osman uyumuştu. Gözleri kapalıydı. Ellerini göğsünün üstüne kavuşturmuştu. Şapkası yüzünün yarısını örtüyordu.

Hüseyin kalktı, kendikendine dolaşmağa başladı. Saat kaç olmuştu acaba? Geç kalmasınlardı? Deniz boyunca ileriye kadar yürüdü geldi. Bir daha gitti. Arada dönüp Osmana bakıyordu. Hiç kımıldamıyordu Osman. «Uyusun bakalım. Kaç gündür çekmediği kalmadı. Dinlensin iyice.»

Deminki delikanlılar denizden çıkmışlar, giyiniyorlardı. Birisi saatının kayışını bağlıyordu.

— Saat kaç hemşerim? dedi. Öğlen oldu mu?

— On ikiye çeyrek var, dedi delikanlı.

— İyi. Epey olmuş. Birde filân gitmeli. Biraz da orada bekleriz.

Gezinerek Osmanın yanına geldi. Başucuna dikilip baktı, hiç uyanacağı yoktu. «Tam yerini buldun, uyu bakalım. Serin serin...»

«Şimdi burdan çekip gitsem, uyanınca ne yapar acaba? dedi. Şaşırır öyle ya? Nereye gideceğini bilemez. Belki denize doğru yürür. Yok canım yürümez. O kadar değil, bayâ aklı başında. Hele bugün, nerdeyse iyi oldu.»

— Osman ağa, dedi. Osman ağa! Gidelim gayri kalk. Çok uyudun be, yeter.

Osman gözlerini açıp gökyüzüne baktı. Yarı bulutlu sisli bir mavilik derinleşip gidiyordu. Kollarını açarak gerindi. Kara yüzü büsbütün karardı. Sonra denizi gördü, masmavi uzanıyordu. Lâcivert mavisi.

— Oh, dedi. Neresi bura Hüseyin?

Düzgün söyleyemedi. Kelimeleri zor anlaşılıyordu.

— Ne dedin ağa?

— Neresi bura dedim?

— Ha... Samsundayız ağa. Dün Samsuna geldik ya, bilmiyon mu?

— Hımm...

Denize bakmağa başladı.

— Niye geldik biz buraya?

— Gezmeye geldik. Bak ne güzel yer, beğenmedin mi?

— Beğendim. İyi...

— Hadi gidelim gayri. Biraz da şehrin içinde gezelim. Açıktın mı? Acıktıysan bir et yiyelim seninle. Döner yiyelim. Hani şöyle döndürüyorlar ya? İster misin?

Osman başını salladı.

— Hadi gel.

Kolundan tutup kaldırdı. Yürüdüler. Osman nerede olduğunu, nereye gittiğini bilmiyordu. Rüyada gibiydi. Biraz sisli, koyu renkli, apayrı bir dünyadaydı. Kulağında serin uğultular vardı.

Tekrar parka girdiler. Ağaçların gölgesinden geçtiler. Daha da kalabalıktı şimdi. Ana caddeye çıktılar. Gelenler gidenler, arabalar... biribirine karışmıştı. Hüseyin Osmanın kolundan sımsıkı tuttu.

— Gel!

Çabucak karşıya geçtiler. Vitrinlere baka baka yürümeğe başladılar. Bir lokantanın vitrininde döner gördüler, ama pek lüks bir yere benziyordu. İçerisi pırıl pırıl boyalıydı. Masalara ak örtüler yayılmıştı. Hüseyin «bize göre değil, dedi. Daha ucuz bir yer bulalım» Biraz daha yürüdüler. Yan sokakta bir lokanta vardı. Açık kapıdan döner kokuları yayılıyordu. Eğilip baktılar, döner şişi köşedeydi. Aşçı elinde uzun bir bıcak, döndüre döndüre kesiyordu.

— Tamam, gel.

Bir masaya oturdular.

— Buyurun, diyerek geldi garson.

— İki döner ver hemşerim bize.

— Kes ikii! Yoğurt salata cacık?

— Yoğurt ver.

— İki de yoğurt ver!

Beklemeğe başladılar. Hüseyin duvarlara baktı, camlı çerçeveli resimler asılıydı. Salkım salkım üzümler, iri iri armutlar, şeftaliler...

— Buyurun.

Garson dönerleri getirip bıraktı. Pide ekmeklerin üzerine kızarmış etleri ince ince doğramışlardı. Yarım pişmiş domatesle bir uzun biber de koymuşlardı.

— Buyur hadi.

Osman çatal matal almadı. Eliyle girişti. Bir parça pide, biraz et... Çiğnerken gözlerini yumuyordu.

Hüseyin hem yiyor, hem bakıyordu. Ağası bayâ iyi olmuştu. Ellerinin titremesi durmuştu. Fazla garip hareketler yapmıyordu. Yalnız içine gömülmüş bir hali vardı. Konuşmuyordu.

Döneri iştahla yediler. Arada yoğurdu kaşıkladılar. Karınları doydu. Birer bardak da su içtiler üstüne.

— Oh, böyle olacak işte. İnsan zengin olmalı, her gün döner yemeli.

Osman başını salladı. Tavana bakmaya başladı.

«Şimdi bunu ödemek var. Kaça acaba? Üçerden altı lira isterler öyle ya?»

Garson geldi.

— Kaç kuruş hemşerim?

Garson yaka cebinden kâğıt çıkardı, kulağının

arkasındaki kalemi aldı. Masaya baka baka yazmağa başladı.

— Yedi yüz elli kuruş.

«Aboo, çok para.»

Çaresiz çıkarıp verdi.» Su gibi harcanıyor baksana. Para yetirmek zor...»

— Saat kaç hemşerim? Bir doktura gideceğiz de?

— Bire on var. Hangi doktura gideceksiniz?

— Suphi beye. Yeri uzak mı?

— Uzak ya. Faytonla gideceksiniz.

— İyi ya, faytonla gidelim. Herkes öyle söylüyor. Hadi bakalım ağa.

Kol kola çıktılar. Caddeye varınca Hüseyin bir fayton durdurdu.

— Bizi doktur Suphi beyin muayene yerine götür hemşerim, dedi. Kaç kuruş vereceğiz?

— İki buçuk lira.

— Aboo, bu ne yavu?

— Belediye tarifesi hemşerim, fazla istemiyoruz.

Hüseyin atlara baktı, arabaya baktı. «Öyle ya, ancak idare eder. Şeher yeri burası.»

— Peki verek. Hadi bin ağa.

Yardım etti, binip yan yana oturdular. İçi kırmızı muşamba döşenmiş, yeni bir arabaydı. Yaylanıyordu. Osman hoşlandı. İki yana bakmağa başladı. Yüzüne bir gülümseme yayıldı. Sevinçli sesler çıkardı.

— Güzel mi ağa? Hoşuna gitti mi?

— Hee...

Başını salladı. Keyfi yerindeydi. İki yandan gelip geçen insanlara, daha geride kalan evlere bakıyordu.

Fayton bir meydanı geçti. Ara sokaklardan birine saptı. İki katlı uzunca bir binanın önünde durdu.

— Tamam, burası.

Hüseyin yardım etti, indiler. İki buçuk lirayı uzattı.

— Sağol ağa. Hadi güle güle. İyi işler...

Arabacı cevap vermedi. Kamçıyı salladı.

— Dââh!

Suphi beyin muayene yeri ikinci kattaydı. Tahta bir merdivenle çıkılıyordu. Hüseyin koluna girdi, ağır ağır çıktılar. Osman tedirgindi. Nereye gidiyorlar bilmiyordu. İkide bir yukarı bakıyordu.

— Gel ağa gel, korkma.

— Nere bura?

— Şey ağa, doktura gidiyoruz. Sana ilâç verecek. İyi olacaksın.

— Yok be, bırak! Ben hasta değilim...

— Olmaz ağa, gel. Ta buraya geldik, geri gidilir mi? Aha şurada.

Kapıdan içeri girdiler. Geniş bir salondu. Sandalyeler koltuklar diziliydi. Ak giysili genç bir adam karşıladı.

— Buyurun?

— Doktur Suphi bey sen misin efendi? Hasta getirdim.

Adam gülümsedi. Saatına baktı.

— Erken geldiniz. Doktor bir saat sonra burada olacak. İsterseniz oturun bekleyin. İsterseniz dolaşın.

— Oturalım şurada.

— Nasıl isterseniz.

Osmanı koltuğa oturttular. Kendisi de yanındaki sandalyeye oturdu. Beklemeğe başladılar. Genç

sağlık memuru bitişik odaya geçti. Uzaktan bir radyo sesi geliyordu. Boğuk bir erkek sesi öğlen haberlerini okuyordu.

Osman sıkılmağa başladı. Ellerinin titremesi artmıştı. Terliyordu.

— 12 —

Doktor Suphi bey bir öğretmen konuğu ile Gar gazinosunda öğle yemeği yiyordu. Portakal suyu ile birer duble votka getirtmişlerdi. Domates salatası, beyaz peynir, birer de döner söylemişlerdi.

— Halkımızın mutluluğu için, dedi doktor. Kadehini kaldırdı.

Öğretmen Sefer ürkekti. Elinin yüzünün yıpranmışlığından taşrada çalıştığı anlaşılıyordu. Çevresine bakındı.

— Korkma, kimse dinlemez. Beni bilir bunlar, alıştırdım.

— İyi öyleyse, şerefe.

İçtiler.

— Halkımız mutlu olmadan hiç birimiz mutlu olamayız dostum. Her şey yarım kalır, eksik kalır. Ben burada votka içerken, döner yerken...

Tam o sırada dönerler geldi. Doktor sözünü kesip bekledi.

— Başka emriniz efendim?

— Tamam arslanım, sağol.

Garson gitti.

— Halk orada yiyecek ekmek bulamıyorsa, kahroluncaya kadar çalıştığı halde insanca bir hayat süremiyorsa, bunlar benim içime sinmez. Boğazımda dizili kalır. İnan ki mutlu değilim.

Öğretmen Sefer'in yüzü buğulandı. Başını salladı.

— Ah bütün aydınlar böyle söyliyebilseler, dedi. Bir bilseniz doktor, halkımız nasıl yaşıyor, ne yiyor ne içiyor... Korkunç vallahi. Bu kadar ilkel koşullar içinde yaşıyan insanlara hiç bir şey öğretmenin imkânı yok.

— Biliyorum dostum, yabancı değilim. Bazı hastalar gelir bana, yürekler acısı. Çalışa çalışa bitmiş tükenmiş. Üstelik yoksul, gıdasız... Ne diyeyim, bu halkın yüzde sekseni hasta. Ya ruhsal, ya bedensel, mutlaka bir yeri arızalı. Neden bu? Yoksulluktan, ağır yaşama koşullarından.

— Çok doğru. İnsan uykularını yitiriyor vallahi. Düşünüyorum, ne yapabiliriz, elimizden ne gelir?

— Bence her şey ekonomik güce dayanıyor. Şu ekmekten başlıyor her şey. Senin dershanen okulun, benim hastanem muayenehanem, bununla yakından ilgili. Ekmek olmadan hiç bir şey yapılamaz. Her şey havada kalır.

— Doğru ama ne yapabiliriz? Bu konuda halka nasıl yardım edebiliriz?

— Valla dostum, bence aydınlara düşen iş halka içinde bulunduğu durumu anlatmaktır. Yoksulluğunun nedenlerini kavratmaktır. Nasıl eziliyor, nasıl sömürülüyor, nasıl aldatılıp yoksul düşürülüyor...

— Ben anlatıyorum bunları. Hiç bir etki yapmıyor. Adam günlük ekmeğinin peşinde. Onun için

yakın çıkarları daha önemli. Biri on lira verdi mi reyi onun. Birisi yüz liralık bir çıkar sağladı mı onun kulu kölesi.

— Evet. Açmazımız burada. Ekonomik gücü elinde bulunduranlar halkı diledikleri yere sürebiliyorlar. Nedeni bu. Şu anlatılamaz mı acaba? «Sen böyle gözü kapalı gittiğin için sömürülüyorsun. Onun için fakırsın. Senin hakkın aslında bu değil. Bak o seni aldatıyor...» dense?

— Valla benim gördüğüm, fazla bir etkisi olmuyor bunların. Çünkü adam yeni duyuyor, ilk söyleniyor. Ama tersi sözleri yüz kere, bin kere duymuş. İyice şartlanmış. Ona inanıyor.

— Öyle, kolay değil.

— Sonra, bu gibi sözler bazı çevrelerin işine gelmiyor. Söyletmiyorlar. Derhal cephe alıyorlar ve çevrenizde kuşkulu bir hava yaratıyorlar. Halk bu çevrelerden yılgın. Güçlülerden öyle çok zararlar görmüşler ki, hep böyle gider sanıyorlar. Üstelik bütün kurumlar güçlülerden yana. Onların havası doldurmuş ortalığı. Bütün koşullar güçlülerin lehine çalışıyor. Onun için işimiz zor.

— Ben şunu bilirim azizim, her yerde söylerim, halkımız devletten ve aydınlardan hakkı olan yakınlığı görmüyor. Osmanlı aydını neyse Cumhuriyet aydını da aşağı yukarı o. Zaten onların yetiştirmesi. Halkla gerçek bir ilinti kurulamıyor. Değilse bizim halkımız sanıldığı kadar yoz değil. İnanabilse, güvenebilse, hemen ardından gelecek. Hazır...

— Doğru. Buna katılırım. Zaten Cumhuriyet, halka doğru dürüst aydın göndererememiş. Bir öğretmen göndermeye kalkmışlar, o da yarım kalmış. Şimdi köylerde öğretmenler, öbür görevliler bir iki yıldan fazla kalmıyorlar biliyor musunuz? Hemen

ayrılıyorlar. O şartlara dayanıklı olarak yetiştirilmiyorlar. Halk bin yıllık ağasıyle, hacısıyle hocasıyle başbaşa. Kendisine ondan yakın kimse yok. Öbürlerine nasıl inansın?

— Tamam işte. İşin püf noktası burada. Halkın ileriye yönelik öncüsü yok. Onun için uyanamıyor. Akıl hocaları hep eskinin temsilcileri. Sonra da kızıyoruz, niye böyle oluyor, niye kendisini sömürenlere rey veriyor diye. Ne yapsın yani? Bakıyoruz, politik kavgalar da hep yukarda. Sen ben kavgası. İsmet paşa demiş ki, Menderes demiş ki... Halkı pek ırgalamıyor bunlar. Zaten partiler arasında fazla bir fark yok. Ha o gelmiş, ha öbürü. Hangisi gelirse gelsin, halkın yaşamında fazla bir değişiklik olmayacak. Bence sorunu şöyle koymak gerekir, devlet halktan yana mı, yoksa varlıklı küçük bir azınlıktan yana mı? Bütün şu çalışmalar, tarım, sağlık, eğitim, ticaret, sanayi, imar... aklına ne gelirse say, kimin için?. Kim yararlanıyor bunlardan? Yoksul halk değil elbet. Küçük bir azınlık yararlanıyor. Oysa Kurtuluş savaşından sonra kurulan devlet halkın devleti olacaktı. Halkın yaşamını düzeltecekti. Giderek yozlaştırdılar, halktan uzaklaştılar. Halk dağda belde gene dayanaksız, tutamaksız kaldı. Yaşamında hiç bir değişme olmadı. Kendi işimden örnek vereyim, ruh hastalarının onda biri bile bana gelmiyor. Bu yoklukta, bu imkânsızlıkta nasıl gelsinler. Babadan gördükleri gibi ilkel yollarla iyileştirmeye çalışıyorlar. Tabiî çok kere de hastayı büsbütün mahvediyorlar. Bu neyi gösterir? Devletin halka hâlâ ulaşamadığını gösterir.

Kafa kafaya vermiş konuşuyorlardı. Lokanta tenhaydı. İlerdeki masalarda tek tük yemek yiyenler vardı.

Garson bir kıyıda dikilmiş müşterilere bakıyordu. Doktor başını kaldırınca koştu.

— Buyurun efendim?

— Meyve ne yiyelim?

— Yemiyelim, dedi konuk öğretmen. Ben doydum.

— O zaman iki kahve bize, orta şekerli.

— Başüstüne.

Doktor Suphi dişlerini karıştırıyordu.

— Bence bütün suç aydınlardadır. Hepimizin birer yüzü karadır. Hiç birimiz görevlerimizi tam yapamıyoruz.

— Doğru ama bırakmıyorlar doktor. Baskılar altındayız. Çeşitli yollarla köstekleniyoruz. Biraz ileri gidenin başına gelmedik iş kalmıyor. Pek çok örnek var, biliyorsunuz.

— Evet ama bu kadar bencil olmaya da gerek yok. Nice aydınlar halkı sömürge gibi görüyorlar. Benim öyle doktor arkadaşlarım var ki, ne diyeyim, tek kelime ile korkunç... Doktor değil, tüccar. İki yılda nasıl zengin olurum diye düşünüyor adamlar. Araba almak, Ankaraya İstanbula apartıman dikmek, bütün dünyaları bu.

— Öyle, elbet acı. Ama nice hamhalatlar hiç çalışmadan terdökmeden kolayca zengin olurken onlar da kazanmayı düşünürler işte.

— Ee dedik ya, tutum baştan yanlış. Yönetim halkı değil de küçük bir zümrenin kolayca zengin olmasını amaçlarsa, bozulma dalga dalga yayılır. Her kesimi etkisi altına alır. Çürüme böyle başlamış. Ozanın dediği gibi.

Halka taneylemek nemize
Cümle vebal bizdedir..

Öğretmen Sefer başını salladı.

Kahvelerini içmişlerdi. Doktor saatına baktı.

— Kalkalım mı?

— Kalkalım. Teşekkür ederim, çok yararlandım. Hem karnını doyurdunuz, hem kafamı.

— Rica ederim. Asıl ben sizden yararlandım. Siz öğretmenler halka daha yakınsınız. Bir yanınızla halksınız.

— Sağol.

Kalktılar. Doktor garsona «yaz» işareti yaptı.

— Başüstüne.

Merdiveni indiler.

— Buyur benim oraya gidelim. Hasta varsa ben bakarım, biraz da orada konuşuruz.

— Yok, fazla rahatsız etmiyeyim.

— Yok canım, ne rahatsızlığı? Memnun olurum.

— Peki.

Doktorun küçük arabasına bindiler. Öğretmen Sefer'in yüzü parlıyordu.

— Ne iyi, dedi. Sizi tanımak beni çok sevindirdi. Zati hep duyardım. Yakınımda sizin gibi bir dost olsa...

— Rica ederim, ayağın düştükçe her zaman gel. Bizler birbirimizi arayıp bulmalıyız. Çünkü çok azız.

Doktor ana caddeye çıkıp sürdü.

— Ben halktan yanayım dostum. Halkımızın ezildiğini, sömürüldüğünü görüyorum. Bunun sancısını duyuyorum.

— Vallahi ne diyeyim, benim söyliyeceğim sözler bunlar. Aynı duyguları paylaşıyoruz.

— Öyle, muhakkak.

Sokağa girdiler.

— Tamam geldik, burası.

— İyi, yakınmış.

Arabayı top akasyanın gölgesinde durdurdu. Kapıları kilitledi.

— Buyur.

Merdivenleri yan yana çıktılar. Salonda birkaç kişi bekliyordu. Hepsi hasta değildi elbet. Suphi beyin hastaları hiç yalnız gelmezdi. Mutlaka yakınları olurdu yanlarında. Bir baktı şöyle, hastalar hemen belli olurdu. Yüzlerinden, bakışlarından anlaşılırdı.

Bir çocuğu okşadı.

— Sen gene geldin mi delikanlı? Nasılsın bakim ha? Ali'ydi adın değil mi?

— Hee...

Oniki yaşlarında kadar vardı. Bön bön bakıyordu.

— Sen nasılsın amca?

Sinirli bir ihtiyar başını sallayıp duruyordu. Kızı mı gelini mi, iyi giyimli bir bayan kalktı, doktorun kulağına birşeyler fısıldadı.

— Peki, peki. Bakarız şimdi, üzülmeyin.

Ağ Osmanın yanına geldi.

— Bunun neyi var?

Osmanın elleri tütün diziyordu. Yüzü kararmıştı iyice.

Hüseyin ayağa kalktı.

— Şey oldu doktur bey, tütün dizerken...

— Anladım, tamam. Bakarız şimdi.

Odaya doğru yürüdü.

— Siz oturun hoca, dedi. Gazete dergi okuyun. Ben bakıvereyim.

— Hay hay, tabiî.

Sağlık memuru elinde defterle karşıladı.

— Günaydın efendim, buyurun.

— Günaydın. Nasıl işler Hasan? Kaç kişi var?

— Dört kişi var efendim. Birisi de telefon etti, sonra gelecek.

— Sıra hangisinde, al içeri.

Önlüğünü giyip hazırlandı. Muslukta ellerini yıkadı.

Osman, Hüseyin'in kolunda geldi. Korkuyordu herhalde, ayağını diriyor, gelmek istemiyordu. Ellerinin titremesi artmıştı.

— Gel canım gel, dedi. Korkma. Ben senin dostunum. Otur şöyle, rahat otur.

Sandalyeye oturttular.

— Hoş geldin. Nasılsın?

Cevap vermedi. Elleri gidip geliyordu.

— Adın ne, ha?

Kardaşı cevap verdi.

— Osman.

— Dur kendisi söylesin canım.

Yanına vardı, elini omuzuna koydu.

— Adın ne ahbap? Osman mı, ha?

Ürkek ürkek bakıyordu. Başını salladı.

— Nerelisin?

Osmanın elleri tütün diziyordu.

— Her zaman mı böyle bu?

— Evet doktur bey, onbeş gündür böyle oldu.

— Allah allah, şimdiye kadar niye getirmediniz? Nerelisiniz?

— Taşova'lı.

— Sen neyi oluyorsun?

— Kardaşıyım.

— Hımm. Kaç yaşında bu Osman?

— Var bi otuz beş kırk...

— Sen kaç yaşındasın?

— Otuz üç, otuz dört.

— Senden kaç yaş büyük?

— Üç yaş.

— E o zaman kırk mı olur? Otuz yedi filân.

— Evet, öyle.

Masanın gözünden bir kutu şeker çıkardı.

— Al bakim Osman kardaş, şeker. Bak ben de yiyorum, al ye.

Osman bir şekere, bir doktora bakıyordu. Terlemişti.

— Al canım, naneli şeker iyi gelir, ferahlatır. (Kendisi alıp yedi) Al sen de...

Osman, elleri titriyerek aldı.

— Al bir daha, at ağzına.

Hüseyin'e de verdi.

— Osman biraz bunalmış canım, sıkılmış. Soğuk bir şurup ver Hasan.

Memura işaret etti. Memur dolaptan yarım bardak şurup çıkardı.

— İç şunu Osman, iç yavrum iyi gelir.

Kendisi yardım edip içirdi.

— Ha şöyle... Pencereyi de aç, ferahlıyalım biraz. Demek Taşovalısınız? Ben Taşovalıları severim, mert insanlardır, çalışkan insanlardır.

Osman terliyordu.

— Şurdan bir bez ıslat da ver Hasan. Kardaşı elini yüzünü silsin. İstersen ceketi çıkar Osman, rahat et şöyle.

Çıkarmak istemedi.

— Peki peki kalsın. Nasıl istersen öyle.

— Gel bakim sen azıcık...

Hüseyin'le yandaki küçük odaya geçtiler.

— Adın neydi senin?

— Hüseyin. Bizim sağlıkçı Adil bey yolladı bizi doktor bey. Aman bir çare bul ağama.

— Tabiî arıyacağız. Ama ne olmuş bu adama böyle? Derdi ne?

— Valla bilmiyoruz doktur bey, tütün dizerken başlamış ileri geri söylenmeğe.

— Ne söylüyormuş?

— Ağzına ne gelirse...

— Ne meselâ? En çok ne üzerinde duruyor?

— Tütün diyor, tütün bitmedi diyor.

— Hımm, başka?

— Sağa sola kızıyor, muhtara köylülere...

— Hımm. Birinden fena bir kötülük gördü mü bu adam? Döven möven oldu mu? Yılgın bir hali var. İçine kapanmış...

Hüseyin yutkundu.

— Yok beyim, öyle bir şey olmadı.

— Hastalanınca bir yerlere götürdünüz mü, benden önce bakan oldu mu?

Hüseyin hık mık etti.

— Söyle olduğu gibi, ona göre tedavi edeceğiz.

— Götürdüler beyim. Bizim orada Keçeci Dede yatırı var, oraya götürdüler.

— Hımm, tamam. Adamı keçe gibi dövdürdünüz orada. Büsbütün mahvettiniz.

Başını salladı. Burnundan soludu.

— Tütün işiniz ne zaman biter?

— Daha çok doktur bey, bir ay sürer.

— Ee, ne edeceğiz ya? Paranız var mı? Bu adam en az bir ay köye gitmeyecek. Tütün görmiyecek. İyi bir dinlenecek. Gıdasız kalmış, zayıflamış. Belki başka hastalıkları da var. Güzelce bakılacak, beslenecek, anladın mı? Köye giderse ömrü boyunca tütün dizer bu. Elleri öyle kalır.

Hüseyin çaresizlik içindeydi.

— Para yok doktur bey, dedi. Nerdee... Bir

öküzü vardı, sattık. Üç yüz lira etti. Onunla getirdim buraya. Aha yüzünü harcadık de, iki yüz kaldı.

— Yetmez. En az bir hafta hastanede yatacak. Bu korkuyu yenmeğe çalışacağız. Başka hastalıkları varsa, ben onlara da baktırırım. İlâçlar vereceğiz.

— Sen bilin. Aha iki yüz lirası, ne edersen et.

Parayı çıkarmağa kalktı.

— Dur, bana para verme. Ben para almıyacağım. Hastaneye yatıracaksın. Orada alırlar. Fakat bir hafta sonra ne edeceğiz. Köye gitmeyecek bu adam. Çevreden uzaklaşacak. Bir ay, iki ay...

— İmkânı yok doktur bey, nerdee... Ben işimi bıraktım geldim. Yarın gitmedim mi olmaz. Hem para yok.

Doktor düşündü, başını salladı. «Hay Allah...» Osmanın yanına döndü. Bir sandalye çekip yanına oturdu.

— Osman, dedi. Samsun hoşuna gitti mi? Birkaç gün kalır mısın burada, ha?

Osman başını salladı.

— Kal burada biraz. Benim misafirim ol. Ye iç, dinlen. Zayıflamışsın, biraz kilo al. Nasıl, ha?

Osman rahatlamıştı. Başını salladı.

— Sonra senin köye beraber gideriz. Yaylaya çıkarız, yayla var mı?

— Cık, yaptı Osman.

— Dağ da yok mu, dağa gideriz.

— Var.

— Hıh, tamam. Dağa gideriz. Bir su başında oturur dinleniriz. Kuzu keser yeriz, var mısın, ha?

Başını salladı.

— Ama bak, kuzuyu ben getireceğim. Benim kuzum var. Sen bir yoğurt yaptırırsın. Sizin köyün yoğurdu iyi olur değil mi?

— He, dedi. İyi olur.

— Efendim?

— İyi olur.

Çabuk söylüyordu. Doktor başını salladı.

— Çok iyi. Şu bacağını aç bakayım, dizini göreyim. Bak ben açıyorum, sen de aç.

Paçasını sıyırıp kendi dizini gösterdi.

— Aç aç, korkma.

Osman açmak istemedi, titizlendi.

— Aç canım, ahbap değil miyiz? Benden sana ne zarar gelir? Aç bakim? Ha şöyle... Sıva iyice. Bacak bacak üstüne at. Aferim. Dur öyle...

Raftan lâstik çekici alıp dizine hafifçe vurdu.

Bir daha şimdi, korkma rahat bırak. Hımm... İndir, tamam. Bak bakim bana, şu elini burnuna götür. Bak şöyle, doğruca götür.

Osman götüremiyordu.

— Aferim. Bir daha dene bakim. Şu elinle gözünü kapat, bir daha yap. Tamam... Şimdi kolunu aç bakim. Aç aç, dirseğine kadar sıyır. Bir şey yapmıyacağım canım, göreceğim. Bana güven Osman. Ben sana kötülük eder miyim? Namuslu bir adamsın sen.

Osman başını salladı. Kolunu uzatıp ceketini sıyırdı.

— Tamam. Sana başkaları kötülük etmiş. Allah kahretsin onları.

— Dürzüler! dedi Osman.

— Efendim?

İyi söyliyememişti. Dili dolaşıyordu.

— Bir daha söyle bakim, ağır ağır söyle?

— Dür-zü-ler...

— Tamam, doğru! Sana kötülük edenler hem dürzü, hem alçak. Öyle değil mi Osman?

— Hee...

Başını sallıyordu, memnundu.

— Bana bak Osman.

— Buur...

— Buyur de, ağır ağır söyle.

— Bu-yur...

— Halı. Kalacaksın değil mi benimle? Bir hafta kal. Seninle her gün konuşalım. Sohbet edelim. Sonra da gene köye gitme. Bir ay kal buralarda, gez... Köyde sıkılmışsın sen. Yorulmuşsun. Unut orayı. Çoluk çocuk gelsinler, seni burada görsünler. Olur mu?

— Olu...

— Olur de, ağır söyle.

— O-lur.

— Hah, işte böyle. Sen iyi adamsın Osman. Ben de iyi adamım. Bana güven. Seninle çok iyi ahbap olacağız. Tamam mı?

— Ta-mam.

— Aferim. Şimdi...

Masasına geçti. Çabuk çabuk birşeyler yazdı.

— Hüseyin, hastaneye gidin yavrum. Şu kâğıdı ver. Bir haftalık masrafını yatır.

Hüseyin koynundan bir kâğıt çıkarıp uzattı.

— Doktur bey, köyden fakırlık ilmuhaberi getirdim. Parasız almazlar mı?

Doktor Suphi bey alıp baktı, başını iki yana salladı.

— Olmaz, dedi. Ne yazık ki olmaz. Osman'ın yatacağı yer paralı hastane. Durumunuzu anlıyorum ama elimden bir şey gelmez. İstersen İstanbula götür, Bakırköy'e... Ama o da şüpheli. Gene para lâzım. Hattâ daha çok masraf edersiniz.

— Benim gidecek halim yok Doktur bey. Yarın döneceğim. İşim kaldı.

— O zaman sen yatır bu hastaneye. Yatır da köyüne dön. Bir hafta sonra gel, Osman'ın durumuna göre tekrar konuşalım.

— Peki, o olur.

— Bir dakika... (Kapıya gitti) Sefer hoca, az gelir misin?

Öğretmen Sefer elindeki dergiyi bırakıp geldi.

— Bak seni Osman'la tanıştırayım. Taşova'nın bir köyünden. Yeni ahbap olduk. Bu da kardeşi Hüseyin.

— Hoş geldiniz. Geçmiş olsun.

— Sağol beyim, Allah razı olsun, dedi Hüseyin.

Karşılıklı bakıştılar.

— Hadi şimdi... Hasan götürüver bunları. Hastaneye yatırın, hadi yavrum. Ben işimi bitirince gelir uğrarım size.

— Peki doktur bey, sağol.

— Sa-ğol, dedi Osman da.

Çıktılar.

Doktor yığılır gibi masanın başına oturdu. Kafasını ellerinin arasına alıp sıktırdı.

— Gördünüz ya, dedi. Tütün yorgunu bu adam. Çalışa çalışa bitmiş, tükenmiş. Ne sinir kalmış, ne moral. Elleri böyle... (Tarif etti) tütün diziyor. Bir de delirdi diye yatıra götürmüşler, bir iyi dövmüşler, korkutmuşlar. Kirpi gibi büzülmüş içine.

— Yazık. Ne olacak şimdi?

— Sorma...

Kalkıp gezindi. Acı içindeydi.

— Hem zor, hem kolay. Bir iki ay köye gitmeyecek. Çevre değiştirecek. Yeyip içecek, dinlenecek.

Ne hale gelmiş, gördün işte. Ama para ile olur bunlar. Demin konuştuğumuz ekonomik sorun...

— Yaa evet.

— Şimdi hastaneye yatırıyoruz. Zorla razı ettim. Bir hafta kalacak. Epeyce düzelir herhalde. Ama gene köye gider de tütüne girerse...

Ellerini açıp kapadı. Boynunu büktü.

— Ömrü boyunca tütün dizecek!..

SON

Cem Yayınevi «Öte Yakadaki Cennet» adlı hikâye kitabı ile «Yoz Davar» adlı romanından sonra, Talip Apaydın'dan bir roman daha sunuyor: Tütün Yorgunu. Bu romanda, yıllardır ağır, tekdüze bir işi yürüten bir emekçinin «tütün yorgunu» oluşu, tükenişi, geriye dönüşlerle anlatılıyor.

Kapak: Güner Ener

15 lira

Karaca Ofset Basımevi Tel.: 27 53 45